

40 Diss. 3480 (15). 8.

DISSERTATIO HISTORICO - POLITICA De NUMMIS

cum usu valentibus, tum memorialibus,

Quam
unà cum Quæstione principali,
Quid de Historia Numismatica censendum?

nec non alia
de vulgo sic dictis Guttulis sive patellis Iridis;
(Von denen fälschlich sogenannten Regenbogen-Schüsselein/)

sub umbone ALTISSIMI,
in frequentissimo Gymnasio Ulmensi
placidæ Eruditorum disquisitioni submitunt

P R Æ S E S

M. DANIEL Ringmacher /

Pastor ad Æd. SS. Tr. ac Moral. P.P.

Et R E S P O N D E N S

MARCUS PAULUS Zilger /

Ulm. Phil. & B.A. Cultor.

a. d. 17. Junii, A. O. R. M. DCC X.

H. L. Q. C.

ULMÆ, apud Georgium Wilhelmum Ruhn.

<36638196860019

<36638196860019

Bayer. Staatsbibliothek

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Præmonitio Præsidis,

De ratione & usu hujus instituti.

Quidem, B. L. in præstantia Jurisprud. nat. asserenda & vindicanda coeptum continuare filum animus potius erat : sed, dum huic ipsi labori manum denovo admovebam, en ! Vir pl. Rev. atque Doctiss. Dn. *Joh. Simon Zilger* / Pastor in agro Breunisheimensi, territorii Ulmensis, vigilantissimus, non ipsemet modo me accessit, verum etiam cum literis humanissimis, tum per filium dilectissimum peramanter institit, ut defensionem thematis hujus nummarii, cujus fundamenta ipse suppeditabat, in meos fusciperem humeros, quam vero diu ego recusans difficilem atque arduam provinciam, in alium ei magis sufficientem virum devolvi malebam, præsertim quod non pauca ad historiam magis, quam ad politicum & morale studium pertinere observabam, quæ in exhibitis duabus schedis primùm perlegi. Et profecto temerarium satis ausum mea ex parte ducebam, in tam amplissimo studio præsidem agere sustinere, in quo ne discipulus quidem, quod non diffiteor, unquam extiteram, notitia proin requisita rei nummariæ neutiquam imbutus ; in eaque jam demum navare operam, neque sumtus, nec tempus, nec officiorum, inprimis sacrorum, ratio,

❁ ○ ❁

imo nec ipsæ vires animi corporisque tenues ac imbecillæ permittere amplius videbantur. Non desistente tamen laudato præsertim Parente a proposito suo, ipsius tandem petitioni, quamvis ægre, locum concedens, lectioni primò omnium ac evolutioni Autorum præstantissimorum, quorum quidem, ob pauperem supellectilem propriam, ex Bibliotheca cum publica, tum nobilis. Schermariana, Baldingeriana, Krafftiana, atque aliunde, nobis copia & communicatio benivole facta est, (e quibus etiam inspectio antiquorum nummorum faventissime mihi contigit,) horas subcisivas, etsi valde mihi raras, & per aliquot sæpe hebdomades vix tres vel duas, impendere; posthæc gravissimam hanc materiam ipse quoque pro modulo aggredi, & conjuncta hoc pacto opera opellam hanc luci publicæ exponere, expositam cum DEO defendere constitui, æquum ab æquo lectore iudicium & benignam interpretationem mihi promittens, si umbram Præsidis verius, quam verum præsidium exhibuero, certiora ac solidiora afferentibus palmam ultro & libentissime cessurus. Sed cui tandem, inquires, bono materia hæc in scenam producitur? *Respondemus*: elucebit hoc, ut speramus, (præterquam quod Pl. Rev. Dn. Pastori id thematis præ aliis arriserit,) ex ipsa præsentis diss. inspectione, in qua ad usum cuncta dirigere, tam quoad usuales, quam memoriales numos, annisi sumus, usum ab abusu debite, ut par est, discernentes. Id quod & inter alios sollicitè quondam fecit *Cyriac. Spangenberg*, in perquam utili, &, ob præstantiam suam, Actis publicis monetariis *D. Dav. Thomani*, Reipubl. Augustanæ Consiliarii meritissimi, inserto libello, lingua vernacula conscripto, de usu & abusu monetarum ex parte tam magistratuum quam subditorum, quem hanc ob causam valde commendamus. Allegatur in eo venustus *S. Augustini* locus ex Tract. 40, expos. c. 8. Evangel.

❁ ○ ❁

angel. S. Joh. *Non amat multum nummum, qui amat Deum.*
Erit tibi nummus instrumentum peregrinationis, non irrita-
mentum cupiditatis; quo utaris ad necessitatem, non quo fruaris
(immodice sc & inordinate) ad delectationem. Iter agis,
stabulum (seu hospitium) est hac vita, utere nummo, quomo-
do viator in stabulo utitur mensa, calice, urceo, lectulo, dimissu-
rus, non permansurus. Ac proinde, ut moneta ipsa, sic & do-
 ctrina de monetis suos utique haud contemnendos habet
 usus, eosque non tantum politicos, morales, historicos &
 alios *profanos*, verum etiam *sacros* atque *Ecclesiasticos*. Sa-
 ne quanta cura ac sollicitudine in conficiendis juxta &
 conservandis in Rep. monetis genuinis, falsis contra & a-
 dulterinis abominandis, opus sit, uti probi quique Politici
 & Icti in scriptis suis, (v. piissimi Cancell. Dn. Reinkingii
 Bibl. Politey/ L. 2 ax. 44.) ita non minus Theologi mo-
 rales, & *Homiletæ* imprimis, in concionibus ad populum
 habendis, quantum sui fori est, ex S. Literarum monu-
 mentis, (v. g. Ezech. 45, 9. sqq. Amos. 8, 4. seqq. &c.) i-
 dem crebro ac severe inculcant. Et quàm utilis v. g. in *Ta-*
bula Biblior. Vinariensium, nec non ab aliis Viris eruditis
 instituta monetarum veterum ad rationem nummorum
 nostrorum est collatio atque æstimatio? Similiter in aliis
 dicendi generibus nummos quandoque ad res sacras, &
 quidem, si decenter ac moderate id fiat, non inutiliter ad-
 plicari posse gravissimi Theologi exemplis suis testatum
 faciunt. Pius & de Ecclesia Evangelica optime meritus
 Theologus, Dn. M. Joh. Matthæius, rerum metallicarum
 peritissimus, (quo titulo eum mactat Dn. Wag. c. 10. de re
 mon. vet. Rom.) in Sarepta sua, conc. præsertim 14. totā rem
 monetariam naturalem ad spirituales, videl. ad hominem
 integrum, cui ipsius Creatoris imago pulcerrima, in sapi-
 entia, sanctitate & justitia perfecta principaliter consistens,
 impressa erat, ejusque restitutionem ac renovationem in

✻ ○ ✻

Christo ; quemadmodum *Dn. Mich. à Lankisch*, Pastor Grossschœnaviensis prope Zittaviam, in erudito libro, cui titulus : *Neupolierter Mahlschab / c. 15. in Betrachtung des Schaugroschens p. 482.* hoc ipsum argumentum pertractans, speciatim ad novos conjuges, non pie minus, quam venuste adplicat, adducto inter alia loco ex *S. Ignatii Epist. 3.* quæ est ad Magnesianos : ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος νόμισμά ἐστιν ὑπὸ Θεοῦ χαραχθέν· ὁ ἀσεβὴς, ψευδώνυμον νόμισμα, κίβδηλον, νόθον, παραχάραγμα, ἔχ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ διαβολῆς ἐνεργηθέν, h. e. *homo pius numisma est a Deo cufum : impius numisma ementitum, adulterinum, spurium, carens debito caractere, non a Deo, sed a diabolo factum.* Unde gravis est admonitio *S. Ambrosii* ad impios, *L. I. offic. c. 49. ejice de numismate animæ tuæ imaginem diaboli, & attolle imaginem Christi.* Sic & consummatissimus Theologus, *B.D. Joh. Gerhardus*, in *Dedic. ad Libr. I. Scholæ Pietatis*, admodum apposite multorum Christianorū, pietatis tantū speciem præ se ferentiū (2 Tim. 3, 5.) hypocrisin exprimit comparatione cum monetâ speciem bonitatis, quasi aurea vel argentea sit, externè mentiente. Qualis v. g. est subærata vel pelliculata, de qua nos infrà. Nec minus *Chrysologia Catechetica* aurei oris, *B. Scriverii*, testis asserti nostri esse poterit. Cujus præclara item est meditatio 66. cent. 3. (in *Gottholds zusfälligen Andachten*) in qua cæteris rationibus impressi characteris Principis in monetis hanc quoque addit, ut nim. hoc ipso permoti subditi, in comèrciis & negotiis eo magis religiosos ac justos, quasi ipsomet Principe arbitro atque præsentē, se gererent. Quid? quod ipse *Christus* seditiosos Judæos, argumento a numismate censûs & impressa ei Cæsaris imagine ac inscriptione desumto, officii sui graviter convincebat *Matt. 22. V. Cyr. Spang. l. c. & Diff. doctiss. Marq. Freheri* de hoc censûs numismate. Idem suavissimus Salvator noster inter peccatorem resipiscentem &

❁ ○ ❁

& drachmam mulieris deperditam, sed inventam iterum, annon comparationem instituit solatio plenissimam? Luc. XV, 8. 9. In *eloquentia* item *civili* non raro a numismatis memorialibus jucunda fit amplificatio ac illustratio, dicente Cl. *Weisso* in der *Oratorischen Nachlese*/p. 27. Quo nomine celebris est *Christiani Adami Ruperti* Orator historicus, nummis & antiquitate Romana refertissimus. Ad hæc *Poëtis Christianis* notitiam hanc in pangendis carminibus bene conducere, duo v.g. pia illa simul & docta cantica probant, quorum prius est Lankisii modo laudati, p. 499. *Wie Gott! o Mensch! dich liebet!* &c. Alterum Sigism. à Bircken, celebris illius Poëtæ, cognomine Betulii, cujus inscriptio, *der verlohrene Groschen* :

Gott! dein Göttliches Bild wir tragen/
Du hast uns zur Münz geschlagen :c.

Et quàm variæ præterea utilitates ex hoc numismatum antiquorum pariter & modernorum studio, genuine & erudite tractato, in *Historiam* ipsam omnis generis, tam primæ, quam recentiore, redundant, ? De qua suo loco videbimus in Quæstione de Historia Numismatica. Equis v.g. non agnoscat, quos insignes usus præbeat Studiosis S. Theologiæ *Historia rei nummarie SACRÆ*, qualem v.g. Magnif. Dn. D. *Joh. Andr. Schmidius*, (cui non pauci rei nummarie cultores multum se debere ultro profitentur,) auditorum quondam suorum usui privatis paginis conscripsisse dicitur à non minus eccellente in hoc studio viro, Dn. D. *Burcardo Gotthelf Struvio* in Bibliotheca Numismatum antiquorum p. 79. ubi ipse præclarissimum Dn. Schmidium publice rogat, ut publicæ utilitatis gratia illam edat, cujus proinde desiderio, nisi interea lucem aspexerit labor ille eximius, & nos maxime tene-
mur. Quantum vero ad historiam nostri ævi, luculentum
&

❁ ○ ❁

& illustre ejus testimonium dat nobis *Historia Lutheranismi*, seu memoria B. Lutheri, Numismatibus plusquam ducentis, singulari cura collectis, doctissimeque explicatis ac illustratis a famigeratissimo nostri temporis Historiographo, *Dn. Christiano Junkero*, in lucem edita, in cujus utilissimi libri præfatione non fortuiti profecto contigisse censet, sed Providentiæ omnino & directionis divinæ opus, in honorem Lutheri & reformatæ ab ipso Ecclesiæ Evangelicæ cedens, hoc ipsum agnoscit, quòd memoriam fidelis sui Ministri etiam per numismata aurea & argentea inter homines, ac in orbe divulgare & immortalitate donare Deus O. M. dignatus sit. Sed, præter recensitos, plures adhuc alii dantur studii numismatici usus, quos infra Cap. 2. considerabimus, modos tamen & limites ei ponendos modeste simul ostensuri. Ad te nunc potius me convertito, *Eximie Dn. Respondens*, teque majorem in modum rogo, obtestor, obsecro, ut pro insigni ea, qua præ non paucis aliis, judicio non meo solum, sed cæterorum etiam Dnn. Professorum, ingenii felicitate Dei gratiâ polles, omnes quoque industriæ nervos in eodem excolendo intendas, adplices, vitamque in primis etiam vera pietate cæterisque virtutibus eximie ornatam jugiter degas, quemque cum Deo tibi scopum præfixisti Theologicum, nunquam ex animo tuo excidere patiaris; verbo: id sedulo & assidue agas, quò proba & justæ bonitatis mone-
ta semper inveniaris, cujus præcipue cordi & menti imago Principis supremi Jesu Christi, pro nobis crucifixi, ita firmiter intimeque impressa maneat, ut nunquam exinde deleri queat, ad eum videl. modum, uti ante laudatus B. Sriverius l.c. a cunctis requirit Christianis: **Gedencket/daß unser Herr müsse ein Schau-Pfennig Gottes / und mit dem Bilde des Himmels-Fürsten Christi JESU bezeichnet seyn. Es müssen alle unsere Worte / Wercke und Gedancken ein Abdruck**

❁ ○ ❁

druck von seiner Liebe! Sanftmuth / Demuth / Freundlichkeit /
 Mäßigkeit / Keuschheit / Gnüghaftigkeit und Warheit haben.
 Wo nicht / so wird er einst zu uns sagen: Ich kenne euer nicht /
 Matth. VII, 23. XXV, 12. Ach mein H^{er} JESU / drücke
 solch dein Bild in mein Herze / damit es im Himmel gelten möge!
 Hoc ipsum si & tu, mi dilectissime Tilgere, pie, ut decet, ob-
 servaveris! næ optimi & clangoris! & valoris mo-
 neta, immo ipsius Archithesaurarii cœlestis nummus au-
 dies gratissimus, divinæ ejusdem gloriæ & Ecclesiæ com-
 modis sacratus, amatissimisque Parentibus tuis, de salute
 tua maximopere sollicitis, thesauris carior omnibus &
 præstantior, cui hoc insculptum sit Symbolum: *Me Prote-*
gente Triuno! Quin imo non pudeat unumquemque no-
 strum confiteri ac ingemiscere: *Sum nummus Dei, a thesau-*
ro aberravi: miserere mei, Domine! Nim. illud S. Augustini,
 ex loco ante citato, animo nostro diligenter volventes: *Mo-*
neta Dei sumus, nummus a thesauro aberravimus, errore detri-
tum est, quod in nobis fuerat impressum: venit, qui reformet,
quod (al. quia) ipse formaverat. Quærit & ipse nummum
 suum, sicut Caesar nummum suum: ideo ait: *reddite Cesari,*
quæ Cesaris sunt; & Deo, quæ Dei sunt: Cesari nummos, Deo vos
ipsos; tunc ergo exprimetur veritas in nobis. Hisce addimus
 adhuc VOTUM pro salute comuni, a nummis itidem pe-
 titum. Scil. in *Siclis* Judæorum, ex antiqua traditione,
 quam Philologi Hebræi jam examinarunt, ut plurimum
 conspiciebatur, in una quidem parte, *virga Aaronis*, cum
 inscr. *Hierosolyma sancta*, in altera *thuribulum*, hisce ver-
 bis: *Siclus Israël.* Vel, in una parte, *virga Aaronis*, in al-
 tera, *urna* f. *urceolus* recondendæ *manne*. Quod si hæc ad-
 plicare liceat ad Eccles. & Remp. nostram Ulmensem, cujus
 nomen aliàs sub voce *Zerluse* / nec forsan sine omi-
 ne, continetur, ante omnia precor, ut ipsa quoque sancta
 Dei Civitas revera audiat, populusque sanctus, redempti

) b (

Domini

✻ ○ ✻

Domini, civitas clementer visitata, nec derelicta unquam, Es. LXII, 14. quò post tam graves, quas perpeffa est, calamitates, post tot discrimina rerum, ad pristinum denuo florem omnigenamque felicitatem divina benedictione redeat. Floreat, inquam, *Ecclesia* nostra, unà cum *Scholis & Gymnasio* florentissimo, instar germinantis olim virgæ Aaronis; vigeat, vireatque in ea purum semper & incorruptum cœlestis doctrinæ præconium, conjunctū cum veræ ac infucatæ pietatis, ad omnia utilis, studio non impedito, fructibusque, velut amygdalis, inde expectandis dulcissimis; gratus sit & acceptus per Christum Intercessorem suffitus in naribus Dei, in cœlum usque jugiter adscendens ex thuribulo precum supplicium Sacerdotum seu Ministrorum verbi pro universo cœtu. Floreat *Politia*, Siculo Israëlitis notata, prohibeatque clementer benignissimum Numen, ne alieno posthac Domino serviendum nobis unquam, nec tributum alii, nisi legitimo nostro Magistratui, pendendum amplius sit, sed ut fructuum potius restitutæ aureæ libertatis, pacisque desideratissimæ ex voto propediem participes, vitam degamus pacatam & quietam, in omni pietate & honestate. Floreat, floreat non minus, & nova quotidie incrementa capiat status *Oeconomicus*, cujus gliscentem prosperitatem eleganter adumbrat urceus, manna, h. e. omnigenis Dei bonis ac beneficiis plenus. Gliscant, precor, iterum, commercia & negotiationes, continuis hisce bellorum turbis humi propemodum jacentes, floreant rursus opificia & artes quæque bonæ ac liberales; gliscat floreatque agricultura & res pecuaria; sint plenæ & urnæ ac urceoli pauperum, viduarum in primis & orphanorum, nec manna aut oleum ipsis unquam deficiat, quin immo reficiat Deus Israëlitis omnes esurientes & fideles animas mannâ solatii uberissime verbo suo. Augescat denique etiam nervus, ut vo-

cant,

cant, rerum gerendarum, res sc. nummaria, quantum quidem cuique proficuum est, atque ita, ut spiritualibus potissimum & celestibus animæ divitiis, nulli corruptioni obnoxiiis, quasque nulli fures, nulli nobis hostes eripere; nullum incendium extinguere, nec ulla alia infortunia intercipere valent, hisce, hisce, inquam, thesauris in dies ditiores evadamus, his avidè inhiemus, quippe in altera quoque vita, & in omnem æternitatem duraturis, ac ubi ipsi inter cœlites, ut purissimum atque a cunctis peccati scoriis & mundi inquinamentis plene purgatum, nec ignis alicujus papistici purgatorio, sed crucis ac tentationis *δοκιμασία* probatum metallum, in gazophylacium cœleste per beatam analysin translati, instar auri splendidissimi, immo ut Sol & stellæ nitidissimæ, in æternum fulgebimus.

Cæterum in *duo Capita* præsens dissertatio commode redigitur, quorum *prius* de nummis in genere, potissimum vero usualibus s. commutatoriis, *posterius* de memorialibus speciatim agit, ceu ex summario utrique Capiti præmisso satis perspicitur, ut proinde opus non sit, circa methodum & ordinem plura monere. Hodegos item & Autores, quos subinde consulebamus, suo quosque loco fideliter indicavimus; præsertim vero instituto nostro conduxere celeberrimi duumviri Herm. Conringius & W. E. Tenzelius, ille circa prius, hic circa posterius

hujus diss. caput. Faxit modo Deus, ceu iterumque precamur, FELICITER!

A Scendit cathedram sane conamine raro,
Doctaque TILGERUS praelia noster init.
Praelia de NUMMIS, inquam, cum Praefide ^{charo,}
^{docto,}
Omnibus ingenium monstret ut acre suum.
Gratulor ergo Tuis animo conatibus hisce;
Exinde accrescat Lausque Decusque Tibi.

*Hacce pauca in veram amicitia tesseram
Pereximio atq; clare docto Dn. Respon-
denti gratulabundus apponere voluit*

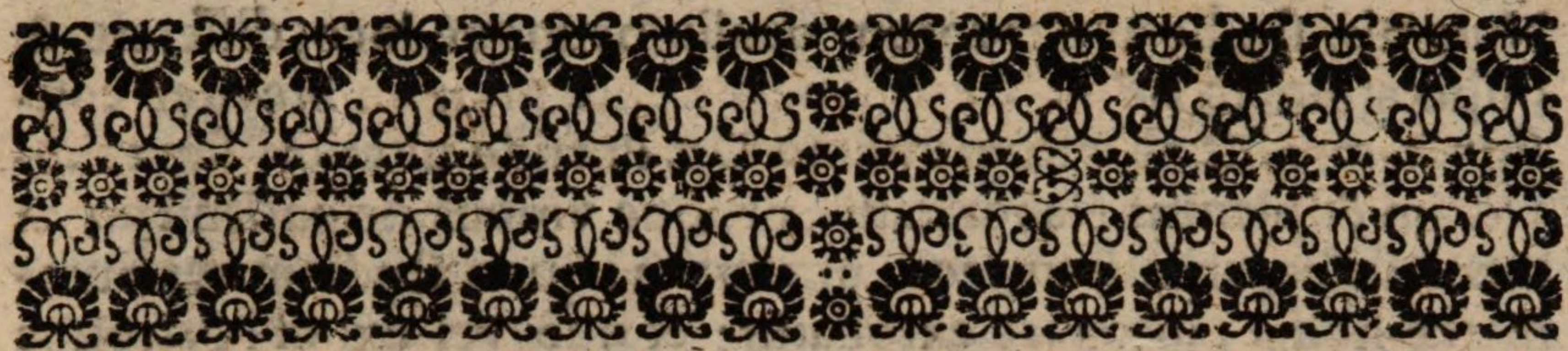
Daniel Clausß / Opp.

DUm cathedram scandis magno cum laudis honore,
Differis, & monstras de NUMMIS mentis acumen,
Egregiis applaudo tuis felicibus ausis,
Atque Deum supplex precor, ut Tibi prospera cuncta
Eveniant, nec non studiorum encomia magna.
Pergito; sic Patris vestigia clara sequeris:
Pergito; sic tandem capies Tibi praemia multa.
Inceptis faveat Numen coeleste, velitque,
In decus ut semper Patriae quoque vergat id omne!

*Hacce pauca gratulabundus in amicitia infu-
cata pignus Pereximio atq; Doctissimo
Domino Respondenti, Fautori & Amico
suo singulariter dilecto, fraterna dex-
tera apponere voluit, debuit*

Michaël Beccius, Opp.

Me Protegente Trinuno!

Exordium Respondentis.

Olyhstor ille insignis, Dn. Dan. Georg. Morhofius, An. 1691. d. 30. Jul. defunctus, anno priori orationem habuit de Auro, cum Majoragii orationem, cui titulus: *Philochrysus*, explicare consti-
tuisset, honesto se & philosophico in-
nocentissimoque in aurum amore im-
pelli contestatus, quamvis non mul-
tum laboraret, ut id arca conclusum,
possideret, neque etiam idoneum sive,

Philosophi, sive Oratoris, sive Poëtæ ad aurum parandum sibi,
titulum esse: Philosophos enim solo se obtutu oblectare, in-
que auri, quod nunquam possederint, contemplatione acqui-
escere; Oratores vero & Poëtæ, illos aurea & aureæ ætatis ver-
ba, hos carmina fundere aurea, attamen in montibus à Musis,
inhabitatæ aurifodinas haud unquam fuisse a quoquam inda-
gatas, nedum repertas, quippe qui sterilibus lauri frondibus,
quidem, non item auro abundant. Verissime profecto! Quid
ergo mihi, quæso, hîc dicendum, Benivole Lector? pauperis
conditionis homini, nullum possidenti aurum, quod nec in ho-
norandi Parentis mei cistis reservatur, utpote cujus reditus ad
œconomiam ac familiam copiosam sustentandam ferme non
sunt sufficientes; adhæc inter Philosophos & Poëtæ, aut Orato-
res me connumerandum nunquam hucusque censui, tyro quip-
pe adhuc existens, meæque curtæ supellectilis probe conscius,
Artium tamen & Facultatum, quo & Historiam refero, studio-
sum me ultro profitens: Unde haud sane intempestive me fa-
me facturum opinor, si, ad Celeberr. illius Viri exemplum, de

Nummis, studiorum meorum qualiumcunque loco, differere, & disputationem de iis à carissimo Parente primum breviter consignatam, post ab æstumatissimo Dn. Præside ulteriori limæ subiectam & plenius elaboratam, proque viribus defendendam in meos susceperim humeros, præsertim, quod studium rei nummarie hodie tantopere extollatur; & quò vel exinde Patronos ac Mæcenates mihi faventes, ab iisque media necessaria ad continuanda cum Deo, & proseguenda in honorem ipsius inchoata studia sperare liceat. Neque tamen omnia, quæ hac de materia proponi possunt, afferemus, integrum enim & ingentem tractatum illa postulerent, sed potiora & generaliora tantum momenta exinde, ut facultas tulerit, depromere & communicare animus est, quod ut feliciter cedat ausum nostrum, summi Numinis directionem atque assistentiam devotis precibus imploramus.

CAPUT I.

Nummi definitionem & causas exhibens,
deque Nummis permutatoriis sive usualibus
potissimum agens.

S U M M A R I U M.

Th. I. Nummi Etymologia. 2. Homonymia. 3. Synonymia. 4. Definitio ac divisio. 5. Causa efficiens principalis. 6. Origo monetarum. Num ante diluvium? 7. De temporibus post diluvium. 8. Successiva nummorum introductio. 9. De Jure monetarum. 10. Concessio & communicabilitas hujus Juris. 11. Causæ efficientes minus principales. 12. Materia nummorum ordinaria. 13. Aliæ materia (extraordinaria) nummorum. 14. De forma nummorum essentiali. 15. Et accidentali. 16. De nummorum confectioe, conservatione, mutatione, emendatione, &c. 17. Finis nummorum prior, facilior permutatio. (18. Unde & de usu nummorum constat.) 19. Posterior, memoria rerum conservatio.

Th. I. Num-

§. I.

§. 1.

Nummi Etymologia.

Prius videlicet, quam ad πραγματολογίαν seu rei ipsius tra-
stationem accedamus, pauca quædam, ad ὀνοματολογίαν seu
nominis rationem spectantia, prælibanda sunt, cum Epictetus
bene alicubi asserat: Ἀρχὴν παιδείσεως τὴν τῶν ὀνομάτων ἐπι-
σκεψιν εἶναι, h. e. initium bonæ institutionis esse nominum evo-
lutionem. Statim autem circa derivationem τῆς NUMMI in
diversas abeunt Eruditi sententias, ejus adpellationem vel pe-
tentes ἀπὸ τῶ νόμου, quod LEGE provisum sit, ut nummus
tanquam σύνθεμα quoddam (f. signum & tessera,) publica forma
cuderetur, qui usum dominiumque non tam ex substantia (aut
vi naturali materiæ vel substantiæ suæ,) præberet, quam ex quan-
titate, (f. valore nummi,) secundum Paullum ICT. l. i. pr. ff. de
contract. empt. Conf. Conringii disp. egregiam ac utilissimam de
re nummaria in Rep. quavis recte constituenda, §. 5. & 19. Unde
etiam νόμισμα secundum Arist. L. 5. Nic. c. 8. adpellatur, eo quod
non naturâ, sed νόμῳ h. e. instituto vel lege constet; aut, cu-
jus usus & valor νενομίσαι, id est, lege sancitus sit, explicante
Pasore in Lex. Gr. N. T. vel derivant a numero, quod numi fun-
ctio non minus numero constet, quam pondere; vel a Numa
Pompilio, secundo Romanorum Rege, quem primum numi in-
ventorem autumant. v. Georg. Schönborn. l. 4. Polit. cap. 30.
p. 342. Alii tamen malunt ex Græco νόμος vel νόμμος (quo Epi-
charmus, Aristoteles & Pollux usi,) petere, & per duplex, quam
per unum M scribere, ut Festus, cui accedit Vossius in Lex. Ety-
mol. Verum nos nec de vocis hujus, nec sequentium synony-
morum originatione multam fovebimus litem, foro potius Gram-
maticorum illam relinquentes.

§. II.

§. 2.

Homonymia.

Inde nec operosi erimus in evolvenda vocabuli nummi
homonymia, utpote quo in genere monetam quamlibet, tam usu
valentem, quam memorialem; sicut & voce Numismatis in la-
tiore sensu nummum f. monetam in communi, specialius vero
memorialem, tam antiquitus, quam hodiernum denotari constat.

v. Antonii Augustini, Archiepiscopi quondam Tarraconensis, Dialogos eruditos de vet. Numismatum antiquitate, p. 2. quid ea sint, & an monetis annumeranda? præsertim ad illum Horatii versum 234. L. 2. Epist. 1.

Rettulit acceptos, regale Numisma, Philippos.

Nummum item specialissime ein Pfennig dici quis nescit? v. Küzel. Procancell. quond. Acad. Giss. L. de Jure monetar. Class. 1. theor. 4. pag. 42. & AA. ab ipso citatos.

§. 3.

Synonymia.

§. III.

Inter *Synonyma* nummi potiora sunt primo *moneta*, quam nonnulli deductam volunt, & inter hos Isidorus L. 15. c. 17. a monendo, quod nota inscripta moneat nos Autoris & valoris. Sed longe elegantius Rex Theodoricus ad Cassiodor. l. 6. c. 7. V. E. scribit: *Liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, MONETAMQUE facis de nostris temporibus futura secula COMMONERE. Omnia inventa prudentum! O laudabilia instituta Majorum! &c.* „Monent certe nos plurima veteres nummi, quæ aliàs ignoramus, illustrent infinita, ad quæ omnes cœcutimus, incredibili vero jucunditate literarum & antiquæ elegantie studiosos perfundunt, ut celeberr. Meibomius illos collaudat; cujus hæc sunt verba in erudito Programm. An. 1684. de usu nummor. vet. in illustr. Imp. Rom. historia. Et est utique locus ille, ex Cassiodoro adductus, satis illustris, qui tamen non ob stare videtur, quo minus etiam de valore publico, & ne quid fraudis in metallo, signo, pondere, pretio facile fiat, monetæ unæ nos moneant. V. Schönborn. l. c. Velut & illa derivationis ratio admodum notabilis est, quod scilicet effigies, Principis monetæ impressa, moneat subditos, (subditos, inquam, non item promiscue alios, eâ utentes, externos puta haud subditos,) se eidem subjectos, cujus imaginem in moneta conspiciant. v. Küzel. l. c. p. 39. Alterum Nummi synonymum est *pecunia*, quasi pecunia, ab antiquo sc. vocabulo pecu vel pecude dicta. Ut enim primitus, Paulo JCTO teste, quicquid in patrimonio erat, (quod quidem & referunt Exod. 21. v. 21. ubi tamen servus pecunia sc. argentum Domini metonymice, i. e. argento, quod jam tum mensu-

mensuram pretii constituebat, emtus, vocatur,) pecuniae nomine veniebat, quasi peculium patrisfamilias ex pecude aestimatum, eo quod priscis temporibus facultates veterum praecipue constiterint in pecudum copia & re rustica, quam in rem notatu digni sunt versus isti Ovidii L. 5. Fastor. v. 279.

*Cetera luxuria non dum instrumenta videbant,
Aut pecus, aut latam dives habebat humum,
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.*

Sic deinceps pecunia specialiter pro moneta numerata & signata accipiebatur, quoniam vel in pecudum (quib. antea fiebat permutatio,) locum succedebat, vel quia figura pecudum ei postmodum impressa fuerat, secundum Plin. L. 33. c. 3. vid. Gryph. Oecon. legal. l. 1. c. 6. Mir. p. 15. Kütz. l. c. p. 42. 43. Quae proinde communis Scriptorum est Sententia. Sed quid ad illam Jac. Lembkenii in diss. erudita de pecunia Iustitica, c. 1. §. 1. conjecturam dicendum? sc. ex corio pecudum initio factos & signatos fuisse nummos, idque propter ignorantiam aëris tractandi, & exinde pecuniae vocabulum suos habere natales. Equidem nos hanc in disp. inaug. de rei numm. mut. & augmento, sub praesidio D. Sclavogti c. 1. §. 5. non improbabilem visam opinionem nemini obtrudimus. Reliquas nummorum adpellationes Latinas, Graecas, Hebraicas diligenter collectas & explicatas v. in Matthæi Hosti L. 1. Hist. rei numm. vet. c. 3. p. 13-39. it. Germanicas in Besoldi Thesauro Practico.

§. IV.

§. 4.
Definitio
ac divisio.

Expeditis ita breviter iis, quae circa nomen consideranda erant, ad πραγματολογία ipsam potius nos jam accingimus. Ubi primo definitionem, vel aliqualem saltē descriptionem Nummi dabimus. Quod sc. Nummus sit metallum, (ordinarie,) Auctoritate publica, justo pretio ac pondere definitum, certoque caractere signatum, facilioris permutationis aut memoria conservande gratia. Prolixiorem suppeditat & exponit Hostus l. c. cap. 5. p. 39. Qui & integris septem Capp. p. 47. de variis nummi divisionibus evolvi potest. Nobis praecipue ad finem duplicem nummorum (de quo suo loco,) in definitione data respi-

cere libuit, cujus utriusque finis intuitu Nummus in *permutatorium* seu usualement, & *memorialem* distingui solet. De illo potissimum in hoc; de memoriali vero Cap. 2. speciatim dicetur.

§. 5.

*Causa eff.
principalis, Auto-
ritas pu-
blica.*

§. V.

Quoniam nimirum definitionem Nummi causalem (ut Logici vocant,) dedimus, agendum in causas illius singulas uberius inquiremus. Et primo quidem *Causa efficiens* Nummorum alia est *principalis*, alia minus principalis atque instrumentalis. Principalis est Autoritas publica, Jure monetas cudendi pollens. quippe quum pecunia sit sponsor veluti publicus, publicarum a. administratio merito a publica autoritate dependeat, secundum Contr. §. 19. Et quanquam ab imperio civili abstrahere velimus, in mero statu libertatis & juris naturalis inter mortales institutum hoc primitus obtinuisse ponentes, ex impositione tamen & conventionem illorum mutua, tacita vel expressa, id utique dependisse oportet: Nam ut maxime ex privatis unus & alter medium istud primo a se inventum aliis commendaverit, quia tamen moneta naturâ suâ instituta est & inventa pro bono communitatis, inde communi etiam adprobatione ac receptione id fieri necesse erat, quod publice ac in communi valere deberet. Et quoniam privata ista ac vaga constituendi definiendique valorem nummorum licentia plus confusionis & turbationis, quam commodi ac emolumenti suppeditatura esset in commerciis humanis, idcirco non sane privatae, sed publicae autoritatis munus hoc jure censendum.

§. 6.

*Origo monetarum.
Num a
tempore
ante dilu-
vium ea
derivanda?*

§. VI.

Equidem quando hoc jus fuerit introductum, sicut & de ORIGINE monetarum, earumque primo inventore, nil certi constat. Sunt, qui pecuniam non multo post mundum conditum inventam fuisse opinantur. Polyd. Virgil. L. 2. de rer. inventoribus c. 20. jam a Caini tempore usum pecuniarum derivat, ad testimonium Josephi provocans ex cujus l. 1. Antiq. Jud. c. 3. locum integrum adducit Hostus l. 1. hist. rei numm. vet. c. 2. p. 10. auxisse sc. Cainum rem familiarem *πλήθει χρημάτων*, h. e. copia pecuniarum, per rapinam & vim congestarum, - - simplicemque hactenus vivendi rationem excogitatis mensu-

mensuris & ponderibus commutasse. Quod tamen (ait ipse Hostus p. 9.) de nummis signatis non temere quis affirmare aufit: Cum vox *χρηματα* sit ambigua, & tam *κρηματα*, hoc est, omnes res, quæ acquiruntur & possidentur, ut Xenophon in Oeconomico testatur, significat, quam pecunias ipsas. Nihilominus de eodem (Caino) verosimile adhuc videtur Hosto ex hoc ipso Josephi loco, quod pondera ac mensuras excogitarit. De Tubalcaino autem, quinto in linea Caini descendente, idem asserere proclivius jam fuerit fortassis, verba sunt ejusdem viri clarissimi l. c. Id ipsum etiam Stratemannus Lib. de Oeconom. c. 7. p. 80. probare fatagit: *Tubal Cain*, [inquiens,] *Gen. IV, v. 22. deprædicatur fuisse Pater aris omnisque ferri.* Igitur, si tunc æs & ferrum inventa in usu fuerant, sane nec auro, nec argento mundus caruit, adde, quod ex iisdem quoque metallifodinis ista omnia eruantur. Neque verosimile est, potuisse mundum annos 1656. usu pecuniarum carere. Verum hæ rationes Stratemanni non satis sunt validæ. Primo enim nullibi fit mentio metalli signati vel pecuniæ in strictiore sensu, imo nec monetæ adpensis vel pondere discretæ, in historia sacra antediluviana, sed tantum de metallo simpliciter, quod vero [æs sc. & ferrum] plures usus habere potuit, & habuit etiam, quamvis usus signandi & monetas inde propriè conficiendi nondum forsitan obtinuerit. Æs certe ac metallum, etsi rarius, apud Romanos post erectam statim Rempubicam in usu fuisse nulli dubitamus, sed rude tantum, ac progressu temporis demum signatum, ut seq. §. 7. videbimus. Quid itaque obstat, quo minus idem dicamus de ferro & ære antediluviano? scil. metalla illa insignes suos habuisse usus variis in rebus, licet pecunia ex ea nondum fuerit confecta. Breviter: exactum quidem illum [Tubal- Kainum] extitisse fabrum, non item monetarium, e textu originali bene infert Cl. Dn. Mirus in *Stahmica Sacra*, opportune admodum nobis, hoc instituto occupatis, se offerente, inque hisce sententiis nos sæpius confirmante, p. 6. Neque jam controvertemus, an necessario sequatur, invento ære ac ferro, simul aurum etiam & argentum fuisse inventa? sed concedamus licet & hoc, nemo tamen exinde signationem metallorum, & ne quidem usum illorum pro moneta appensa, necessario concludet, ob rationes ante

ante allatas. Quodque haud verosimile videtur Stratemannio, id ipsa experientia verosimile reddere potest, quum hodiernum ejusmodi dentur populi, qui nulla pecunia, saltè non proprie dicta, utuntur, ut §. 8. & 13. audiemus. V. Dn. Wagenfeil. elegantem & curiosam Diff. de re monetali vet. Romanorum, in cujus Cap. 2. Vir celeberrimus monetas ante diluvium in usu fuisse negat, sed & dudum ante ipsum pius Theologus, Joh. Matthes, in Sarepta sua, Conc. 14. p. 742. idem improbabile duxit.

§. 7.

De temporibus post-diluvianis.

§. VII.

Quod a. ad post-diluviana tempora attinet, de his aliter statuendum, ceu quibus sat cito nummos repertos fuisse nullum est dubium, tametsi primus illorum autor incertus itidem maneat, Scriptoribus quippe in illo asserendo admodum variantibus. Sunt, qui ipsum Noachum, secundi millenarii gubernatorem, post diluvium, in hujus memoriam, certum signasse nummum, ex profanis Autoribus, Ovidio, Plinio, aliis probare nituntur, pro Jano videl. ipsum habentes, [de quo deinceps.] cui tamen traditioni [etsi ipse Matth Hostus loco cit. p. 10. ei adstipuletur,] Helvicus & Mart. Bohemus contradicunt, v. Lankisch. Mähl. Schab. c. 15. p. 474. Ad summum & hæ meræ prorsus ac incertæ sunt conjecturæ. v. Dn. Mir. l.c. p. 7. Imo laudatus Wagenfeilius Numismata de Adamo, Eva, Noacho, Sem. Cham, Japhet, in Wilh. Rovillii Promptuar. Iconum insigniorum hominum a mundo condito ad nostra usque tempora, ex ingenio depromta esse, ne ipsa ejusdem Præfatione dissimulante, censet; nec non, quæ de Abrahami aliorumque vetustissimorum Hebræorum Medaglioniibus [quo peregrino vocabulo hodie Antiquarii utuntur, v. cap. seq. §. 2.] à Judæis traduntur, in dubio relinquit. Idem Dn. Wagenf. c. 3. suam de origine nummor. conjecturam proponit h. m. Post diluvium nim. & quidem paulo post illud tempus, quo, linguarum à Deo hominibus immixta confusione, per omnes mundi plagas illi fuere dissipati, cum e medio hoc pacto tolleretur id, quo omnes hætenus equaliter utebantur, sermonis commercium, & quisque, quæ data via, sedes domiciliumque sibi quæreretur, illud alterum Nummorum mortalibus indulgere voluit divina misericordia, cujus benefi-

beneficio, etiam immenso terrarum intervallo à se sejuncti homines, mutuo tamen negociationes exercere, & tum indigentia sua subvenire, tum vero imprimis memoriam & jura communis originis conservare possent. Proinde in eo ipso loco, in quo coepit sejunctio hominum & dispersio, remedium quoque conservanda qualiscunque inter diffitos conjunctionis ac familiaritatis initium sumfisse nobis videtur. Cui forsitan non inepta, certe pia conjectura occasionem dedere ipsa S. Litera, qua haud multo post linguarum confusionis historiam, primam moneta, & quidem ab Abrahamo, qui Chaldaeam habuit patriam, tractata, Gen. XVII. mentionem faciunt. Imo jam Gen. XIII, 12. dicitur: *Erat autem dives valde Abraham in possessione pecoris, auri & argenti.* Quas inter auri & argenti divitias Abrahami non massam modo conflata auri argentique, verum etiam monetam, etsi non præcise signatam, de qua nil certi statuere licet, pondere tamen ac pretio saltèm discretam fuisse, non adeo dubium nobis videtur, eo quod non tantum brevi post, scil. modò allegato Cap. XVII. Genes. v. 12. 23. 27. Abraham servos habuisse dicatur ἀργυρώνητας, h. e. argento emittios [Hebr. מקנת-כסף, id est, emtio & possessio argenti,] sed quoniam etiam Abimelechum Gen. XX, 16. dedisse legimus Abrahamo כסף מלך mille argenti, i. e. argenteos. Licet enim vox Hebr. כסף ingenere significet argentum, numerus tamen additus מלך mille, certas indicat fuisse particulas, ad numerandum, vel, secundum consuetudinem istius temporis, ponderandum aptas intelligendas. Inde in Bibl. nostris Germanicis rectissime transfertur: Silberlinge. Coccejo namque annotante, quando numerus additur, subintelligitur שקל s. ficius, (v. gr. Gen. 37, 28. c. 45, 22. Zach. 11, 12.) uti plene legitur Gen. 23, 15. 16. diciturque, ibi idem Abraham Hephronis agrum sepulturae uxoris suae emisset quadringentis שקל-כסף i. e. siclis argenti appensi, [et wugs ihm/] & probæ quidem monetae, ac inter mercatores receptæ, (ἀργυρίῃς δονίμῃς ἐμποροῖς, ut habet versio LXX. Interpp. Das im Kauff gang und gebe war / ut eximie vertit Lutherus;) vel, juxta ipsum textum originale, עבר לסחר, transeuntis ad mercatores, h. e. ut Chaldeus παρὰφράζει, quod accipitur in negotiatione in omnibus provinciis, v. D. Class. Reth. S. Tr. 1. c. 9. p. 1193, Conring. disp. 5. 7. Adeoque jam Abrahami, mille ac

ducentis circiter annis ante Urbem Romam conditam, tempore veras emptiones per nummos vel adpensos vel numeratos in usu fuisse ex dictis liquet. Conf. Act. VII. 16. vexatissimum quidem locum, sed, sive ab Abrahamo, sive a Jacobo, sive ab utroque, distinctis sc. temporibus, (v. Dn. Mir. p. 17.) quod Interpretibus excutiendum tradimus, emtum illud monumentum ibi intelligatur, sit tamen aperta mentio *τιμὴς ἀργυρίου*, s. pretii argenti, Luth. umbs Geld/ vel, umb einen Preis Silbers. Sufficit proinde nobis, Patriarcharum, ut dictum, ætate (v. Heidegg. Hist. Patriarch. P. I. Exerc. I. th 34.) pecuniam s. monetam, ut pretium eminens, in contractu emptionis ac venditionis jam usitatam fuisse, sive illa fuerit adpensa solum, sive etiam signata, quod posterius suo itidem loco relinquimus, (v. iter. Dn. Mir. p. 10. & 59.) rati tamen cum Dn. D. Osiandro, Observ. in Grot. II, 12, 3. p. 926. non obstare signaturæ adpensionem, sed firmare potius valorem nummi: utut enim concedatur, pecuniam primum informem fuisse, & fraudi obviaffe adpensionem ad justam libellam, unà tamen consistere potuisse genus nummorum signatum. Adde Contr. l. c. Sic pariter, utrum Gen. XXXIII, 19. voce Hebr. *קֶשֶׁט* [quam B. Luth. vertit Groschen / cum gloss. in marg. oder Schaafel) proprie agnus s. agna, an vero nummi species, eaque agni imagine notata; aut an commune quoddam nummorum nomen innuatur, Exegetæ dispiciant. v. Gerhard. Comment. it. Hotting. de nummis Orient. diff. 3. p. 111. Osiandr. l. c. p. 917. seq. Sam. Bochart. Hierozoic. Part. I. cap. 43. Pfeiff. dub. vex. cent. I. loc. 50. 60. 63. Lankisch. Mahlschaf c. 15. p. 475. Misandr. Delic. Bibl. ad h. l. Miri Stathm. S. p. 18. & 44. Quod v. Tharam, Abrahami Patrem, primum monetam procudisse non pauci opinantur, fabulam potius redolet, quam ut ullo idoneo argumento nitatur. v. D. Ziegl. Tract. de Jur. Majest. I, 49, 4. Wagenf. l. c. De cætero *Judeos* non refugisse genus nummorum signatum, ex ficlis ipsorum perspicere licet, subsequenti tempore percussis, de quibus, eorumque signatura conferendi Autores, qui de Numis Hebræorum scripserunt, nominatim Matthes. l. c. Hottingerus jam allegatus, Schikardus, Waserus, Seldenus, Goodwin. (in Mos. & Aar. l. 6. c. 10.) atque alii complures, allegati a Lundio in Levitischen Priesterthum / L. I. c. 36. p. 206. Quibus addatur merito Dn. Mirus l. c. cap. 3. & 5. Quod porro

porro ad originem & antiquitatem nummorum apud *Ethnicas* gentes attinet, alii his, alii aliis inventi hujus laudem tribuunt. Nec sufficienti argumento, judice Pufendorfio, est locus ille Iliad. n. l. v. 482. Trojani belli tempore solam permutationem in usu fuisse, ut plerisque cum Plinio fuit persuasum. Quin imo contrarium verosimilius videri; ac, si maxime tunc inter Græcos nondum fuerit in usu nummus signatus, potuisse tamen in commerciis obtinere usum auri & argenti adpenfi. Et certe ante Trojanum bellum compluribus populis usum pecuniæ jam receptum fuisse vel ex sacra historia satis constat, v. Puf. Syst. V, 5, 1. conf. & Wagenf. p. 17. Quoniam enim Abraham, cum ex Chaldaea & Haran Mesopotamiæ, divino jussu, in Cananæam migraret, pecuniam, ut dictum, secum ferebat, inde jam in Chaldaico & vicinis regnis eam obtinuisse indubium est, contra veritati historicæ haud consonum, quod Herodotus, (L. 1. c. 18.) diligens aliàs scriptor, a Lydis primos nummos aureos & argenteos cufos esse tradit. Sed migremus in Latium ac Italiam, in qua Regem Janum, (qui tempore Deboræ, Judicis Israël, regnasse fertur, nec proinde pro Noacho habendus,) indeque multo ante Romam conditam, nummos signasse, ac monetæ esse repertorem ferunt; quod inventum tamen alii Saturno, quem Janus hospitio exceperit, tribuere malunt. Perspicue Minutius Felix in Octavio; *Saturnus, inquit, Creta profugus, Italiam metu filii sevientis accesserat, & Jani susceptus hospitio rudes illos homines & agrestes multa docuit, ut Græculus & politus, literas imprimere, nummos signare, instrumenta conficere.* In his autem nummis adversa pars Jani caput, aut Jani Saturnique capita occipitibus coherrentia; pars averfa navis proram exhibebat, unde ratiti, a rate, vocabantur. v. Macrobi. 1. Saturn. c. 7. V. Polyd. Virgil. l. 2. c. 20. Jobert. notit. rei numm. c. 5. conf. tamen Waser. de Antiq. numism. L. 2. c. 3. W. E. Tenz. *Monatliche Unterred.* An. 1694. p. 183. Speciatim apud Romanos idem pecuniæ usûs initium fuisse, quod Reipublicæ, Wag. conjicit. p. 20. Nam, (inquiens,) quod Festo credimus, docuerunt & publicæ & private Commentariorum rationes, Romanos jam inde à Romulo, nummis auri & argenti signati usos esse; Sed notanter addit, *ultramarinos* eos fuisse, nam proprios tum nondum habuisse, neque adeo expeditum esse, quando, & cujus beneficio eos habere cœperint. Etenim Numa Pom-

pilius primus nummi inventor à nonnullis habetur, per jam dicta. §. 1. Contrà, Plinio narrante, L. 33. c. 3. & L. 18. c. 3. Servius Tullius, sextus Rom. Rex, æs primum signavit, nota pecudis metallo impressa, unde pecunia dicta fit, cum Romæ antea rudi usi essent, & quidem, circa A. V. C. 200. Argentei verò primum, ut idem Plinius tradit, demùm A. V. C. 484. (juxta alios A. 485. 483. 480.) a Q. Fabio Cos. quinque nimirum (al. sex) annis ante primum bellum Punicum percussi; & 62. annis post, juxta eund. Plinium, sc. A. V. C. 546. al. 547. 542. etiam aurei. V. Wagenf. p. 37. & 49. Seldeni Libr. de Nummis, p. 3. 4. Jobert. l. c. Polyd. Virg. l. c. Knich. p. 1240. Quem quidem Scriptorum dissensum, quis sc. primus monetam Romæ signaverit, erudite conciliare tentat Wagenf. p. 21. In deprehensam vero annorum apud eosdem discrepantiam Chronologi, si libet, inquirent. Conf. Harduini edit. Plinianam, & explicationem loci adducti in L. de Numm. Antiq. Pop. & Urb. p. 539. Ubi verba de argento signato ex Regio Codice & Festis accuratioribus à mendis ita se fanasse scribit, ut legendum sit: *Argentum signatum est anno urbis CCCCLXXXV. Q. Ogulnio, C. (non Q.) Fabio Cos.* Nec quintum ante Punic. bell. l. annum alium esse posse ab eo, quem dixerit, nempe An. 485. Sed ponderentur etiam, si libet, quæ Claudius Chiffetius Libro posthumo de antiquo numismate c. 8. & 9. evincere contendit, jam ante Servium Tullium populum Romanum ære signato, non rudi (tantum;) eundemque argento signato, quamvis peregrino, usum initio fuisse, multo citius tamen Romæ signatum videri, quàm Livius, Plinius, aliique voluerint.

§. 8.
Successiva
nummor.
introdu-
ctio.

§. VIII.

Quicquid v. tandem fit de incerta monetarum origine & antiquitate primæva, certum interea hoc est, uti itidem habet Dn. Wag. [cont. Mir. p. 13. quæst. 12.] eas, licet dicto modo & loco [probabiliter] primum adinventas, non tamen statim promiscue apud omnes nationes fuisse introductas, sed paulatim, primum ad vicinas, deinde, successu temporis, ad remotiores etiam gentes, uti etiam artes, utilitate nimirum & commodis earum probe perceptis, pervadis; Nec mirum, cum etiam nunc tales

tales populi reperiantur, qui moneta vel plane nulla, vel ex ineptissima ad eam rem materia efficta, vice pecuniae utantur, inter quos isti maxime demirandi, qui defunctorum Majorum suorum ossibus cuncta emunt. Lankif. Wahl. Schach. p. 473. 480. Wag. l. c. p. 16. Qui pergens c. 4. & 5. exponere, qua ratione monetae usus, post eam inventam, propagatus fuerit: Sic igitur, inquit, existimamus, eum, qui in Chaldaea initium habuit, monetae usum, proxime in conterminam Palaestinam, mox in Aegyptum, & postea ad ceteras orientales regiones, lente & pededentim progredi coepisse. - Ab Orientalibus, ut alia, ita monetam quoque, primi in Occidente accepisse videntur Graci, etsi sero. Gracos postea Italicae monetae usum per Colonias, quae in illa regione confederant, communicasse. Plura de progressu rei numm. per quatuor summa imperia, praesertim apud Gracos, Romanos, ac ipsos denique Germanos legi poterunt in Thilem. Friesens Münz. Spiegel/ P. I. L. 2. Hofmanni Münz. Schlüssel c. 3. & alibi.

§. IX.

Porro quod ad Jus ipsum monetas cudendi, imprimis commutatorias, si ita adpellare liceat, attinet, semper illud inter regalia seu partes Majestatis, hoc est, summæ potestatis, in imperiis relatum fuisse notum est, (v. Ziegl. de Jure Majest. c. 49. & alios AA. à Küz. l. c. Class. 1. theor. 5. p. 48. Scheidl. in diss. inaug. de Convent. monetal. §. 6. p. 6. in copia allegatos,) ita quidem, ut in regno apud Regem, in Aristocratia penes optimates, in Politia s. Democratia penes populum indivisim, in Rep. mixta a. penes hujus illiusve formæ Imperantes divisim (nisi pacta peculiaria, aut, ut vocant, jura reservata hinc intercedant,) potestas illa fuerit, ac etiamnum sit; nec monetam cudendi tantum potestas, sed & materiam ejus determinandi, valorem constituendi mutandique, figuram certam imprimendi, aut etiam exterorum nummos recipiendi, iisdemque valorem concedendi, &c. (v. Cellar. Polit. c. 15. §. 6.) Nec immerito: Modo legitime, ac ut decet, Jus illud exerceatur. Certe enim, quorum est potestas legislationis & reliqui boni ordinis atque *αὐταρχείας* in Republica, eorum quoque, h. e. summorum Imperantium est *νομοθεσία τῶ νομισματος*, h. e. potestas constituendi pariter ac dirigendi rem nummariam, dirigendi,

§. 9.

De Jure
moneta-
rum.

gendi, inquam, ad Reip. incrementum & felicitatem. V. Boecl. diff. Polit. 8. & AA. ibi commendatos. Eò vero diligentius hæc ab ipsis cura suscipienda, quo utilior illa Reipublicæ, & quò magis ad commercia illius promovenda, ac præsertim ad justitiam, Reip. omnis cum pietate fulcrum, recte administrandam, fraudesque & corruptelas, in nummis frequentes, quam longissime eliminandas est necessaria. Etenim nisi sane res illa recte curetur, qui doli, quæ fraudes, quæ circumventiones committi non possint, quærit Conring. l. c. §. 35. Ideoque summa hac potestate ac Jure præditi haud sane pro mero lubitu suo, monetas adulterinas cudendo, sed secundum jus naturæ & gentium, aut, præter hoc, juxta pacta & constitutiones fundamentales, ad bonum publicum Imperiique salutem, ut cætera Majestatis Jura, ita hoc etiam sollicitè, ac prudenter exercere tenentur. v. Kütz. l. c. Class. 1. theor. 8. p. 57. & alios. Atque sic equidem pro utilitate communi Rex seu Princeps Jus habet signandi numisma, non tamen ipse Dominus s. proprietarius est monetæ currentis in suo principatu; moneta siquidem instrumentum est æquivalens permu- tandi divitias naturales. Ipsa igitur est ipsorum possessio, quorum sunt hujusmodi divitiæ, ut respondet Nicol. Oresmius, Lexov. quondam Episc. Tract. de Monet. c. 6. ad Q. cujus sit ipsa moneta? Fuit is Præceptor Caroli V. cognomento Sapientis, Regis Gall. qui regnavit circa Ann. 1300.

§. 10.

*Concessio &
communi-
cabilitas
hujus juris.*

§. X.

Quanquam a. hoc pacto Jus cudendæ monetæ ad regalia, eaque majora, quippe circa rem magni admodum momenti in Rep. occupatum, radicitus & principaliter merito refertur, quin tamen id aliis etiam inferioribus Principibus & Civitatibus Imperii a suprema potestate concedi queat, sic quidem, ut Juris seu privilegii hujus concessio Majestati tamen ipsi nihil deroget, nec hujus proprie communicationem per se inferat, in genere nihil obstare videtur, vid. Cell. l. c. §. 9. Veluti quondam in coloniis, municipiis ac liberis civitatibus relicta sub imperio Cæsarum, per aliquot secula, facultas & indulgentia illa signandæ monetæ, ex tot nummis ejusmodi urbium & coloniarum adhuc superstiti- bus conspicitur, juxta Seguinum in selectis Numism. antiquis, cap. 4.

cap. 4. p. 104. & Spanh. de præst. numism. p. 554. Add. Wägenfeil. p. 65. Videlicet, ut alia jura ac regalia certo modo communicari possunt, cur non pariter jus monetæ cudendæ, dummodo talibus privilegiis gaudentes supremæ potestati eadem accepta ferant, & dependenter, atque ad commune commodum ita exerçant, quo haud opus sit, eadem vel restringere ipsis, vel prorsus adimere. Quæ vero singulares, præsertim in Rep. mixta, & ubi regalia divisa existunt, pactiones & causæ impellentes heic interveniant, vel jus ipsum monetale, vel hujus concessionem hac illave ratione dispensandi, limitandi, temperandi, juris publici est, excutere, v. Scheidl. p. 6. seqq. Speciatim (ut obiter hoc tangere liceat,) in Imperio nostro Germanico Jus illud primo Impp. solum competiit, ita, ut nec hodie citra illorum concessionem id usurpari queat. Posterioribus vero temporibus Imperatores jus hoc in Status Imperii transtulerunt, quod tamen postea, cum in abusum valde traheretur, per Capitulationes Impp. ita restrictum fuit, ut absque consilio & consensu Electorum sacratissimus Imperator illud cuiquam concedere, ejusque participem illud reddere nolit, V. Knich. Op. Pol. de monetis p. 1242. Krull. de regali monetar. Jure c. 2. ut & c. 3. de acquisitione juris monetarum, ejusque modo NB. duplici, per creationem sc. & concessionem, eamque expressam aut tacitam. Tob. Oelhafii, Reip. Norimb. Consiliarii Excellentissimi, Tractat. insign. de rei monetariæ Statu hod. in Imperio Rom. Germ. c. 1. Scheidl. p. 10. Et utique fatius fuisset, si hæc privilegia parcius quondam in Germania fuissent indulta. Unde Conring. l. c. §. 38. ad Quæst. polit. Utrum expediat Reip. facere multis potestatem monetæ cudendæ? non respondere dubitat, id noxium esse, idque propterea, quoniam, in multos diffusa illa potestate, difficulter vitari possit magna nummor. varietas pariter & facillima ratio adulterandi. Quod utrumque commerciis multum officiat. Rectissime: experientiâ quippe, ingenti Imperii damno & detrimento, id abunde comprobante! Quibus rationibus tamen, ubi jus illud monetarium multis jam communicatum est, Reip. quam optime consuli queat, idem l. c. exponit, §. 41. Multo magis dubitare licebit, utrum etiam personis mere privatis concessio monetarum cudendarum impertiri possit, aut saltem

saltè, nùm expediat, id ipsis privilegii conferri? v. Küz. Cl. 1. theor. 6. p. 52. Scheid. p. 12. & speciatim quoad Imperium Romano-Germanicum, Hofmanni Münz-Schlüssel. c. 1. p. 23.

§. II.

*Causa effici-
cientes mi-
nus princi-
pales.*

§. XI.

Causa proinde minus principales nummorum sunt primo ii, quibus, ut dictum, condendæ jura monetæ a summa potestate concessa sunt, dein & reliqui omnes, qui rei nummaria quicquam operæ conferunt, [j. Conring. §. 38.] suntque vel directrices, vel effectrices; harum rursus aliæ animatæ, aliæ inanimes. *Directrices* sunt cum Legati & Deputati ad Conventus, ut vocant, monetales, in quibus cura negotiumque monetæ tractatur, tum ἀργυρογνώμονες, [juxta Hofst. L. 1. c. 9.] sive Zygoſtatæ & Wardini, ut adpellantur, [qui unde ita sint dicti v. Küz. Cl. 1. theor. 12. p. 75.] h. e. præfecti rei monetariæ, ad ponderandam probandamque monetam, quorum requisita & officium exhibet idem Küz. l. c. Add. Wagenſeil. l. c. c. 12. Scheidl. p. 29. *Effectrices* causæ minus principales sunt (α) *monetarii*, horumque magistri pariter & administri, de quorum itidem officiis & coercitione v. Claud. Chiflet. de antiq. num. c. 14. Küz. p. 74. Hofm. l. c. cap. 2. p. 25. (β) *instrumenta* inanimata, quibus ad formandum nummum opus est, Conr. §. 42. 43.

§. 12.

*Materia
nummor.
ordinaria.*

§. XII.

Ad *materiam* nummorum jam pedem promovemus. Sunt, qui plane de essentia nummi esse volunt, ut sit aurum vel argentum. Nos quidem eam non ita constringimus, præsertim si vocabulum essentia in rigore Metaphysico subtiliter accipiat; neque tamen ultra metallum eandem ordinarie extendi velimus. Unde nobis communis & ordinarius nummus constat ex metallo, præsertim tamen ex auro & argento, ceu materia ad monetam & expeditionem commerciorum mutuorum in Rep. ac inter gentes diversas omnium aptissima, secundum requisita Politicorum, ut scil. sit flexibilis, ductilis ad numerandum, & transportandum, nec non ad custodiam habilis, solida, durans, constans & corruptionis, præ cæteris, expers, nec usu facile

facile detérenda, &c. v. Conring. §. 12.-15. Krull, l. c. cap. 4. Knich p. 1244. Puf. Syft. J. N. & G. V. I. 13. Contrà Arnifæus de Jur. Majest. l. 2. c. 7. p. 436. aliique haud pauci præclari nominis viri infitam hanc auro argentoque, præ ære & ferro, dignitatem ac præstantiam abjudicant, merum hunc errorem & opinionem hominum arbitantes, in quos graviter invehitur Dn. Oelhaf. l. c. cap. 3. & 4. Add. Wagenf. p. 51. Hof. L. 5. cap. 1. Orefmium l. c. cap. 2. locum ex Propheta Efaia adducentem, in quo ipse DEus (quamvis sub typo, ibid. legendo,) promittit, dicens: Pro ære afferam aurum, & pro ferro argentum, c. 60, 17. Oportet a. materiam nummorum esse justam & genuinam, five metallum justæ & legitimæ bonitatis, hætenus scil. ut, si ex instituto esse debeat pure argentea vel aurea, ea neutiquam plumbea fit aut ænea; quod si vero duo aut plura invicem metalla jungantur, ut tum id fiat certa & justa proportionem, quantitate, ac mixtura, pactis legibusque publicis exacte conveniente. V. Hofm. Münz-Schlüssel/ cap. 3. p. 54. Quæ mixtura f. temperamentum debitum, antiquissima Longobardorum voce, L I G A, i. e. fœdus, copula, unio vocatur, v. Thomani Act. publ. monet. ad Gabr. Biel, Tract. de mon. p. 272. Spectant huc tres illæ quæstiones circa materiam nummorum, a Conring. sub examen vocata §. 16. 17. & 18. Cæterum Romanos etiam *plumbeos* quandoque habuisse nummos, probat Patin. c. 6. hist. numism. confirmante Wagenf. c. 6. Proque aureis & argenteis ex instituto Lycurgi Spartanos *ferreis* esse usos, Plutarchus testis est in Lyc. & Lyf. Ac de Britannis C. J. Cæsar L. 5. B. Gall. c. 12. *utuntur*, ait, *aut areo, aut talis* (alii legunt, *annulis*) *ferreis ad certum pondus examinatis, pro nummo.* Dionysius, Syracusarum tyrannus, *stanneam* percussit monetam, Arist. referente. Sed quis non aptiores ex auro & argento confectas monetas agnoscat? quum stanni & plumbi decidua sit materia, & collybus ipsorum tantus, ut brevi tempore justum, quod datur, pondus intercيدات. Slevogt. disp. cit. §. 7.

§. XIII.

§. 13.

Equidem ex aliis quoque rebus, præter metallum, nummos esse confectos, & quosdam ex corio, alios e papyro vel charta *Alia materia numm. cufos, nos haud fugit: (conf. Hofm. l. c. c. 7. p. 304.)* sic enim *extraordi. v. gr. legimus de nummis coriaceis Ducis Venetorum, Domini- rie ex c*
C
ci Mi- tiuntur

ci Michaëlis, vel Michieli, cum Anno Chr. 1118. pecunia in classe seu expeditione navali in terram sanctam deficeret, quod e corio vel frenis coriaceis eandem confici ordinaverit, quæ nomen Michelotti sortita, v. Hübner. P. III. hist. Polit. L. I. p. 591. De chartaceis nummis haud contemnenda tradit Meteran. L. V. Niederl. Kriegs/ p. 203. & ex eo M. Oseas Schadæus in Continuat. Histor. Sleidan. P. II. L. X. fol. 330. qua ratione Lugduni Batavorum An. 1574. durante obsidio duro Hispanico, dirissima, inter alia mala, fame premente obsessos, copia quoque deficiente pecuniæ, remedium huic defectui excogitatum fuerit, ut ex charta & papyro analogum quid conficerent, certoque æstimarent pretio, ex cuius altera parte videbatur leo, pileum in pertica ostentans, cum inscriptione: *Hac libertatis ergo*; ex altera parte legebantur verba: *DEus protegat Lugdunum*. In aliis conspiciebatur ex una parte insigne Civitatis Lugdunensis, cum inscriptione: *pugno pro patria*; altera pars repræsentabat quasdam litteras vel verba dimidiata, quorum sensus erat hic: *Nummus obsesse urbis Lugdunensis, sub gubernatione illustrissimi Principis Auriaci cussus*. Cujusmodi Lugdunensem nummum chartaceum, sed paulo alia facie ac inscriptione, exhibet quoque Patinus c. 6. hist. num. p. 40. Verum tales nummi umbratiles, ceu Patinus ibid. adpellat, nostræ sententiæ haud adversantur. Primo enim sermo nobis est de nummis communiter adprobatis, qui, licet non ab omnibus populis vel nationibus; a potioribus tamen, saltè a cultioribus, recipiuntur; deinde de iis, qui aliquam diuturnitatem ratione pretii, vel perpetuitatem ferunt; talem enim expetit permutatio, cujus gratia cuduntur; jam vero dicti nummi coriacei & chartacei extraordinarii sunt, & quasi subsidarii, ingruente demum calamitate, ac necessitate publica urgente, usurpari soliti, & neque a plurimis nationibus recepti, nec constantes & diuturni; statim enim, adeptâ verâ pecuniâ sive nummis communi usu valentibus, desiere, atque abrogati, vel cum argenteis permutati fuere. Posset quidem & hoc regeri, nummos istiusmodi chartaceos, vel coriaceos, etsi non valentes in permutatione, conservari tamen posse in rei gestæ memoriam; sed sit ita, finis tamen harum monetarum per se intentus & principalis is fuit, ut vicariam præstent operam, & defectum supplerent veræ & genuinæ, ac prius usitatæ receptæque monete, cui hoc modo per analogum quodpiam Dux Venetorum & Leidenfes subve-

subvenire voluerunt. Cujus quidem aut alterius generis moneta temporariam atque extraordinariam Principi vel Magistratui, jure monetarum gaudenti, in casu necessitatis cudere licere, cessante tamen illa necessitate, ex conscientia & aequitatis ductu, bona & justa moneta illas redimere teneri exemplo Friderici II. Imp. recte censent Krull. l. c. p. 133. seq. Knich. Op. Pol. p. 1246. Hofm. l. c. atque alii. Quid vero de aliis dicendum materiis, quas penes varias gentes in usu esse legimus? Apud externos enim multae aliae adhuc res, praeter metallum, reperiuntur, quibus permutatio instituitur. V. Matth. Host. L. I. c. 7. p. 50. Lankif. l. c. p. 477. Puf. Syst. V. 1. 13. Ita v. gr. Chamum Tartariae Asiae in urbe Cambalu (quam D. Andreas Müllerus, Praepositus Berolinensis, in Historia Sinensi pro urbe Peking venditat,) cortice externo arboris mori, impresso signo regio, in immensa copia usum loco monetae memorat Marcus Paulus Venetus de reg. Orient. L. 2. c. 21. p. 372. In Abyssinia haud diu est, quod moneta fuerit introducta, quamvis etiamnum incolae, ab aula Magni Neguz nimium remoti, piper, particulas panni, item particulas vel massulas salis quadratas & alias merces, nummorum loco usurpent ac permutent, referente Happel. P. III. Cosmogr. L. 21. c. 5. p. 1056. seq. Fertur moneta ex sale confecta in Provincia Caniclu Magno Cham subjecta, verba sunt Thieroffii Disp. de statua salis §. 10. Add. M. P. Ven. c. 39. p. 389. Sic certa concharum marinarum apud Insulam Loando species in regno Africano Congo pro moneta regia agnoscitur, teste Leone Africano L. 7. Indorum pariter in Pensylvania consuetos nummos ex conchis marinis confici ac depoliri, ex Pastorii literis ad Rev. Dn. Parentem ex regione illa Americana An. 1692. missis, communicat Tenzelius An. 1693. p. 162. In aliis Americanis provinciis, puta, Guatimala & Nicaragua, fructus arboris, cui nomen Cacava vel Cacavi, vice monetae recipitur. Virginiani utebantur moneta lapidea, cum primum Europaei appellerent; multis in locis frequens est papyrus, cui insigne regium impressum; it. Alburnum certae arboris, Gelsomoro dictae, Happel. l. c. p. 1057. & 1059. Sed etsi his quoque aliisque materiis, citra metallum, haec vel illae gentes negotientur, commutationemque instituant, nondum tamen hinc sequitur, esse eas nummos proprie aut stricte sic dictos: (conf. Hofm. l. c. p. 307.) cum non quodlibet, quo fit permutatio, nummus sit, licet per nummos ut plurimum ista

peragatur, interim potest esse loco nummi vel ejus analogum: Unde & dictæ nationes, saltē, ut dictum, cultiores, præter res allegatas, nummos s. pecuniam, si modo ejus compotes fieri possent, commoditatis ergo in commerciis, non adspernabuntur, quandoquidem è diverso non parum inconvenientiæ monetas istas analogas habere facile patet. V. Contr. §. 13. Quanquam allegatus modo Pastorius de Indis addat, eos monetas (ihr eigen Geld/ aus Meer-Muscheln geschiffen/) libentius accipere, quam monetam argenteam: subjungens tamen simulationem, quoniam sc. hâc frequenter decepti fuerint. Sed satis de materia,

§. XIV.

§. 14.
De forma
nummor.
essentiali,
puta pre-
tio.

Materiam nummorum nunc excipit *forma* eorundem. Consistit ea, ut paucis dicamus, in *VALORE* publico, eoque, (ut a monetis falsis distinguatur,) legitimo & justo, sive, qui pendet a justo pretio, pondere & caractere. Conringius formam nummorum in *essentialem* & *accidentalem* distinguens, (nisi quod accidentalis respectu unius subjecti, etiam essentialis esse possit respectu alterius;) *essentialem* in pretio, quod accepit ex impositione (legitima) summæ potestatis, constituit, quippe quo nummus quilibet sit nummus. Loquitur autem ibi de nummo permutatorio. Quanquam etiam memorialis nummus vel initio, dum adhuc usualis erat, certo constiterit pretio; vel, etsi memorialis ab origine fuerit, suo tamen pretio, saltē affectionis, ut vocant, ut plurimum æstimari soleat. Num tamen, ut de essentia nummi vulgaris, pretium; sic nummi memorialis, quæ talis, forma essentialis sit potius character s. signatura ei impressa, non subtiliter disputabimus, illud magis circa nummos, usuales præsertim, considerantes, involvere dictum pretium monetæ (justæ sc. ac genuinæ,) duplicem bonitatem, intrinsecam & extrinsecam, ac debitam utriusque definitionem & determinationem, circa quam profecto eo major æquitatis & justitiæ cura prudenter observanda est Reip. Rectoribus, quoniam, inter alia, cæterarum quoque rerum & operarum pretia in nummo s. pecunia eminenter, ut ajunt, seu virtualiter continentur, & communem inde æstimationem fortiuntur. Unde, licet valorem nummorum definire in imperiis sit penes summos Imperantes, ad Reip. tamen

tamen utilitatem hi cuncta, ut in cæteris, ita in hoc quoque negotio accommodare tenentur. V. iter. Contr. §. 19. seqq. Küzel. claff. 3. Q. 1. p. 198. Knich. p. 1246. Hofm. p. 212. seqq. Puf. de Off. hom. & civ. l. 1. c. 14. §. 9. Dum itaque ex impositione summar. potestatum nummos suum accipere pretium diximus, non hoc sensu id capi velimus, quasi nullatenus ex naturali quantitate sive bonitate interna materiæ, sed ex æstimatione formali, s. externo & impositio valore, nummorum vis tota dependeat, ut quibusdam videtur, verba Pauli JCT'i, supra §. 1. à nobis allegata male eò adplicantibus. Etenim licet non tam ex substantia, quam ex quantitate s. valore, autoritate publica definito, metallum in naturam pecuniæ transire, usumque, & dominium hinc præbere concedamus, a quantitate tamen illa non separanda est materia, ceu pars non modo consubstantialis, sed etiam basis, radix, & fundamentum valoris s. quantitatis, ita quidem, ut quilibet nummus pluri minorisve sit pretii, valoris & indicaturæ, quo plus minusve auri argentique in se continet. v. Oelhaf. l.c. cap. 4. Inde Gryphander l. 1. c. 6. cum aliis duplicem justitiam pecuniam requirere dicit, primo justitiam ponderis & substantiæ, secundo formæ & auctoritatis publicæ. Siquidem hinc nata est illa ipsa differentia bonitatis intrinsecæ & extrinsecæ, quarum illa consistit in substantia metalli, s. in materia, tam in puritate, quam in magnitudine & pondere; hæc in justo valore ad pretium materiæ civile, seu in quavis provincia usuale, deductis impensis in cussionem ejus factis, imposito. Omnis sane bona moneta habeat etiam certam, publice definitam & permanentem bonitatem intrinsecam. In hunc usum constituti sunt ponderatores, qui bonitatem nummor. explorant. Et est omnino singulare DEI beneficium habendum, si moneta in legitimo suo valore conspiciatur. v. Misandr. Del. Bibl. V. T. Anno 1691. mens. Sept. p. 941. Graviter Matthesius in Sarepta, Conc. 14. p. 745. Das ist ein wahres und eben scharffes Wort/ wann man mit der Münz/ ausserhalb unvermeidlicher Kriegs- und Landes- Noth/ fället/ und Schrot und Korn sich ändert/ so ändert sich gemeiniglich auch Schlag und Überschrift.

§. 15.

Et acciden-
tali, pon-
dere, cha-
racterē &c.

§. XV.

Formam nummi *accidentalem* (quæ tamen ejus, speciatim considerati, etiam essentialis esse potest,) j. Contr. §. 23. constituunt legitimæ quædam qualitates (& quantitates,) quas summæ potestates nummis imponunt. Quo pertinent inprimis character, figura, pondus & magnitudo, crassities, & numerus s. copia nummorum, de quibus singulis notabilia ibid. affert. Nos præcipue *ponderis ac characteris* unâ cum pretio legali in definitione nummi supra mentionem fecimus. *Pondus* certam ac debitam cujuslibet nummi mensuram continet, secundum constitutionem, cuique Reip. receptam vel observatam, ubi id maxime cavendum, ne moneta justo sit levior. Quid per terminos Korn und Schrot / atque alios ejusmodi indicetur, ex Krull. c. 5. Hofm. c. 3. p. 56. 57. & ex hac, in Diss. Scheidl. p. 38. 40. cognosci potest. Conf. Knich. de mon. p. 1246. Qua ratione a. in conficiendis minutis non minus, (habito cum primis etiam respectu ad pauperes,) quàm majoribus nummis ad usum in commerciis prudenter respiciendum sit, ibid. Contr. §. 29. 30. 31. exponit. De veterum autem nummor. pondere & mensura v. scriptores cap. seq. 2. § 10. citati. Ad *characterem* quod pertinet, primitus quidem ac initio monetæ valor pondere tantum & magnitudine æstimatus, progressu vero temporis, ut homines labore metiendi & ponderandi ex parte levarentur, *notâ* s. signo, quod valorem indicaret, definitus fuisse dicitur, secundum Arist. L. 1. Pol. c. 9. nec signo tantum valorem indicante, sed & certa eidem impressa *figura* ac imagine. Qui character nummivarius esse potest. Vetustissimi nummi pecudis nota insigniti, ovis sc. vel bovis, teste Plut. in Publicola c. 17. Augustus Cæsar nummum argenteum nota fideris Capricorni, quo natus est, percussit, Sveton. in Octav. c. 94. Sic Athenienses nummis suis impresserunt bovem, alio tempore noctuam, Argivi lupum, vel murem, Rhegini leporem cum curru, Cephalenes equum, Dardanii gallo- rum duorum certamen, Peloponnesii testudinem, Alexandrini asinas, currum trahentes, Persæ sagittarium, Germani ferram vel bigam equorum &c. Consule catalogum, quis cuiq; genti populo- ve typus in suo nummo usui fuerit, in Matth. Hosti hist. rei numm. vet. l. 8. 60. Add. Joach. Camer. hist. rei numm. Wag. l. c. p. 18. Lan- kif. l. c. c. 15. p. 476, Sicut hodie etiam conspiciuntur monetæ pecu-
dibus

diſibus notata, ut ſunt Scaphuſina, Luneburgici equi, Hungarici corvi, Leones Belgici, baci leonini Palatini nimium frequentes. Olim item Janus geminus altera ex parte, ex altera roſtrum navis figuratum, Plin. L. 33. c. 3. (v. ſupra §. VII.) Frequentius etiam Deorum Dearumque, & divinarum virtutum, vel heroum aut illuſtriorum virorum imagines, triumphos & res bene ab iis geſtas nummis inſculpebant, vid. Struv. Bibl. Num. p. 140.) Tandem & Principis ejus imagine nummus maxime ſignatus fuit, cujus autoritate cuſus, idque non ob memoriam modo & exiſtimationem Principis, ſed & propter autoritatem ac fidem majorem nummis inde conciliandam. V. Knich. p. 1247. Struv. l. c. p. 145. Et certe nummos in primis memoriales non tam ex materia & pondere, quam charactere, figura & momento inſcriptionis præcipue æſtimandos eſſe Dn. M. Jo. Chriſtoph. Olear. judicat in Nummo memoriali Sereniſſ. Com. Anton. Güntheri Schwarzburg. An. 1706. *Figura nummorum ut plurimum eſt rotunda. Aliquando tamen & aliã cudi ſolent. Ac etiam quadrati nummi meminit Lucianus, v. Hoſt. l. c. p. 52. Quales varii pretii & magnitudinis Sereniſſimus Saxoniz Elector Georg. I. ſignari curavit, V. Lankiſ. l. c. p. 490. Lugkii Syllogen Numiſm. elegantiorum ſæculi XVI. in qua varii memoriales quadrati, interque eos etiam obſidionales, ut vocat, nummi conſpiciuntur. Locis inſuper ac temporis, quo pecunia ſive nummi conſecti, deſignatio ad fraudes nummarias vitandas aliquid etiam conſert, v. Conr. §. 25. Itemque quoad nummos iterum memoriales hæc ipſa loci & anni inſcriptio (ſi modo vera ſit,) in Geographia pariter & Chronologia ſuum habet uſum.*

§. XVI.

Quæ præterea circa ipſam nummorum in Rep. quavis conſectionem, quoad materiam ſimul & formam utramque, nec non quæ cætera, cum ab ipſis Imperantibus, tum a reliquis, miniſterii vicem ſubeuntibus, ſint obſervanda, & quàm conſcientioſe in his omnibus ſit verſandum, ut nihil fraudis & privati quaſtûs heic intercedat, ſed, quid ex uſu totius ſit Reip., nec hoc tantum, ſed & quid jus & æquitas, reſpectu præſertim vicinarum, & aliarum gentium poſtulet, ſollicite ſemper ponderetur, ex laudatis huc uſque Autoribus atque aliis uberius perſpiciendum eſt. Sed nec proxima huic cura, ſc. conſervatio rei nummariz, ſeu nummor. recte conſectorum, minoris eſt virtutis, quæque ad duo

§. 16.

De Num-
morum
conſectio-
ne, conſer-
vatione,
mutatione,
emendati-
one &c.

ad duo capita reducitur a Contr. §. 44. seqq. (1) scil. quo modo caveri nummorum adulteria queant? quod suppeditatis quatuor remediis effici posse ibid. ostendit. (2.) qua ratione nummi boni in Rep. retineri possint? §. 53. Eadem hinc quoque sollicitudo & circumscriptio summis potestatibus incumbit circa *mutationem* nummorum, de qua omnino legatur Küz. Cl. 1. theor 9. p. 61. & class. 3. p. 212. it. Oresm. cap. 8. seqq. Hofm. Münz Schlüssel c. 7. p. 289. Quumque duo potissimum sint genera hominum in civitatibus gentium cultiorum, unum, quod excolendæ terræ, alterum, quod variam per industriam vitæ commoditatibus promovendis sese adplicat, inde ut utrique generi, quantum fieri potest, consulatur, in assignando nummis pretio ad fundos potissimum respici æquum esse Dn. a Puf. in Syst. V. 1. 15, 16. demonstrat. Nec minore cura opus est circa *emendationem ac reductionem* nummorum ad pristinum & justum pretium, & quinam gradus hic observandi, quæ & cautelæ, ne jacturam inde cives, tam divites, quam præsertim pauperes, sentiant, vel saltè, ut minus sentiant; quòque minus vel conquerendi causam, vel prorsus odio habeant, propter injuriam, subditi Rectores suos, v. Contr. §. ult. f. 55. Bœcl. de mensura pretii disp. 2. p. 16. Schlevogt. disp. de rei nummaria mutat. & augmento. Plura corruptelas monetarum tollendi, & puritatem contra illarum conservandi remedia a Krullio l. c. c. 7. & ex hoc summam adducuntur a Scheidl. p. 56. seqq. qui & in immensum istum luxum, quo inprimis multum auri argenteive inutiliter consumatur, graviter & jure invehitur, omnem movendum lapidem docens, ut tanti mali colluvies, in summam Reip. perniciem vergens, exterminetur p. 66. seq. Add. omnino Oelhaf. de tota hac materia c. 2. & 3. cum seqq. Quibus v. mediis legitimis pecunia in Rep. colligenda sit, & qua ratione eadem prudenter ac utiliter *dispensanda*, Politici consulantur, cum Jureconsultis, & vel maxime Joh. Gryphiandri utilissimi duo libri de Oeconomia legali. Cont. Bœcleri Instit. Polit. L. 6. c. 7. p. 292. & l. 4. c. 7. p. 215. Concludimus hunc §. vetustissimis illis versiculis, pede licet penultimo claudicante:

Divitie plebis sunt laus & gloria Regis,

Non sibi, sed Domino gravis est, quem gravat egestas;

v. Scholia ad Oresm. c. 17.

§. XVII. Fi-

§. XVII.

§. 17.

*Finis num-
mor. prior,
commodior
permuta-
tio.*

Finis denique nummorum (quem quidem Conring. cæteris præmittit causis §. 9.) *duplex* est: Velenim nummi cuduntur *facilioris permutationis*, vel *memoria rerum conservanda* gratia. Nim. quoniam natura, vel divina potius sapientia, aliis plura dedit, quam opus est, aliis pauciora, quam necesse erat, nec omnibus in locis eadem dedit, per commutationem hinc oportet defectum istum supplere, sec. Arist. L. I. Pol. c. 9. Et primum quidem, si antiquissimis temporibus, ante inventam pecuniam, instituta fuit permutatio rei cum re, hoc modo, ut, si defuerit v. gr. Abeli frumentum, Caino a. caro, ille ab hoc frumentum, hic vicissim ab Abele pastore carnem pro frumento accipere necesse habuerit. Hæc simplex rerum permutatio, præsertim per pecora, quamdiu duraverit, non liquet. Ejus a. cum variæ difficultates se offerrent, increbescantibus imprimis quotidie, ac inter nationes distitas quoque invicem institutis commerciis, idcirco hominum industria & solertia cum necessitate conjuncta nummos excogitavit, *tum* ut ipsarum rerum permutandarum inter se pretia commodius hoc medio seu instrumento constitui ac definiiri possent: quum aliàs v. gr. si pecora cum vestibus, frumentum cum vino comparandum erat, res ut diversissimæ, sic nec ejusdem pretii, sane ad æqualitatem eas dirigere, absque medio ejusmodi, vel mensura cōmuni perquam difficile futurum fuerit, cum contrā mediante nummo cūcta sint expeditiora; *tum*, ubi simplex permutatio rei cum re difficilis foret, vel contrahentibus haud arrideret, ut rerum vicario, nummo, commercia hoc pacto expediri, eoque proin interveniente, quilibet quamlibet rem venalem sibi comparare, immo omnes contractus commode exerceri possent. Quoties enim fit, ut v. gr. Titius egeat quidem re alterius, nempe Sempronii, hic vero non indigeat re Titii, veruntamen àlia indigeat, puta, si pane opus sit futuri, sed pistor calceos nolit, quū, quæso, permutatio commodius institui possit, quàm si loco calceorum, quibus hac vice pistor non indiget, nummus substituatur, quo uti furor s. Titius panem a pistore Sempronio emere, ita pistor seu Sempronius vicissim rem aliam, quæcunque demum illa sit, qua vel ipse tum indiget, vel in posterum ipsi opus fuerit, aliunde sibi parare queat. Pariter cogitemus, quam grave, immo fere impossibile Negociatoribus, præsertim ditioribus, fu-

turum fit, ut v. gr. tot pecora sustentarent : pone enim, esse in una civitate viginti negociatores, quorum unusquisque tantum habeat pecoris, ut 10000 thalerorum æquent, hique adeo viginti, reliquis incolis non numeratis, pecora possiderent 2000000 thalerorum, unde, fodes, in unica urbe, pro tot animalibus sufficientia pascua & pabula suppeterent? aut, si nonnunquam eadem pecora, ingenti copia, prout sc. negotiationis qualitas majorem minoremve numerum exigeret, ex una in aliam, & quidem valde remotam ac longo intervallo distitam regionem transmittenda, vel merces aliæ graves illuc transportandæ fuerint, quantis incommodis hæc non fierent? Proinde nummus, inquam, inventus, qui loco mercium commutaretur pariter ac transportaretur.

§. XVIII.

§. 18.

Unde de
sua pecunia
constat.

Utque adeo nummus sc. pecunia *utilissimum* (per se) sit *instrumentum* permutationum, sc. μέσον τῆς ἀλλαγῆς, & ὑπ' ἀλλαγῆς τῆς χρείας sc. vicarius necessitatis ac indigentiae humanæ, non præsentis tantum, sed etiam futuræ. Id quod Arist. l. c. pluribus it confirmatum. Add. Puf. Syst. V. l. 12. Keck. Synops. Prud. Oec. p. 693. Imo præter hunc permutationis facilioris finem alii quoque pecuniæ sunt usus, & præsertim is, ut itinera commodius suscipi queant, (v. Dürr. Inst. Eth. de Just. § 41. p. 234. Heider. Philos. Mor. p. 850.) maxime quum aliud insuper, idque compendiosum admodum, & si juste ac æque exerceatur, egregium accesserit medium, collybus sc. sive, ut vulgo dicitur, cambium, quo fit, ut multum pecuniæ secum portare aut vehere, vel aliò transmittere non semper necesse sit, ceu quod frequenter & longe facilius per literas sc. tesseras nummarias expediri, & hoc pacto pecunia collybo mitti seu curari potest. V. Gryphiandr. l. c. L. 1. c. 26. Equidem quod ad pecuniam in genere spectat, nec inter Ethnicos, nec Christianos defuere, qui auri argentique copiam fomitem luxûs, aliorumque peccatorum incitamentum, quin præcipuas bellorum, factionum & dissensionum causas, adeoque pestem & exitium generis humani adpellare haud veriti, illam potius e vita hominum penitus sublatam optant. V. post alios Plin. l. 33. c. 3. & 13. quod c. 13. supra adductis locis Plinianis § 7. p. 12. addendum est, conf. Polyd. Vergil. de rerû inventoribus c. 20. Guevarr. Gûlde- nes Gend. Schreibē/p. 277. Ex his causis prudentissimus ille aliàs Sparta-

Spartanorum Legislator, Lycurgus, legem tulit, qua emi singula non pecuniâ, sed compensatione mercium jussit, pecuniam Reip. noxiam æstimans, aurique & argenti usum, velut omnium scele- rum materiam, sustulit; soloque ferro uti præcepit, adeo quidem severiter, ut, penes quem aurea vel argentea moneta deprehen- deretur, is morte puniendus sit quo scil. hac ratione avaritiæ & luxuriæ illorum modum poneret, de quo ejus instituto v. Plut. in ejus vita, p. 31. Justinii Hist. L. 3 c. 2. Conf. & Host. l. c. p. 48. Lankif. p. 477. Quin Respublica Carthagi- nensis, jactitantibus se nautis quibusdam de inventa insula, au- ro argentoque affluente, interfici eosdem jussit, existimans, hanc talem insulæ detectionem plus detrimenti Reip. quam commo- di allaturam. Suntque hinc Oratorum ac Poëtarum invectivæ orationes & carmina hujus materiæ plena, quos inter Jac. Phi- lomusus acriter sic prorumpit & exclamat :

*Aurum, destructor vite Princepsque malorum,
O! quam difficiles nectis ubique dolos:
O! utinam natum nunquam mortalibus esses,
Dulcia suppeditas qua nocumenta viris;
Te propter pugnae fiunt, & bella moventur,
Ad prædam & cades corpora nostra trahis.*

Verum enim vero a frequentissimo & omnibus modis utique de- testando abusu, quem non inficias imus, ut alibi, ita in hoc quo- que negotio, usus ipse pecuniarum moderatus & innoxius, mi- nimeque proinde tollendus, probe distinguendus est, prout vi- del. naturâ hominum sic comparatum videmus, ut optimæ rei plerumque pessimus & damnabilis sit abusus, & eo magis frequens hominum vel libido vel avaritia ad abusus inclinet, quo quid est præstantius. V. omnino Oelhaf. l. c. c. 3. argumentum hoc solide pertractantem, et Nicol. Oresmium l. c. c. 1. ubi ad de- cantatos illos Ovidii versus L. 1. Metam. v. 140.

*Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Jamque nocens ferrum, ferroque, nocentius aurum
Prodierat; prodit bellum, quod pugaat utroque.*

scite reponit : Hoc facit perversa malorum cupiditas, non ipsa pecunia, qua est humano convictui multum accommodata, & cujus
D 2
usus

usus per se bonus est. Verissime sane: sunt enim, ut vere Comicus ait, (Heaut. Act. 1. sc. 2.) divitiæ perinde, ut illius animus, qui eas possidet: Qui uti scit, ei bonæ; qui non utitur recte, illi malæ. Constat e divinis literis clarissime, non auri sacram famem primas inimicitias inter mortales sevisse; non pecuniam gratiam inter fratres sustulisse, & per ultimum scelus Cainum eo progredi fecisse, ut Abeli manus inferret. Bella gerebantur, urbes & agri desolabantur, latrociniis famosa nemora erant, ære, auro, argento etiam nondum signatis, ut Wagenseil. p. 7. usum legitimum numorum defendit, quippe quem nec ipsæ S. Literæ simpliciter rejiciunt, solum abusum damnantes. Hinc bonam esse sapientiam cum possessione Ecclesiastes dicit c. 7. v. 11. 12. Et exempla supra memorata S. Patriarcharum, speciatim Abrahami, hoc ipsum satis confirmant, quippe cujus divitiarum, interque eas argentum quoque & aurum, ut insignis DEI benedictio deprædicantur Gen. 24, 35. Quo utilius ergo in se instrumentum, immo nervum quendam rerum gerendarum pecuniam esse ex superioribus planum est, eo magis dolendum, nimium illius amorem ac insatiabilem auri famem adeo eheu! multorum animos obsedisse, ut conscientiam, religionem, fidem, pietatem, justitiam, patriæ commoda, & quid non? posthabeant, aut velut isti apud Horatium L. 1. Epist. 1. affecti sint:

*O! cives, cives, querenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.*

At quàm præpostere! Sed quid mirum, sacram quondam monetam ab Ethnicis reclamata, quum non sacram modo, sed plane divinam sub Christianis Principibus eandem nuncupatam videas. Imo nec mirum jam videatur, si tanta numinis illius veneratio Christianorum adhuc mentibus insedit, neque aliud videas ex omni Divorum ordine tot aris coli, aut tot supplicum votis fatigari, ut conqueritur Spanh. diss. 1. p. 18. de Us. & præst. Num. Ecquid ergo accusamus pecuniam? quin nos ipsos potius, nostrumque corruptum, corruptoremque animum accusemus simul & emendemus, ut pie Wag. l. c. nos admonet. Justitia igitur, Liberalitate, Continentia, ἀνταρξεία, nec non legitime aliquid acquirendi, ut & Parsimonia atque aliarum virtutum studio opus omnino est,

no est, quibus immodicæ isti cupiditati serio obicem ponamus, hisque fortunæ bonis in DEI gloriam, & proximi salutem, Ecclesiæ cumprimis, Scholarum, ac Reipubl. in universum commoda, belli pacisque tempore promovenda, decenter ac moderate utamur. Conf. S. Augustin. Tract. 40. in Evangel. S. Joh. c. 8. & quæ in præfamine hujus diss. hac de re adducta sunt.

§. XIX.

Alter nummor. finis est *memoria rerum conservatio*. Quamvis enim pecunia s. nummus vulgariter sic dictus, hoc fine primitus non videtur fuisse cusus, sed ob communem, ut dictum, in commerciis usum; successu temporis tamen ex ipsis etiam vulgaribus nummis nonnulli, ob antiquitatem sc. aut curiositatem, memoriales evasere. Adhæc certa numismatum genera jam olim, non propter vulgarem usum, saltē non primariò, signata novimus, sed quorum scopus principalis haud dubie ab ortu suo fuit memoriæ rerum & factorum conservatio. Perinde uti hodie nummorum alii monetæ loco sunt, quæ cusa circumfertur, usuque valet; alii vero conflata numismata sunt, quæ Legatis Principum oblata, vel in vulgus sparguntur in coronatione v. gr. Imperatoris: sic & olim duo monetarum genera fuere. Ex præstantioribus Numismatibus dona largitionesque constabant, & quæ *Missilia* Romani vocabant, ac inter gemmas resque sacras collocabant; viliores autem nummi monetæ vicem præbebant, ut ii, qui hodie in ædibus monetariorum cuduntur. V. Ant. Augustin. Dial. 1. p. 2. seq. Quare in definitione nummi notanter a nobis est adhibita particula, *ant*, videlicet, ut duplicem hunc nummor. finem innueremus: nisi ubi circa eundem nummum uterque finis ab Autoritate publica initio fuerit intentus, quippe quum se invicem haud collant. Velut hinc dubium non est, nummos veteres plerosque omnes, adeoq; etiam illos, qui Imperatorum vultus exhibent, monetarum usum olim in commerciis præstitisse. Quod quidem Sebast. Erizzo de pecudum Janique figuram habentibus numismatibus, Victoriatis item & Consularibus concedit, de Imperatorum autem referentibus vultum, rationibus quidem minus solidis, negat; gravioribus e diverso argumentis affirmativam sententiam defendentibus Ænea Vico & Ludov. Savoto, adstipulante C. Patino in hist.

§. 19. Alter nummor finis, memoria rer. gestar conservatio.

Numism. c. 5. J. M. Suaresio in diss. de numism. antiq. c. 1. Wagenfeil. l. c. c. 19. qui duobus ex Jure Civ. adductis Imperatorum Romanorum sancitis omnem tollit dubitationem. Denique & illud ex definitione suprâ tradita patet, de nummis memorialibus non privato hujus illiusve Artificis ac inventoris, nedum deceptoris, ausu, signatis, sed authenticis, & autoritate, s. potestate publica, aut hujus saltèm indulgentia & concessione cufis, sermonem hic nobis esse. Verum de nummis memorial. cap. seq. plura.

CAPUT II.

De Nummis memorialibus & Historia

Numismatica ac vulgò dictis iridis patellis speciatim agens.

S U M M A R I U M.

Th. I. Nummi memoriales. §. 2. Varii sunt generis ac speciei, pro ratione sc. diversæ ætatis, magnitudinis, materiæ. §. 3. Ratione formæ v. g. suberati, ferrati; §. 4. Bracteati, Scyphati, Contorniat. §. 5. Ratione diversæ characteris, rostrati, ratiti, cathedratici, bigati, quadrigati, victoriati; rat. solennitatis, votivi &c. §. 6. Respectu etiam diversar. gentium & Regnorum diversi. §. 7. Porro de æstimatione debita vet. nummorum &c. §. 8. de Numophylaciis. §. 9. de rat. tractandi hujus studii & AA. ad illud conducentibus, tum q. nummor. antiquitatem; §. 10. tum q. eorund. pondus & valorem. §. 11. Nec non de nummis recentioribus. §. 12. Subjungitur Quest. I. Quid de hist. num. censendum? R. Equid. hoc studium hodie maxime florescere, ac insignes illius usus esse. §. 13. Neque adeo spernendum aut vilipendendum. §. 14. Non omni tamen ex parte certissimum judicandum. Quod demonstratur (α) ex ingenti copia num. spurrior. §. 15. Inde q. (β) ex difficili, imo dubio & incerto sæpe discrimine verorum a falsis & adulterinis. §. 16. (γ) Ab exemplis manifestis, contradictionem involventibus. §. 17. Ac ea propter modum in eo æstimando pariter atq. excolendo tenendum

dum. §. 18. Q. II. f. Appendix, quid de guttulis Iridis, vulgo Regenbogen, Schüsselein/ sit judicandum?

§. I.

§. 1.

Laudabiliter nim. facta omnino merentur, ut ad posteritatem quoque propagentur. Enimvero memoria hominis, nisi adjuncta, labilis est & fragilis. Memoriae igitur consulendum quæ magnis viris æternitatem promittit. Senec. Suasor. VII. p. 24. Ei proin variis rebus & modis consultum fuit. Statuæ modo viventibus, modo defunctis ponebantur. Inscriptiones, monumenta, & quæ non alia? fiebant, quibus acta & facta, imò & effigies majorum conservare studebant. Adeoque & nummos, ut hinc adpellantur, *memoriales* immortalitatis studium & cura invenit, qui multo felicius quandoque res gestas & edocent, & ad posteros transmittunt, quam statuæ aut inscriptiones, quoniam hæ sæpissime unico tantum in loco erectæ, ac brevi post tempore eadem denuo dejectæ leguntur. Statua Philippi Ducis d' Anjou, f. Ducis Andegavenfis, Neapoli A. 1707. confRACTA, inque mare projecta exempli recentissimi loco esse potest, ut alia silentio prætereamus. Nummi vero plerumque majori copia cudentur, ut, etiamsi unus alterve intereat, ex reliquis damnum refarciri, ac memoria rei gestæ nihilofecius conservari possit. Sunt equidem internummos, qui Antiquariis audiunt *unici*, quod vix in uno vel altero Cimeliarchio reperiantur, aut parem non habeant, hac vel illa inscriptione & modulo: sed horum non tantum admodum sunt pauci, verum etiam ita dicuntur, non quod ab initio unicus tantum fuerit cusus, sed quod adhucdum unicus ejusmodi superesse credatur. V. Wedelii Propempt. de nummis Jani ratitis, (conf. Tenz. 1694. p. 188.) D. Struv. Manuduct. ad rem. numm. in Coll. Msc. §. 69.

§. II.

§. 2.

Sunt autem hi nummi memoriales varii generis ac speciei: *generis ac speciei, pro* & quidem, si *atatem* respicias, vel *antiqui*, vel *recentiores*. Le- *sc.* gesis Jobert. notit. rei numm. cap. I. Nec ipsorum *antiquorum ratione* una est ratio atque æstimatio. Alii enim in monetis usualibus *diverse æ-* & ipsi *TATIS,*

MAGNI-
TUDINIS

olim numerabantur, pretiisque, ut hodie in coëmendo vendendoque pecunia, serviebant, qui tamen postea numismata, quæ usu valeant, esse desierunt. Vicissim alii ad conservandam rei certæ memoriam principaliter ac initio statim signati sunt: Unde non quævis moneta vetus proprie & stricte *Metallia* (qua voce, a Latino vocabulo, Metallum, formata, cum venia Lectoris, cum Antiquariis nobis uti liceat, Ital. *Medaglia*, Gall. *Medaille*) nominatur, sed ea tantum, qua, ut Pomponius J. C. l. 28. de Usufructu ait, pro gemmis uti solebant, v. Ant. August. l. c. p. 2. quamvis sæpissime misceantur. Ratione magnitudinis diversæ, alia maximi moduli, alia magni, al. medii seu minoris, alia minimi moduli; vel, primæ, secundæ, tertiæ & quartæ magnitudinis numismata Antiquariis audiunt. v. eund. Jobert. c. 3. Patin. Hist. num. c. 16. seqq. Inter quæ Numismata maximi moduli (Ital. *Medaglioni*, Gall. *Medaillons* dicta,) cæteris longe præferuntur, non propter amplitudinem, crassitiem & molem metalli modò, sed potius propter nobiliorem atque extantiorē cælaturam, imagines Imperatorum aliorumque exhibentem, ac in primis, quòd in perenne rerum illustriorum ab ipsis gestarum monumentum excusa fuerint. Quo spectant *Missilia* Romanorum, de quorum in hodiernum usque diem consueta sparsione v. peculiare opusc. 13. illustris Cancell. Dn. Ahasv. Fritschii. Plura de Metallionum dictarum præstantia leges apud Patinum l. cit. c. 19. Josephi Monterchii præfat. Numism. max. mod. ex Bibl. Card. Carpegnæ. Joh. Vaillant. Numism. Impp. cit. etiam a Morell. in specim. p. 24. Wagens. diss. c. 8. Polyc. Tenz. select. numism. max. mod. e Nummophylacio illustris. Dn. Anton. Guntheri, Com. Schwarzburgensis p. 63. Quorum, ut & cæterorum Antiquariorum, una & communis fere est sententia, Metalliones illas excusas esse, non quidem, ut in mercimoniis emendis vendendisque usum præberent, sed ut in signis militaribus cohortium præferrentur, vel, ut perenne essent rerum a se bene gestarum monumentum. Veruntamen Harduinus de Numm. Antiq. Pop. & Urb. p. 541. in adjecta explicat. loc. Plin. L. 33. c. 13. de re monetaria vet. Rom. ipsas etiam Metalliones, five congiarii vice populo distribuerentur, five militibus ducibusque pro donativo, five in theatro, circove, ac triumphalibus pompis spargerentur, expendi postea publice pro ratione ponderis solitas existimat, ex rationibus ibi evol.

vendis, de quibus judiciū fit penes ipsos harum Antiquitatum indagatores. Repetatur etiam §. ult. cap. præced. Ratione *mariteia* MAT E. RI Æ. numismata sunt vel ærea, vel argentea, vel aurea, de quibus singulis, eorumq; etiam æneorum, si antiquiores cæteris & rariores sint, pretio atque æstimatione v. Jobert. c. 2. Patin. c. 6. seqq. Wag. c. 5. seqq. Struv. Bibl. c. 3.

§. III. Ratione *formæ* ex antiquis nummis (ad quos etiam mediæ ætatis, post Chr. nat. nummos referimus,) alii dicuntur *suberati*, alii *serrati*, alii *bracteati*, *scyphati*, *contorniati* &c. S. 3. Rat. FOR. MÆ, sub-
Nummi *suberati* vel *subferrati* aut *pelliculati* nominantur, qui intus sunt ærei vel ferrei, foris superinducta lamina argentea, vel *arati*, uti pellicula quadam, tanto quidem artificio, ut pro elegantissimo argenteo haberetur. Cujusmodi subæratos limam nondum expertos in scriniis se tenere scribit D. Major loco mox citando. Add. Patin. l. c. c. 8. Wag. p. 45. P. Tenz. Numm. sel. p. 45. W. E. Tenz. A. 1694. p. 404. *Serrati* sunt, quorum ambitus dentatus atque asper, in modum ferræ, indicium *Serrati* dabat probæ monetæ, v. Dn. D. Jo. Andr. Schmidium de Nummis bracteatis Numb. & Pegav. p. 1. Equidem Matthæus Hoffus l. 2. de re nummaria veteri p. 165. cum aliis ea est in opinione, hos nummos a typo ferræ insculptæ sic dictos; ast potior causa est, quam, præter modo laudatum Dn. D. Schmidium, Dn. Joh. Daniel Major, Archiater & Prof. Medic. Kilon. primarius, Antiquarius insignis, pluribus exponit in Epist. de Nummis Græce inscriptis, p. 4. de antiquis Germaniæ populis verba faciens ita scribit: *Serratos bigatosque, probabant, h. e. ex argenteis celebriores, & limâ adactâ sulcatos in ambitu, ut dentata automati rotula redderentur quodammodo similes, & ignobilium metallum, si quod forte sub lamina superinducta argentea delitesceret, conspectui se daret. Neq; enim serrati ideo dicti sunt, quod ferræ imaginem in alterutro latere sibi impressâ gerant, ut Rhenanus Willichiusq; citante Kirchmajero doctissimo, (Coment. ad Tac. p. 96.) existimarunt. Quin affatim hinc patet, bonis viris vix unquâ conspectos fuisse nummos ejusmodi. Quales v. uno plures mihi sunt, tam toti argentei, consulares; quam unus etiam cupreus, larvâ argenteâ detractâ turpis, deceptor quondam, & mimicus. Dn. Wagenfeil. suum quoq; judicium de hoc nummorum genere ferens, c. 10. p. 47. scimus, ait, Lipsio & Berneggero visum fuisse, illas crenas ideo in numis effictas esse, ut ostenderetur, nihil*
E in iis

iniis periisse, longo usu, & resectione. Sed dicerent aliquid, si tam sibi constans delicatusque esset ferratus ille ambitus, qualis in novis quibusdam minoribus Anglicanis nummis comparet, in ipsa effictione per vim expressus. - At Romani ferrati, quia inaequales, ac non parum a se distantes, & saepe etiam altas fissuras habent, ideo, si accurate quis eos numos scrutetur, animadvertet, minime illorum dentibus impediri, quo nihilo secius radi possint, scalpique. Non igitur huic malo medetur scabrities; illi autem, ne ferruminatus numus pro puro puto argenteo obtrudi possit, quam optime: quippe ostendit, quales numi intus sint, & sub cute. &c. V. item Exc. Wedel. Propempt. inaug. de Nummis ferratis A. 1692. d. 24 Jul. & Tenzel. ad Ann. 1689. p. 897. 898. seqq. it. p. 961. 1275. & A. 1692. p. 316. 913. ac NB. 1694. p. 405. seq. qui huiusmodi nummos ferratos varios se vidisse, atque inde Taciti verba de Germanis intellexisse ait, dicentis: Proximi ob usum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostrae pecuniae agnoscunt atque eligunt. Pecuniam probant veterem & diu notam, ferratos bigatosque. Fuerunt ergo ferrati nummi isti Romani, a Germanis vero maxime probati. Ita enim esse legendum *ferratos*, non, *ferratos*, ut quidam volunt; Dn. Olearius in Isag. ad Nummophyl. Bract. c. 1. p. 10. adstruit. Sed mirum tamen, ipsum Conringium, hoc Taciti loco offensum, mendosam ibi lectionem esse, legendumque pro ferratis, *ratitis*, disp. cit. §. 45. existimare.

§. IV.

§. 4.
Bracteati,

Bracteati nummi (quasi ἀπὸ τῆ βραχέων dicti,) sunt laminae tenuissimae, a Germanis antiquitus, fraudis evitandae gratia, usae. Quia enim, dicente Dn. D. Schmidio de Nummis bracteatis Numburg. & Pegaviensibus p. 6. cum denariis & aliis moneis magna fraus peracta, commodior nulla videbatur ratio eandem praecavendi, quam ut denarii tanta crassitie non cuderentur, ac alias moris fuerat, & tenui saltem argentei bractea constarent. Per hoc ipsum abesse cogeatur omnis fraus, ceu hodie ipsa nummorum (istiusmodi) inspectio examenque testatur. Cernebantur in his nummis plerumque Praesulum & Abbatum effigies, ob quas Tigurini illos olim dixerunt Angster / contracte nim. ab Angesichter / quod vultum aliquem humanum referrent, ut praenunte Hottingero B. Conringius

ringius judicat contra *Vadianum*, qui ab *AUGUSTUS* voce illam deducit, (*Augster* qf. *Augster*/) & cum eo ipse Dn. Jo. Christoph. Olear. in *Isagoge* ad *Nummophylac. Bracteatorum*, in qua distinctio horum a subæratīs, qui a nonnullis itidem bracteati dicuntur, ut & reliqua ipsorum natura, præstantia & usus non tantum ad veteres characteres, abbreviationes & scriptionis genera cognoscenda, atq; adeo ad diplomata ac alia antiqua monumenta legenda, sed etiam ad historiam ipsam Germaniæ illustrandam p. 4. seq. succincte traditur. Summam egregiæ hujus operæ extractam v. a Tenz. ad Añ. 1694. p. 403. seqq. Plura, præsertim de origine horum nummorum Bracteatorum, leges in comentatione ad D. Joh. Dan. Majoris sententiam im bevölckerten Cimbrien / c. 46. apud eund. Dn. Tenz. ad Ann. 1695. p. 953. seqq. it. 970 - 974. seqq. Quodque hi bracteati cum Romanorum nummis *incusis* non confundendi sint, vid. ad Añ. 1695. p. 895. seq. Quod item merito colligendi, p. 881. velut idem Tenzelius exempla bracteatorum hujusmodi affert ad An. 1689. p. 1156. seq. It. p. 610. ubi rusticus quidam, cum in villa sua aliquid suffodere vellet, ollam veterem testaceam, bracteatis nummis plenam, reperisse fertur, quos plerosque ex simplicitate aliis donaverit, & quibus liberi luserint, eorumque plures, quia admodum tenues erant, corruerint. Nec non Lipsiæ 1691. ad ædem Nicolai plenam ejusmodi nummis testam repertam fuisse, idem ad Ann. 1691. p. 993. memorat. Porro *Scyphati*, a *scypho* sic dicti nummi, quod sc. cavi essent, vel *scyphi* formam præferrent, aurei quædam nummi species, & probabiliter veterum Normannorum erant. Num vero inter *caucios* Græcorum Impp. nummos pertineant, inquiritur apud Tenz. cui secus videtur, ad. Añ. 1689. p. 917. seq. *Crotoniati* s. *Contorniati* ab *Contorni-* Italīs ita vocati nummi a circuitu vel flexu (von wegen ihrer sonderlichen Einfassung/) qui conturnus dicitur veteribus chartis, nomen quidem obtinuisse videntur, quæ tamen adpellatio iis solum nummis convenit, qui ab initio nullum additum habuerunt circulum, sed quibus, postquam fuerunt percussi, circulus excavatus, tortili modo eos ambiens, accessit; quum alioquin pleriq; nummi max. moduli, additum habentes circulum, contorniati vocari deberent, quod tamen secus se habere ratio & usus docet, docente Morellio in *specim.* p. 43. Equidem

Dn. Wagenfeil. aliam hujus denominationis conjecturam ingeniosam affert c. 8. vid. tamen epicrasis W. E. Tenzel. ad A. 1691. p. 324. add. A. 1691. p. 882. Polyc. Tenz. de Numm. max. mod. p. 102. Olear. Epist. ad Wedel. de nummo Contorn. M. Aurel. Anton. It. Patin. hist. c. 18. Jobert. c. 3. è quorum evolutione videre licet, circa qualitatem & originem hor. nummorum Antiquarios nondum plene convenire. Adhæc veros a falsis hujuscemodi nummis contorniatibus probe discernendos esse Spanhemius monet diff. 1. p. 44.

§. V.

§. 5.
Rat. diversi
CHARA-
CTERIS.

Et quoniam in numismatibus tria maxime consideranda veniunt, prima sive adversa frons, averfa facies, & inscriptiones, de quibus singulis v. Jobert. c. 4. §. 6. Suares. diff. cit. c. 5. seqq. & fuse Struv. Bibl. Numism. cap. 4. idcirco intuitu diversi *characteris* & *figurae* impressæ diversas etiam adpellationes nummi nacti sunt. Ita v. g. *rostrati* ab impresso navis rostro, & *ratiti* a ratibus dicti, de quibus v. Wag. c. 6. & quæ jam allata sunt c. 1. §. 7. *Cathedratici* s. cathedrales, qui omnis generis sedilia habent, de quibus Dn. D. Schmid. peculiare schediasma edidit A. 1693. *Bigati* & *Quadrigati* a bigis vel quadrigis impressis, (e quibus pugnare quondam moris erat,) ita ut nota argenti fuerint bigæ illæ vel quadrigæ v. Matth. Hoff. l. c. p. 164. Tenz. ad A. 1689. p. 898. 911. It. D. Schmid. de Numm. Numb. p. 2. & Epist. de nummo Philippo (Philippi scil. Regis Macedonum, cum victoria curruli, s. biga equorum cum curru, in quo vir stans cursum equorum urget, cum subscript. inversa. ΠΙΠΙΛΙΤ i. e. PHILIPPI,) in agro Tan-nensi invento, quo fato? ibid. exponitur. Nummi *victoria-ti* ab impresso victoriæ typo; *caduceati*, caduceo Mercurii insignes, de quib. v. Propempt. Wedelii; *pileati*, de quib. idem Wedel. in propempt. pecul. *Coronati*, *galeati* &c. v. Struv. Bibl. Num. c. 3. Singularem quoque speciem faciunt nummi *votivi*, qui in votorum publicorum memoriam, quæ pro salute fiebant Imperatorum, cudebantur, sicut etiam in plurib. aliis *solemnibus* actibus nummi memoriales, varii generis & nominis, confecti sunt, ac hodiernum conficiuntur. Alterley Gedächtnus-Münzen und Schaupfenninge. v. Struv. l. c. p. 188. 189. seqq. & inferius §. XI.

§. VI.

§. VI.

Nec minus variorum *regnorum*, simulq; temporum & seculorum diversorum consideratione plures alia veterum nummorum divisiones emergunt. Perquam celebris hoc in studio Andr. Morellius in specim. pag. 12. quatuor potissimum Nummor. antiquorum constituit genera: I. Nummos *Regum*, *Urbium*, *Populorum*, qui nullam Imperator. Romanorum habent effigiem vel nomen, & quorum pars maxima ante Cæsarem imperium est percussa. II. *Consulares* s. *Familiarum Romanarum*. III. *Imperatorum Romanorum*, cum *Latinorum*, tum *Græcorum*, (v. gr. a Constantino M. ejusdemque successoribus cufos, qui *Bizantini* inde dicti, v. Schmid, de Numm. Numb. p. 2. Wedel. de Numm. Græce inscriptis p. 20. Wag. c. 17. ubi etiam de hieroglyphico illo literarum Græcarum X & P sibi mutuò h. m. inferarum, observatu digna occurrunt.) IV. Nummos *Hebraeos*, *Punicos*, *Parthicos* aliosque inscriptionibus destitutos, quibus adjungi possunt *Gallici*, *Hispanici*, *Gothici*, & *Arabici*.

§. 6.

It. respectu
diversar.
gentium &
IMPERI-
ORUM di-
versi.

§. VII.

Sed & debita *nummorum* vet. *æstimatio* atque *æstimationis* ratio cognita esto! Antiquariis. vid. ergo Jobert. l. c. c. 8. Wag. c. 21. & 22. Tenz. A. 1692. p. 329. de requisitis ac *regulis*, e quibus de raritate & præstantia nummorum ferri possit *judicium*. Quumque permulti etiam nummi dentur *adulterini*, (de quibus quaest. seq. numismatica §. XIV. & XV. plura percipiemus,) idque variis modis fieri consuescat, ideo *κρίτηρια* s. *indicia*, modosq; & *regulas*, veros a falsis (quantum fieri potest,) discernendi idem Jobert. c. 10. & 11. (apud Tenz. 1695. p. 897.) Wagenf. c. 24. 25. aliq; subministrant. Rugiosis v. & situ ac marcore penitus obfritis nummis qua ratione nitor restituatur, idem ostendit Wag. c. 23. de modo item transformandi *ectypos* ex *archetypis* v. in specim. Morell. p. 253.

§. 7.

Porro de æ-
stimatione
debita vet.
nummor.
&c.

§. VIII.

Locus, in quo vetera numism. reposita servantur, *Cimeliar-
chium* s. *Gazophylacium* nummarium, vel *Nummophylacium*,
vulgo *Münz-Cabinet*, nuncupatur. Qualia præsertim in Gal-

§. 8.

De Num-
mophyla-
ciis,

lia, Italia & Germania celebriora ac nobilissima inveniuntur, de quib. v. Patin. c. 25. Tenzel. in collocut. menstr. hinc inde. Struv. in Bibl. Num. p. 94. De jure quoque horum Cimeliarchiorum nummariorum conscriptam vide disp. Dn. Frid. Gottlieb Struv. Anno 1704.

§. 9.

De rat. tractandi stud. numismatum & AA. ad illud conducentibus,

tum quoad nummorum antiquitatem,

§. IX.

De ratione v. colligendi vetera numismata, studiiq. hujus numismatici cum fructu tractandi, scil. quæ disciplinæ inprimis ad illud requirantur, & quinam AA. præ cæteris diligenter evolvendi sint, Jobertus cap. pecul. 12. tradit in Notitiæ rei numm. ad erudiendos eos, qui Metalliarum sive numismatum veterum, ut & modernorum, intelligentiæ studere incipiunt, ex Gall. Idiom. a Dn. Christiano Junkero in ling. Lat. versa. (cujus libri elog. & summam v. in Act. Erud. Lips. A. 1694. mens. Maj. p. 214. Tenz. 1695. p. 867.) ubi, qui plura hac de re desiderat, inveniet, evolvētq. simul etiam ipsos Antiquarios celebriores, nominatim Wolffg. Lazium, Hubert. Golzium, Phil. Parutiam, Vincent. Mirabellam, Seguinum, Patinum, Sponium, Bellorium, Cuperum, Begerum, Jacob. de Wilde, ac inter cæteros maxime eminentem Ez. Spanhemium, (cujus de præcedentibus judicium videsis in Epist. 3. ad Andr. Morellium, p. 153. seqq. ubi nim. de flore & incrementis hujus studii erudite commentatur,) Morellium quoq. ipsum, Jac. Oisellium, Joh. Harduinum, Joh. Vaillantium, Meibomium, Wagenfeilium, Wedellium, Joh. Dan. Majorem, Joh. Andr. Schmidium, Polyc. & W. Ern. Tenzelium, indefessum rei nummarie reparatorem, (quo titulo eum exornat Dn. Joh. Christoph. Olearius, vir itidem de hoc studio meritissimus,) atque alios nummorum ruspatores, quos inter & numerandus Dn. Christoph. Woltereck, cujus selectæ ipsius differt. de rarioribus nummis antiquis recentissime editæ documento sunt. Laudatus Patinus in Introd. ad hist. Num. totum caput 24. ; Phil. Labbeus integram Bibliothecam numismaticam consignavit Autorum, qui nummos antiquos scriptis illustrarunt. Plenius v. & distinctius Dn. D. Burcard. Gotthelff Struvius, insignis & ipse rei nummarie scrutator, in utilissimo libello s. Bibliotheca Numismatum antiquorum hæc cuncta pertractat, nec non in Thesauro rei Numismaticæ, in quo, quicquid in Numismatibus occurrit, vel ad eorum illustrationem

onem facere potest Vir eruditissimus ita digessit, ut indicis generalis & perpetui loco esse possit, Edidit etiam D. Grœningius Hist. Numism. Criticam, ut plures alios jam prætereamus.

§. X.

Igitur quum tanta Scriptorum rei numm. farrago existat & copia, in *duas* veluti *classēs* eos commode distingui posse bene arbitratur Exc. Dn. D. Rechenberg in præfat. præmissa Historiæ rei numm. veteris Scriptorum aliquot insigniorum; *priori* videl. classi eos accensens, qui nummor. antiquitatem, materiam, inscriptiones, signa, titulos, lemmata, horumque causas & autores erudita & curiosa indagine perscrutati delineaverunt, ad quam proinde §. præced. jam commemorati Antiquarii & Autores cum aliis a Rech. Struv. & alibi recensitis pertinent. Ad *alteram* v. classem refert eos, qui de pretio, pondere & valore priscorum nummorum apud gentes in diversis Civitatibus seu Imperiis recepto egerunt, aut ad rationem monetarum nostri ævi doctè contulerunt & redegerunt. Inter quos primos & præcipuos fuisse judicat Guilielmum Budæum, Galliæ olim litterariæ decus, quinque libris de Asse & partibus ejus; & Quatuorviros, qui Germaniam nostram duobus abhinc seculis illustrare, Bilibaldum Pirkheimerum Phil. Melanchthonem, Joach. Camerarium, & Georg. Agricola. Horum postea, quoad hanc rei numm. partem, industriam imitatos & plures esse alios, ibi allegatos, sed jam ante hos Budæi in primis exemplo excitatum Matthæum Hostum in Acad. Francof. ad Viadr. Professore quondam supra annos quinquaginta clarissimum, operam ad eandem historiæ partem illustrandam contulisse utilissimam, primumque adeo hîc locum post Budæum jure suo obtinere. Præter hos & alii ad hanc classem referendi sunt celebres viri ex Bibl. cit. D. Struv. c. 1. sect. 2. p. 15. ubi ceu omnium facultatum studiosis utilissimum opus commendat Joh. Frid. Gronovii de Sestertiis s. subces. pec. vet. Gr. & Rom, cum Paschafii Grosippi (i. e. Casparis Scioppii,) Tabulis nummariis. Quæ proinde consideratio numm. vet. quoad illorum pondus, pretium & mensuram in hac classe posteriori ad

§. 10.

Tum quoad pondus & valorem nummorum.

Statismi-

Statbmicam Numismaticam potius referenda erit, qualem, sed
sacram, a Dn. Erdm. Miro superiori anno in compendio exhi-
bitam jam supra commendavimus.

§. II. De

*nummis re-
sentioribus.*

§. XI.

De *inferioris ævi* numismatibus (ut horum etiam menti-
onem injiciamus,) diff. conscripsit Carolus du Fresne. Deque
modernis & ingenti copia hoc & superioribus seculis confectis
Metalliis s. nummis memoriz dicatis nonnulla in genere disse-
runt Patinus in *hist. numism.* c. 13. Jobert. c. 1. & ex eo Tenz.
ad *Ann.* 1695. p. 868. it. 1694. p. 643. Scheidl. p. 45. Küzel. Cl.
I. p. 47. cum AA. ibi notatis. Speciatim Jo. Jacob. Luckius,
Senator quondam Argentoratensis, Syllogen Numismatum e-
legantiorum Seculi XVI. s. 1500. edidit, cui ut pariter Seculi XV.
s. 1400. Syllogen, cujus quippe maximam partem se jam con-
fectam habere in fine expresse scribit, in lucem publicam mit-
tere integrum fuisset, Tenzelius optat, A. 1694. p. 116. Con-
spicere namque in allegata Sylloge licet elegantissimos num-
mos honorarios, gratulatorios, augurales, votivos, ca-
strenses, obsidionales, triumphales, feciales, missiles,
nuptiales, ferales, jubilaos atque alios, modo iis omnibus fiden-
dum sit, juxta ejusd. Tenzelii ad A. 1695. p. 1003. de hac ipsa Luckii
Sylloge judicium. Plures de Numism. modernis AA. occur-
rent sub finem sequentis §. XII.

Subjungitur nunc ergo promissa Quæstio I. de Historia Numismatica,

§. 12. Quæ-
stio I. Quid
de hist. Nu-
mism. cen-
sendum?

§. XII.

Hisce præmissis in duas adhuc quæstiones inquiremus,
quarum prior *historiam Numismaticam* pro viribus considera-
bit, quid sc. de illa ejusq. studio sit censendum? Si quidem no-
hoc studiū stram qualemcunque sententiam modeste de ea ferre conceda-
hodie maxi tur. Studium certe Numismaticum ita hodie floret, ut Excel-
me florere. lentissimi ac eruditissimi variarum nationum viri in eo desuda-
rint, & etiamnum toti in illo sint, non paucis simul etiam
præstantiam, & multifarias ejus utilitates studiose demonstnan-
tibus. Quam ob rem laudatus toties, nec sine honore citan-
dus

dus W.E. Tenz. A. 1707. beate defunctus, (cujus collocut. men-
 struis nos potiora in hoc studio debere ingenue fatemur,) se non
 erraturum sperat, si elapsi seculi XVII. epithetis hoc etiam addat,
 ut *Numismaticum* vocet, v. ad Añ. 1694. p. 643. Et quoniam
 Scriptores rei numm. veteris in *duas classes* cum Dn. D. Rechen-
 bergio §. præced. 10. hujus c. 2. distribuimus, ideo in antecessum
 monendum erit, nobis maxime de historiæ numismatum, se-
 cundū *priorem* classē seu partē spectatæ, præstantia & utilitate
 hic sermonem esse. Equidem rei nummariæ antiquæ, secun-
 dum *posteriores* quoque ejus partē s. classē, h. e. juxta va-
 lorem, pretium & mensuram illius examinatæ, cumque mo-
 netis nostris collatæ studium & ipsum longe nobilissimum ac
 utilissimum esse nemo dubitabit. Cujus singularis etiam præ-
 stantia MATTH. HOSTUM ad præclarum opus suum susci-
 piendum allexit, in cujus cap. statim I. L. 1. egregios doctrinæ
 hujus ad Autorum & historiæ veteris intelligentiam exponens
 usus, Medicis quoque, ut & lētis, non exiguam ab ea utilitatem
 expectandam esse docet. Deinde & SS. Literarum cultoribus
 Doctoribusque in scholis eandem commendat, maxime operæ
 pretium ducens, ut non nihil saltem laboris, studii que a studi-
 osis ei impendatur, si nim. veteres libros cum fructu saltem ali-
 quo legere, vel alios recte erudire velint, reprehendens simul
 quorundam socordiam vel contemptum utilissimi hujus
 studii. Sed quia, ut dictum, proposita a nobis *Quæstio*
Priorem potius historiæ Numismaticæ partē, i. e. secundum *ac insignes*
 antiquitatis historicæ veritatem spectatam, attinet, de *illius usus*
 ea nunc uberius dispiciendum erit. Et sane nulla propemo-
 dum sunt elogia, quibus ab amatoribus suis hoc studium non
 ornatum legimus. ANTON. AUGUSTINUS, in eruditis dialo-
 gis, quinque præsertim *fructus* memorat, ex antiquis numi-
 smatibus capiendos, puta 1. a pictoribus, sculptoribus & mo-
 netariis; 2. ut Imperatorum veterum cognoscantur effigies;
 3. ut urbium, ædium, fluminum; 4. ut virtutum, DEorumque;
 5. ut orthographia ediscatur. Longe fusius & ex professo Vir
 omni laudum præconio dignus (judicio Wagenfeilii p. 84.)
 EZECH. SPANHEMIUS, in diss. eximiis de præstantia & usu
 numismatum antiquorum ostendit, quanta ex nummis, e-
 rudita

rudita manu tractatis, in plures alias disciplinas, puta in Grammaticam, moralem & civilem Scientiam; itemque in scientiam naturalem, ad Historiam scil. animalium plantarum; quanta itidem in historiam rerum gestarum, cum externam, Græcorum & Barbarorum, tum Romanam, ante Cæsares non minus, quam in historiam Augustam; porro in Chronologiam & Geographiam utilitas exinde redundet. Commendat hinc magnopere cum aliis hoc Spanhemii institutum nobilissimus & ipse in hoc studiorum genere vir, HENR. MEIBOMIUS, in Progr. erudito de nummor. vet. in illustranda Imp. Rom. Historia usu, An. 1684. edito, ex nummis plurima addere licere asserens, quæ hist. Augustæ Scriptorum diligentiam præterlapsa sint, de coloniis v. gr. terrarum sub Imp. deductis, re maxime memorabili, de sacris it. templis & asylis, de Græciæ Asiæque civitatum sub Cæsaribus libertate, ac inprimis de solennibus illis urbium in Romano orbe pactis & mutuis inter se obligationibus &c. filere historicos, loqui nummos: Allegat idem GISBERTI CUPERI, qui hoc ipsum etiam argumentum persecutus est, diss. de utilitate, quam ex Numismatis Principes capere possint. Porro CLAUD. CHIFLETIUS (patruus Job. Jacobi, mox allegandi,) in erudita tractatione de antiquo numism. c. 3. p. 43. utilitatem hujus studii inter alia ita commendat: *Qui Romanæ Reip. studio tenetur, qua nulla unquam in terris major, nulla pluribus virtutum vitiorumque documentis fecundior; & forte in scrinium deducatur præstantis alicujus viri, hoc numorum genere instructissimæ; Dii boni! quas suavitates, quos fructus ex hac contemplatione percipiet! &c. &c. Magna enim, pergit, utilitas ex hoc studio accedit antiquitatis cognitioni, & verior ac certior fastorum series ordinatur. Quibus adjumentis freti Reip. Rom. illustratores multa rectius, quam veteres, hujus historice partis ignari, constituerunt, &c. Denique ipsa vetus historia, temporum iniquitate manca, diminuta, corrupta, obscura, ab ipsis antiquis nummis suppetias & lucem postulare sepe cogitur. Quot enim apud Autores loci mutili, corrupti, non intellecti, hodie restituti, integri, clari & aperti deprehenduntur veterum numismatum beneficio? Quin etiam veteres historiae controversias nummorum antiquorum cognitio componit.*

Quod

Quod aliquot exemplis ibi probatum dat. JOH. HEMELARIUS præfatione ad aurea numism. Caroli, Ducis Arschorani, sic scribit: *Nihil domi forisque aut Græca vel Romana Respublica gessit, quod non orbi seculisq; spectandum legendumq; NUMISMA exhibuerit, Nam Reges, consulatus, senatusconsulta, Jani clausas apertasq; fores in NUMMIS leges.* Et quæ plura hanc in rem ibi affert. Eademq; fere reperies apud SUAREISUM in diss. de num. ant. c. 2. p. 4. *Si bella placeant, in nummis adparent descripta vexilla, trophæa, allocutiones, triumphales currus & arcus, armaturæ modus omnis, clypei, cassides, ancilia, &c. Si religio placet, in nummis apparent facies Numinum antiquorum omnis generis, pax, felicitas, æternitas, pietas, templa, sacrorum omnium ritus, Deorum simulacra, aræ, vasa, litui, funerum varietas, apotheosis. Si placeant politica, in nummis visuntur magistratuum fasces, ludi seculares, theatra, amphitheatra, sella, diademata, tiaræ; &c.* Accedit his alia Numismatum utilitas, cujus JOH. JACOBUS CHIFLETIUS meminit, quod nempe, characteribus temporum indubitatis, sepulcrorū ac thesaurorū ævum & vetustatem ostendant: Idq; præter alia exempla docere aurea numismata, quæ in Childerici, Francorum Regis, conditorio sint reperta, ut videre est in *Anastasi* hujus Regis, sive Thesauro sepulcrali, Tornaci Nerviorum An. 1653. effosso & à laudato Autore erudito Commentario illustrato, c. vi. p. 249. Præterea HUBERTI GOLZII, ONUPHR. PANVINII, JAC. OISELII, JOH. VAILLANTI, CAROLI PATINI, LAURENTII BEGERI ac aliorum præstantissimorum Antiquariorum integris tomis ac spissis libris, multo sane labore, collecta editaque Numismata varias & multiplices hujus studii utilitates, præsertim ad Historiam omnis generis, egregie ac re ipsa confirmant. Nec minus Theologia Gentilis à BALTHAS BEBELIO ex nummis antiquis eruta in Dispp. Philologicis; Augustorum Augustarumque consecratio seu Apotheosis nummis illustrata à JOH. BURC. MENKENIOLips. Et speciatim Pietas, à JOH. WEIDNERO, Augustano, ex nummis antiquioribus publicâ diss. An. 1694. delineata, ac similia plura de usu hujus studii testari poterunt. Inde allegatus ante JOBERTUS, studium hocce nummarium

cum historia ipsa æquiparandum in præfat. censet. MORELLIUS in specimine p. 2. certissimos antiquitatis testes & monumenta nummos appellat. CAROLUS PATINUS lapidem lydium historiarum nummos vocat antiquos, infallibiles & ubiq; necessarios veritatis historicæ testes, characteres & documenta, in præfat. Hist. Numism. coll. cum cap. 1. & 2. Adeo, ut historias ad fidem nummorum, non vero nummos ad illarum rationem accommodandos esse cum aliis antiquariis censet Dn. CHRISTIANUS SCHLEGELIUS in Dedic. Schediasm. de nummis antiq. Salsfeldens. Et quibus laudibus D. WAGENSEILIUS pecul. c. 20. diff. cit. p. 84. idem rei num. studium non extollit? *Nullum sc. jucundius, nullum libero homine dignius, nullum, ad res victoris terrarum orbis populi probe cognoscendas utilius judicans, & post alia illius encomia, subjiciens: Nummi vere sunt testes temporum, lux veritatis, vita memoria, nuncii vetustatis. Quippe cum ipsa re simul nati, non narrationem ejus tantum continent, sed & testificationem. Quotusquisq; Historicorum non aliquando dormitavit? Ecquis inter eos non interdum ab odii aut amoris impetu, in transversa agi se passus est? Adhæc mutila & corrupta illorum ad nos pervenere monumenta, & sæpe glossæ in margine in ipsum se insinuavit textum. AB HIS OMNIBUS VITIIS IMMUNES NUMMI SUNT; & multa quoq; quæ nemo unus Historicorum tetigit, in iis deprehendas. Nec ad elegantiorē tantum literaturam conferunt numi, sed & ad civilem prudentiam, & ad bene vivendum. - Quamquam, quid verbis opus est? Ipse omnipotens Servator noster I. C. hoc unum & solum, ex omnibus humane eruditionis studiis, præcipue sacrasse videtur, cum ἀπὸ τῆς τῆ κῆνσθ νομίσματος ἐπιγχαφῆς καὶ εἰκῶνος, i. e. ex Numismatis cæsus superscriptione & imagine, judæos ita confutaret, ut ne hiscere amplius auderent. Hucusq; Wagenfeilius. Quid? quod D. Job. Dan. Majoris supra laudati judicio, inter scientias seculares non facile sublimior alia reperiatur Numismatocriticâ, quoniam cum DEI in hoc orbe vicariis, personis Illustribus, in ære, argento, auro quasi viventibus, negotium ipsi sit &c. in Append. de Jotor. subscript. suspecta p. 67. (Conf. Olear. Hag. p. 3. Terz. 1604. p. 403.) Hinc CLAUDIUS FRANCISCUS MENESTRIER historiam Ludovici XIV. Regis Gal-*

liae moderni, e nummis, & id genus aliis composuit. Hinc Rex Galliarum ipse, paucos ante annos, peculiarem Academiam nummorum gratia erexit. Hinc NICOL. CHEVALIER vitam Wilhelmi III. Regis Angliae; OLIGERIUS JACOBÆUS historiam Daniae Regum; BLZOTUS, Abbas Parisiensis, (cujus encom. v. in Morellii specim. p. 55.) hist. Belgii Foederati; JACOBUS A MELLENI Imp. Rom. Germanicor. Domus Austriacae, it. Regum Hungariae; WILH ERNEST. TENZEL, Elector. & Ducum Sax utriusque Lineae; Dn. PETRUS AMBROSIIUS LEHMANNUS in Observationib. Historicis Hamburgensib. multor. Europaeor. Principum vitas ac memorabilia e recentioribus nummis s. medagliis pulcerrime deduxerunt, laudante Dn. Christiano JUNKERO in praefat Numism. memor. B. Lutheri. His etiam accensenda est Historia Friderici, Regis Borussiae & Elect. Brand. in nummis Auctore JOH. FRID. CRAMERO, Consiliario Borussico-Brandenb. allegato in Novis Literariis Germaniae ad Ann. 1703. p. 85. Accessit & nuperime continuatio utilissima Observationum dictarum Hamburgensium, sub rubrica: Thaler Collectio, in certas, ut vocant, scatolas distributa. Nec diffitendum proinde, omnifere historiae generi, etiam recentiori, studium rei nummariae magnam foenerari lucem, recteque hinc judicare Dn. JOH. CHRISTOPH. OLEARIUM, in supra allegato nummo memorali Illustriss. Dn. Ant. Guntheri Com. Schwarzburg. una cum antiquis & externis, praecipue etiam moderna & domestica numismata, ob insigne nim. in variis studiis ac scientiis expectandum inde emolumentum, communicanda atque explicanda esse.

§. XIII.

Atque adeo in debito suo usu spectatum hoc studium numismaticum neutiquam sane sperendum aut vilipendendum, ut quidem maxime fit ab ignavis utilitatum illius hominibus. Velut hinc male interdum cum nummis agi Wagenf. conqueritur. c. 23. p. 95. allegans Busbequium (ex Epist. 1. Legat. Turc.) ægerrime ferentem, fabrum quendam in Turcia ex antiquis numismatibus lebetes æneos conflasse: Et Meibomius in fulso isti Pharmacopolo, Andrea Straneo, (teste Andr. Schotto

§. 13.
Neg. adeo
sperendū
aut vili-
pendendū.

in Bibliotheca Hispaniæ;) in fin. cit. progr. vehementer irascitur, quod fratris sui germani, Joh. Andreæ, exquisitæ in Theol. pariter & literis eruditionis viri, testamento hæres factus, cum ab illo magnis sumptibus investigata, & multis laboribus conquisita numismata Rom. Imp. aliorumque accepisset, ex his, tanquam inutili supellectile, in officinæ suæ usum, mortarium conflare fecerit, sic ad hoc factum exclamante Meibomio: *O dignum hellebori jugero & ad Anticyras ablegandum hominem! O dignum, quod illo in mortario pistillis contunderetur caput! At O! nimis etiam vehementem & severiorem forsan æquo imprecationem.* Aliud exemplum hujus vilipendii, si libet, repete ex §. III. hujus Capitis. EZ. Spanhemius diss. I. p. 34. varias de nummis veterum longeque inter se discrepantes hominum sententias & rationes seu causas impellentes expendens, id sibi minus propositum instituto suo ait, ut immodica & præpostera hujus æris æstimatione, cæteris literarum præsidis ac ornamentis suum detrahat pretium; vel, ut hoc industriæ genus, ceu necessarium vitæ instrumentum, singulis hominum ordinibus tractandum & excolendum promiscue suadeat. Unum hunc sibi esse scopum, ut præclaram antiquitatis partem ab interitu, & eorum judicia, qui plurimum illi solent tribuere, à ludibrio vendicet; tum ut ab iis, qui veteris elegantie & eruditionis amore vel studio ducuntur, egregiam & laudabilem in eadem versanda operam collocari posse ac debere, apertum manifestumque faciat. Optime. Modum namque & medium hîc non minus, quam in aliis tenendum rebus, & neque limites in extollendo nimis hoc rei nummariæ studio excedendos, nec in ejus æstimatione deficiendum existimamus, sequentibus inducti rationibus.

§. 14.

Veruntamen non
omni ex

parte certissimū
judicandum.

Quod demonstra-
tur

§. XIV.

Siquidem non omni ex parte certissimum hoc Numismatum studium judicandum esse arbitramur. Id quod (α) ex ingenti copia nummorum spuriorum evincitur. Etenim luxuries generis humani, hujus generis plures effinxit, postquā in hist. veterū facta heroica æternitate digna legit, nummis antiquis non expressa, defectum hunc suppletura, fameque Heroum litatura, pro veris ficta, pro veteribus nova, vetustatis tamen genium imitantia, insigni interdum artificio,

tificio, substituit, verba sunt CAROLI PATINI, Doct. Med. Pa-
ris. Viri de re antiquaria summe meriti, (judicio Morell. in spe-
cim. p. 5.) in hist. Num. c. 20. de nummis supposititiis & adul-
terinis, adductis unâ variis exemplis, quibus id assertum it,
quod & Wagenf. facit c. 20. Plures ac notabiles hac de re que-
relas legimus in ANTON. AUGUSTINI, Antiquariorum Prin-
cipis (ut is quidem salutatur in fine Dialogorum, p. 202.) non
modo de ipsis nummor. adulterinorum, ceu ipse dicit, *acervis*, ve-
rum innumeris etiam numismatum ectyporum imaginibus &
inscriptionibus mendosis. Pictores namque & antiquarios ple-
rosque, qui Numismatum imagines ediderint, dum plus operæ
studiique in delineando egregie, quam summa fide repræsen-
tando, posuerint, non raro nos fefellisse. Nec defuisse, qui ar-
bitratu suo commenti sint imagines nusquam gentium exstan-
tes, quales videri meminit patris matrisque Julii Cæsaris. In
aliis falsos titulos, elogioque inscripta legi. Nonnullos certam
Imperatoris effigiem temere alteri tribuere, additis fictis inscri-
ptionibus. Esse & alias aberrandi causas, quod rudes Antiqui-
tatis titulos Numismatum legant, non intelligant, fingant, falso
narrent, resque pervertant. Quod postea integro Dialogo XI.
variis exemplis it demonstratum. Sic Homerum in variis num-
mis, sed non uno vultu, exhiberi; Sic Sallustium, Virgilium, Ho-
ratium atque alios id genus jam olim expressos occurrere; sic
novitios & modernos inventos nummos Scipionis, Hanniba-
lis, Ciceronis, at falsos & adulterinos, amovendos esse Ez. Span-
hemius edocet diff. 1 p. 44. seq. eximium Ciceronis locum in
confirmationem allegans ex L. 1. de N. D. ubi argumentum,
a DEorum imaginibus petitur, refellens, Academicos ita ulte-
rius perstringit: *Nam quid est, quod minus probari possit, quam
omnium in me incidere imagines, Homeri, Archilochi, Romuli, Nu-
mæ, Pythagore, Platonis, nec ex forma, qua illi fuerunt. Quomodo
ergo, & quorum imagines? Orpheum Poëtam docet Aristoteles
nunquam fuisse, & hoc Orphicum carmen Pythagorei ferunt cujus-
dam Cecropis. At Orpheus, i. e. imago ejus, ut vos vultis, in ani-
mum sæpe incurrit.* Idem Ez. Spanh. Epist. 3. ad Morell. p.
152. & alibi, in magno veterum ac insignium nummorum nume-
ro, quos PYRRHUS LIGORIUS Neapolitanus (quem Antiqua-
num

rium tamen insignem & pictorem, quamvis latinæ linguæ rudem, ac amicum, dum viveret, suum adpellat Ant. Aug. Dial. 4. p. 56.) collegerit, multos aut dubiæ fidei, vel confessæ novitatis occurrere; eundemque, ne Græcas quidem literas, aliasve interiores se attigisse, manifesto nimis prodere agnoscit, inde Holstenium, quanquam in Græcis lit. valde exercitatum, in notis ad Steph. sibi male prospexisse, quod Ligurio nimis fidem habuerit. vid. Tenzel. *Monatliche Unterredungen* Ann. 1695. p. 401. seq. Neque nummis *Octavianæ Stradæ* omnino fidendum, quia magna istor. pars aut falsa sit, aut ordinis tantum supplendi gratia inventa, vel plane conficta, iudicio Patini in hist. c. 21. Joberti c. 1. Tenzelii, ad Ann. cit. p. 872. 881. Idem P. Jobertus rejicit nummos *Biaei*; id quod etiam facit Chiffletius *Disquis. de Ampulla Rhemenfi* c. 15. *Regia*, scribens, *Numismata, quæ Jac. Biaus* (in *Francia Metallica*, Parisiis in fol. Anno 1636. edita) *nitide & eleganter æri incidit, nullam merentur ab antiquitate fidem, utpote ad cujuslibet arbitrium cusa vel delineata.* Et tamen *Palatius*, eadem pro genuinis accepit, ac *Matthiam Zimmermannum*, satis aliàs providum, decepit, ut ea in appendice *Florilegii* inter nummos memorabiles, curiosos, historicos primo loco collocaverit. v. rursus Tenz. Ann. 1695. p. 885. seq. ut & ad Ann. 1689. p. 1031. ubi non ipsum quidem *Biaum* numismata ista finxisse, (fuisse namque sculptorem,) sed aliorum glaucomate seductum id fecisse credit. *Marci Othonis* æreos nummos esse rarissimos, nemo ignorat: inde etiam æruscatores tanto studio & industria nummos hujus Imp. vel effingere, vel ex detrito alio Othonem efformare conati fuerunt. Neque ullibi collectio nummor. temere reperietur, in qua hujus generis nummus non extet, cum tamen, an ulli supersint aut extiterint ærei Othonis nummi, acerrima sit disceptatio, quod pecu iari Diatribe inquisivit *Henr. Thom. Chiffletius* (Joh. Jacobi Filius,) & negavit, omnes, qui extant, supposititios arguens, quam v. sententiam suam postea, fortioribus argumentis, imo infallibili *αυτοψία* motus, in Epist. ad C. Patin. revocavit. V. & Morell. spec. p. 161. cum exhibito tali nummo ex Ludov. R. Gall. Thesauro, ubi plurimi Othones ærei genuini, & quorum fides in dubium vocari nequeat, asservari dicit. It. Struv. *Bibl. Num.* p. 55. Wag. p. 93. JOH. HARDUINUS in præf. de Numm. Antiquis pop. & urb. scribere

scribere non veretur : Nulla in disciplina graviora sunt admissa
 ὁφάλματα, quàm in hac parte, etiam ab iis, qui, quod ingentes
 nummorum acervos eventilarunt, amplissimisque Commentariis illu-
 strarunt, magnum in his studiis merito suo nomen habent. Horum
 hic igitur deteguntur errores : qui cum singulis fere sint adpersi
 paginis, totum ab iis opus **ERRATA ANTIQUARIORUM**, ut
 tam insolenti titulo jaçantiae suspicio adhereret, inscribi merito po-
 tuisset. Et tamen ipse Harduinus multis obnoxius observatur
 mendis, ut variis hinc locis eum Joh. Vaillantius corrigat & repre-
 hendat. v. Bibl. numism. Struv. p. 64. Harum ergo decepti-
 onum variarum intuitu rectissime Dn. D. Joh. Andr. Schmidt
 saepius, ait, nummi quidam vetustatem mentiuntur, quos tamen si
 accuratius examinaveris secundum historiae veritatem, ad secula
 longe posteriora detrudere necessum habebis, Disp. de Luna in Cru-
 ce visa, §. 5. Maxime æstimandus Tenzelius ad An. 1689. p. 885.
 seqq. exemplum affert Joachimi Schlegelii, viri aliàs haud in-
 docti, Matthiae, Imp. Romano, Anno 1611. Pragæ coronato,
 scriptum offerentis de nummo aureo, quem Const. M. post
 susceptum baptismum imprimi jusserit ; & addentis insuper,
 istum nummum certò in Oriente cusum, atque a Bayfio, Panno-
 nio & Sylburgio pro genuino habitum fuisse. Annon v. hoc
 est, pro thesauro offerre carbones Principibus ? quandoquidem
 sagacissimus Tenzelius observat, merum esse dolum, undique
 in nummo conspiciendum : ex una parte apparere effigiem Chri-
 sti, non aliter, quàm Seculo XVI. pingi fuerit solita, tunicâ nem-
 pe longâ aliquatenus duplicatâ, (in einem langen etwas über
 schlagenem Rock /) expansis tribus digitis manûs dextræ, in si-
 nistra vero mundi pomum tenentem, cum numero annorum
 A. Ch. CCC XXIV. Quis a. in historiis ita est rudis, pergit Ten-
 zelius, ut nesciat, tempore Constantini M. neque Æram vul-
 garem fuisse notam, neque annos a Christi nativitate numera-
 tos ? In altera parte nummi jacere diabolum, mortem & in-
 fernum, catenis ligatos, vexillo Salvatoris triumphali super-
 eminente, quod picturis, præcedentibus duobus seculis usita-
 tis, tam exacte convenire ait, ut mirari haud satis queat, tam
 doctos viros evidentem dolum non animadvertisse. Quam-
 maxime autem ipsis considerandum fuisse, Constantinum M.
 baptizatum

baptizatum fuisse, non A.C. 324. sed, appropinquate demum vitæ fine, A.C. 337. Num vero (si abstrahamus a nummo Schlegeliano) in se haud credibile sit, ceu Tenz. l. c. p. 886. opinatur, nummum quendam baptismalem ac memorialem a Constantino brevi ante vitæ finem cudi jussum, nos quidem contendere nolumus. Nec major fides tribuenda alteri illi nummo argenteo, quem Constant. M. cudi jusserit, cum anno Imperii sui ultimo tribus Filiis suis Imperium partitus sit, *JOH. FRID. HEKELIO* in Epist. ad Elect. Sax. Sereniss. Georg. II. supposititium eum esse ostendente, cujus de cætero, ratione præcedentis a Schlegelio oblatis nummi, litem cum Tenzelio silentio præterimus, id modo dolentes, doctissimos pariter & meritissimos viros adeo non raro collidi. Sed quid de celebri illo ac insigni numismate argenteo Imp. Constantini, non Magni illius, sed alterius cujusdam hujus nominis, ac forte Palæologi demum, (quò ipse inclinat *MARQ. FREHERUS*,) censendum? In cujus prioris parte Imperator exhibetur equo insidens, cum inscr. *Constantinus. in. um. Christo. DEO. fidelis. Imperator. et. Moderator. Romanorū. et. semper. Augustus.* In averfa facie circa adpositum emblemata crucis &c. locus ex Gal. VI. 14. *Mihi absit. gloriari. nisi. in. cruce. Domini. nostri. Jesu. Christi.* Quem nummum modo dictus M. Freherus, in expositione illius, veterem & genuinum esse, ex sculpturæ genio, literarum forma, sermonis genere, ornatu viri & equi, imo ex omnibus sibi tam liquido constare ait, ut ejus rei sponfionem cum intelligenti æstimatore, quovis etiam pignore posito, non detrectet. Et ecce hic adeo illustris nummus illustrior factus doctis *JOSEPHI SCALIGERI* ad cit. Marq. Freherum commentariis, quibus ejus suppositionem detegit, ut verbis Patini utamur ex cap. 20. hist. Numism. p. 141. Et quid dicemus de Nummis *Attilæ*, in quibus Tenzelius l. c. p. 891. fraudem itidem deprehendit: nam quoniam Attila Aquilejam occupaverat, Flagellum Dei se adpellans, reperti sunt confectores duorum numismatum, quorum prius Attilæ armati effigiem cum cornibus, & verbis, *ATTILA REX*, ex una; & urbem *Aquilejam* ex altera parte sistit. In posteriore nummo visitur Attila (omissâ literâ L.) cum corona in capite, & verbis: *ATTIA, REX, FLAGELLUM. DEUS*; in postica vero parte leo,

leo, cui infidet vir nudus, dextra flagellum & ensen tenens. Hos duos nummos e museo viri πολυμαθὲς ἀτϛ, DN. JOH. ANDR. BOSSII, Prof. Historiarum Jenens. celeberrimi, conspiciendos dedit Vir Pl. Rev. atque Præclariss. DN. M. RUDOLPHUS Rothi Pastor Altheimensis meritissimus, Parentis mei carissimi (verba hæc sunt Dn. Respondentis,) Collega antehac honoratissimus, Baptista, Agnatus & Fautor meus, omni honore, etiam post cineres, prosequendus, (cui etiam communicationem mensium Tenzelianorum toties citatorum, gratissima mente debemus,) in fronte Disp. de Attila Hunnorum. Rege. Attamen, quod salva reverentia erga venerabilem huncce, & dum sub prelo adhuc madebat nostra hæc de nummis opella, beate interea defunctum Dn. Pastorem dixerimus, Tenzelio atque aliis dicti hi ipsi nummi suspecti sunt, cum primis, si conferantur cum minoris moduli nummis ab Attila indubie cufis, de quibus videndus Tenz. l. c. Addamus adhuc aliud exemplum recentius ex Annotationibus Boëcleri ad Æneæ Sylvii historiam rer. Frid. III. R. I. ubi inter nummos quartus (quem ipsi l. c. in typo conspeximus,) exhibet imagines Impp. Friderici & Maximiliani, cum verbis: *DIVI. FRIDERICVS 3. PAT. ET MAXIMILIANVS. FILI. IMPER. ROMANI.* in una; in altera vero parte duos Angelos, insignia Austriaca tenentes, cum inscriptione: *NOBILISS. AC. ILLVSTRISS. DOMVS. AVSTRIACÆ. INSIGNIA. ANNO 1.5.3.1.* Sed numerum annorum falsum esse patet; quum ipse Maximilianus Fil. A. 1519. diem supremum obierit. Sicut pariter nummus sepulchralis argenteus Gothæ asservatus parte alteriori monstrans Imperatoris imaginem circumscriptam: *FRIDERICI TERCII. RO;* parte posteriori, sub sole: *IMPERAT. ARCHIDVC. AVSTRIÆ. SEPVLTVRA. A. M. D. X. l. l. l.* errat in anno sepulturæ. Etenim Fridericus III. R. Imp. obiit d. 19. Aug. 1493. & primum sepultus eodem anno d. 7. Decembris, elaborato autem & perfecto post septennium demum epitaphio An. 1500. feretrum Cæsareum e primo sepulcro extractum, & novo ex alabastrite confecto tumulo illatum ac reconditum fuit. v. Tenz. Mens. A. 1694. p. 114. 116. Quæ omnia satis evincunt, numerum spuriorum nummor. haudquaquam esse parvum, & quidem penes tales etiam

iam viros, qui ob antiquitatis studium non minimum laudis hucusque sunt consecuti, quibus ipsis tamen non semper fides tuto haberi possit.

§. 15.

*Indeq³ (β)
ex difficili,
imo dubio
& incerto
sape discrimi-
ne num-
mism. ve-
ror. a falsis
& adulte-
rinis.*

§. XV.

Probamus hinc nostrum assertum (β) ex difficili, imo dubio & incerto saepenumero discrimine nummorum verorum a falsis & adulterinis, sic, ut in dignoscendis iis non tirones tantum mediocriter versati, sed & acutissimi viri vexati, imo decepti sint. Cujus assertiois testem denuo dabimus nunquam fatis laudandum Dn. Tenzelium, quod dolosi viri!, inprimis ex Italis, (scapha namq; vocanda omnino scapha, modo omnis absit in viros doctos, honestos & innoxios contumelia,) nummos adulterare tam callide sciant, ut fraus vix deprehendi queat. vid. Ejus Curios. Biblioth. l. Repositor. Ann. 17c4. p. 505. seq. Adde simile praestantis cujusdam viri judicium, ap. eund. ad A. 1689. p. 886. Sic speciatim de *nummis Paduanis* ingenue Patinus, vario fraudis genere detecto, in hist Numism. c. 20. scribit: *Magno numero possidemus monetas hasce ad antiquarum imitationem percussas, quas a patriapraestantissimi artificis JO. CAVINI, Patavini, Paduanas vulgo dicunt; sunt ea ad stuporem usq; sculptae, & quae persape vel acutissimis imposuerunt.* Gemina habet Ant. Aug. l. c. p. 179. Wagenf. c. 25. Quod si a. Viri acutissimi defraudati, quid, quæso, certi aliis obefioris nasi sperandum erit? Et ut rem uno alterove exemplo ulterius illustremus, produci- mus ANDR. MORELLIUM, Polyhistorem ac Antiquarium Com. Schwarzburg. Arnstad. & TENZELIUM nostrum, hem, quantos, in hoc praesertim studio, viros! & tamen ILLE in specim. univ. rei numm. antiq. p. 77. ingenue fatetur, se in priori hujus speciminis editione (p. 28.) nummum aliquem cum Gallieni & Trajani Capitibus, & cum inscript. DIVO TRAJANO, pro genuino habuisse, donec postea dolosum & novo fraudis genere ab impostore quodam adulteratum deprehenderit, tanto artificio in averfam nummi cujusdam Gallieni partem, ejusq; concavitatem ferruminando inserto capite Trajani, ut vix fraus adpareret, omnes enim nummi partes antiquas esse, & tamen confictum compactumq; falsitatis notam, etsi occultam, gerere: quod

quod ideo se monere ait, ut & in aliis sibi de hac fraude alii cavere possint. Quippe quod imposturæ genus, cum vere antiquis nummis commissum, omnium perniciosissimum existimandum, juxta Wagens. p. 99. *Esse enim hunc dolum, ait, veritatis contortorem, & summa imis miscendo, alterius sæpe Imperatoris honores, res gestas, annosq; Imperii, alteri assignare; scelere, quod publicitus vetari, Reip. literaria interfit, ne omnem veterem nobis turbet memoriam.* Aliud erroris exemplum a se commissum idem Morellius recenset l. c. pag. 175. nummos enim, qui TIANON inscribuntur, ad Teanum, Italiæ civitatem, se retulisse; verum paulo post, Lutetiam allatos esse nummos quosdam à Cl. Patino ad illustriss. March. de Seignelay missos, inter quos insignis ille, quem ipse Patinus p. 227. vulgaverit, mutila tamen ejus epigraphe, quippe nomina eum neglexisse, quæ in eo legantur, fluviorum sc. Βιλλαίς & Σαγαρίδος, e quibus, inquit Morellius, errorem meum agnovi, verumque Tii situm cognovi. Nim. Paphlagonia urbs est, juxta Steph. & Plin. L. 6. c. 1. qui duos etiam fluvios Paphlag. Sagarin & Bilin nominat, & c. HIC pariter, nempe Dn. Tenzelius, candide de se scribit: Nos ipsi quoque antehac decepti sumus tam in nummo Antinoi, cui inscriptum: τοῖς ἀχαιοῖς ἀνέθηκε, quem mense Octobri 1691. pag. 880. pro maxime genuino præ omnibus agnovimus; quam in nummo conturniato M. Aurelii, mens. Novembr. 1692. p. 914. seq. Ambo enim pertinent ad Paduanos, (qui nim. A. 1565. Patavii a duob. celeberrimis Artificibus, Jo. Cavino, & Alexandro Bassiano elaborati sunt,) referente id, insimulque fraudes has optime detegente Claudio Molineto in libro *Le Cabinet de la Bibliothèque de sainte Genevieve*. v. Tenz. Añ. 1693. p. 752. qui non abs re alibi scribit, in hoc seculo (intelligit proxime elapsum,) studium rei numm. maximum in modum crevisse; mirandum interim esse, experientissimos etiam sæpius decipi, vel ipsos falsis interpretationibus decipere quoque alios, nisi sciremus, eos omnes esse homines, qui errare possunt, ad ann. 1689. p. 881. Quo loco subjicit exemplum *Peirescit*, viri in Antiquitatibus incomparabilis, qui ad missæ sacrificium, Constantini M. ætate celebratum, demonstrandum, (teste Sponio in Epistola ad P. de la Chaise,) nummum se invenisse opinatus est: in eo enim ara delineata conspicitur, cum

circulo seu sphæra imposita, & hac inscriptione: *Beata Tranquil-
litas*. Hic multis operosus est Peirescius, ut apodictice & irre-
fragabiliter demonstret, aram sacrosanctum altaris sacramentum,
circulum a. seu sphæram super ara, hostiam sacram repræsentare:
sed observavit Patronus quidam Antiquitatum, circulum nihil al-
liud denotare, quam globum s. orbem terrarum, columnæ im-
positum, (ad indicandum videl. Orbis seu Rom. Imperii statum
felicem & pacatum sub regimine Constantini,) id enim mani-
festissimum facere circulum 12. signorum cœlestium & planeta-
rum in hoc orbe adparentem. Cujus farinæ, falsæ scil. inter-
pretationis, plura adjici possent exempla, sed adductum nobis
sufficiat. Confirmatur præterea hæc de plurib. nummis dubi-
tatio ac incertitudo ex ipsa accuratiore eorum cum historia, hu-
jusque cum illis collatione. Quod vel soli nummi, Constan-
tino M. adscripti, (quorum aliqui S. præced. 14. sunt allegati,)
satis edocent. Et maxime quidem celebris ac decantatus est
ejusd. Constantini nummus cum addito Crucis signo, quæ,
cum Romam versus, contra Maxentium exercitum duceret, ipsi
in cœlo adparuit. Quippe de quo nummo ipse quidem *JOH.
DAMASCENUS* in Synodica sua de Constantino verba pro-
tulit sequentia: *Pietatis in Christum, verum DEUM nostrum,
primum & præcipuum pignus fuit, quod (Constantinus) regio
Reip. numismati signum salutaris Crucis, cœlo sibi visum, Christique
DEI-Hominis imaginem in eo cum sua ipsius impresserit. Sed, etsi
jam controversiam non faciamus nostram, an ullus nummus
effigie Christi circa illa tempora insignitus extiterit, quum non
desint, qui constanter asserunt, neque Constantinum Junio-
rem, aut Constantem, aut Jovianum, Gratianum, Valentinianum,
aut Theodosium Numismata cum imaginibus JESU excusa
reliquisse, ac Justinianum II. Rhinotmetum Sec. demum 7. pri-
mum effigiem Christi etiam in Numismatibus protulisse putari.
Imo multi primum omnium Joh. Zimiscem, adeoque Sec.
demum X. Christi Icone nummos suos notasse, ob ista Ce-
dreni verba crediderunt: προσέταξε ἡ ἐν τῷ νομίσματι, ἡ ἐν τῷ
ὀβόλῳ ἐγγράφειν τῆς Σωτῆρος, μὴ πρότερον τὰ τὰ γινόμενα. i. e.
eum præcepisse etiam in numismatibus & in obolis imaginem
effingi Servatoris, cum id antea nunquam factum esset. Quæ
vero*

vero posteriora verba, si de imagine intelligentur, aut falsa ex eo dicenda erunt, quoniam etiam superiores Impp. ante Zimissem Christi effigiem jam signasse constat; aut ita concilianda, quod Zimisces primus solam Christi imaginem, suam neglectam, in priore sc. nummi parte, repræsentaverit, quum alii ante ipsum in priore parte suam, in averfa autem sc. posteriore, Christi imaginem exhibeant, vid. omnino Beger. Thesaur. Palat. p. 412. 415. Wagens. c. 18. Tenz. Ann. 1689. p. 889. seq. Hoc interim observamus, EUSEBIUM (qui, cum alia scripserit longe creditu difficiliora, vix certe hoc omisisset,) in libro de vita Constantini nihil tale habere nisi quod auri & gemmarum fabris, medius inter eos sedens, speciem signi ejus sermone depinxerit; juss. erit. q̄, ut auro ac lapillis similitudinem ejus exprimerent, L. 1. c. 30. qua igitur ratione Damasceno, post quatuor demum secula viventi, illud innotescere potuit? Ipsum crucis illius phænomenon, cujus quidem historiam ipsum sibi Constantinum longo post tempore retulisse, eamque Sacramenti religione firmasse Eusebius narrat, nec nos, quantum ad rem ipsam, inficiari sustinemus, magnis tamen difficultatibus, & diversis dubiisque circumstantiis obnoxium esse, ex hist. Eccl. constat. conf. Oisell. Thesaur. Numism. Antiq. p. 463. Ut ne dicamus de eo, eandem historiam de filio Constantino non minus, ac de parente circumferri, (v. Spanh. diss. 9. p. 837. D. Andr. Schmid. disp. cit. de Luna in cruce visa §. 3.) Sicuti non novum in historicis illor. temporum scimus, Constantium cum Constantino non semel confundi, (v. eundem Spanhem. l. c. p. 639.) Pari hinc ratione & ipse nummus, crucis illius effigiem referens, utriq̄ tribuitur: & Constantini quidem nullum, sed Constantii Filii nummum hujusmodi se vidisse Ant. Aug. Dialog. 1. p. 9. dicit. Unde tales nummi vel ficti, vel suspecti merito, vel non recte explicati fuere.

§. 16.

(γ) Ab
exemplis

§. XVI.

Sed difficiliora adhuc restant in *argumento tertio*, a manifestis, manifestis nempe exemplis, *contradictionem* involventibus, desumpto. *contradictionem* involventibus, Extant namque ejusmodi nummi, qui veram historiam vel dubiam reddunt, eiq̄ in os quasi contradicunt, vel sibi ipsis adversantur. De priori jam antea vidimus exemplum in nummo duplici Frider. III. R. Imp, sed & aliud subjungamus. *Faustina Junior*

nior fuit Antonini Pii e Faustina filia, uxor M. Aurelii Antonini cognomento Philosophi, & hæc supra modum impudica traditur, vitia ejus patienter ferente Aurelio, ut nec ea curiosius investigaret, neq; puniret, quin adulteros quoque uxoris promoveret, (v. Jul. Capitolin. in Marco c. 29.) & filius ejus Commodus ex adulterio natus creditus sit, (Jul. Capitol. ibid. c. 19.) & tamen in nummo apud Occonem f. 231. PUDICA celebratur, (conf. Meibom. Progr. cit. lit. B. 8.) immo postquam in numerum Dearum à Senatu Romano post obitum relata esset, in honorem ipsius nummus ab Aurelio marito signatus, cum inscr. DIVA FAUSTINA. It. alius, adjecto nomine non proprio, sed longe augustiore, nempe PIETAS! v. Lank. p. 478. Act. Erud. Ann. 1692. p. 18. Sic & IULIA, Severi Imp. Uxor, impudicissima fuit femina, ut & cum filio incestum perpetraret, vid. Spartian. in vita Severi: ac nihilominus Romana adulatio PUDICITIAM ejus laudat in numismate, quod Choulius servat, argenteo, p. 120. de la Religion &c. & apud Occonem f. 282. Et huc certe referre possumus *Histoire du Roy Louis le Grand, par les Medailles, Emblemes, Devises, jettons, Inscriptions, Armoiries, & autres Monumens publics recueillis & expliquez par le Pere Claude Francois Menestrier*; adulatio quippe huic MENESTRIERIO, sicut aliis fere Gallis, oculos præ veritate historica occlusit, quo magis Regis sui facta extolleret, & merapene miracula exinde extrueret; (vid. Tenzel. Ann. 1691. p. 406. 411.) quibus tamen numismatis de ejus profane ac inique, ut & infelicitè gestis, ne gry quidem continetur, nisi quæ in supplemento cit. historiæ Regis Galliarum edit. Belg. ab alio quodam Autore adjecta sunt, etsi non omnino ausum hujus approbante Tenzelio, l. c. p. 408. Sed esto, interesse publice etiam, ut Regnantis vitia non manifestentur, sed dissimulentur, & de Principe semper, tanquam Optimo, sentiant ii, quibus imperatur, etiamsi humana imbecillitas integrum eum vitæ esse non patiatur, judicante Meibomio l. c. lit. C. i. dum modo non e diverso indecora ac nimia adulatione manifestæ veritati historiciæ tenebræ inducuntur, atque hac ratione ad posteritatem quoque minus vero consona transmittantur. Sed & nummos extare sibi ipsis adversantes, haud dubitare nos sinunt alia TRIA exem-

exempla. *Primum* hoc esto: *Velfernus*, *Freherus*, *Gryphiander*. *Jac. Andr. Crusius* contendunt, *CAROLUM M.* Rom. Imp. nullam habuisse barbam; idque ex moneta Carolina probare satagunt, (v. Tenzel. Ann. 1690. p. 809.) Contra *H. G. Thulemarius*, cum aliis eundem barbam nutritivisse, itidem ex nummis asserit, testis loco adducens celebrem Ictum *Rhetium*, Disp. de Statuis Rolandinis c. 1. n. 45, ex numismatibus publicis hoc constare dicentem. Et refert quoque, præter hoc, idem Thulemarius, se in Cimeliarchio Electorali Palatino nummum aureum reperisse, in quo Carolus cum barba satis magna extet. Quali etiam in Jacobi & Octavii de Strada, ut & in Joh. Palatii Monarchia Occid. L. 1. c. 7. p. 67. gloriosissimus ille Imperator conspiciendus datur. Sed & alius numus producitur ejusdem Caroli M. cum Francorum adhuc Rex esset, sine conspicua barba, ex Jac. de Bie Francia Metallica, addito anno 773. Quamquam maximam Numismatum partem in Palatio Tenzelius noster, æque ac Octaviani Strada & Bixi, suspectam habet, v. ad Ann. 1689. p. 964. 966. 1031. Ipse vero etiam Cl. Meibomius in Irminsula sua Carolum M. magna & prolixa barba repræsentat, v. rursus Tenzel. Ann. 1690. p. 808. Imo Martinus Polonus in Chronologia Rom. Impp. barbam ad pedis longitudinem ei adscribit. Quod si forsan distinctione temporum diversorum litem istam conciliandam putes, Thulemarius e contrario urget. Caroli Antecessores inde a Clodoveo barbas magnâ diligentia aluisse, adeo quidem sanctas ab ipsis habitas, ut Alaricus, pace inita cum Clodoveo, juramenti loco, barbam hujus attrectaverit: nec proin vero esse consentaneum, hanc consuetudinem Majorum suorum à Carolo M. posthabitam fuisse. (Tenz. Añ. 1691. p. 9.) Equidem & Joh. Jac. Chiffletius in Anastasi Childerici c. 1. p. 34. postquam de barba Caroli M. testimonia in utramque partem adduxerat, sub finem ita conjicit: *Memini, me in M. S. quodam aliàs legisse, Philippum Bonum, Ducem Burgundie, aliquandiu comam & barbam aluisse, posteaque valetudinis causa deposuisse, ut vetustiores ejus imagines palam ostendunt. Quod idem Carolo M. potuit contigisse.* Verum & hæc conjectura parum firma videtur Tenzelio A. 1691. pag. 11. 15. Ut a. eo magis dictum stabiliat assertum suum Thulemarius, Diploma quod-

dam, Ecclesiæ Osnabrugensi A. 804. a Carolo M. datum, allegat, in cuius sigillo is modica barba conspiciatur, & e quo longe certius, quàm ex Welferi nummo, id haberi possit. v. Tenz. 1691. p. 9. Confirmatur idem ex aliis Diplommatibus ex Joh. Mabillon. L. II. de re Diplomatica cap. 16. n. 2. apud Tenz. ad añ. 1690. p. 811. Ac allegatur quidem etiam in contrarium a *Papebrochio* & *Lambecio* diploma & sigillum Caroli pro Abbacia S. Maximini Trevirensis (vid. rationes in utramque partem ap. Tenzel. A. 1691. p. 9 seqq.) ita tamen, ut Trevirense minus fidem mereatur cæteris. Accedit adhuc aliud documentum ex statua Caroli M. quæ Wedelii hodiernum habetur, a celebri Poëta & de Ecclesia, canticis præsertim egregiis, meritissimo verbi Præcone, Joh. Ristio, renovata, in qua Carolus cum modica itidem barba sistitur. v. Tenz. ad añ. 1695. p. 984. seq. ubi denique tota hæc de barba Caroli M. controversia dirimitur per epistolam ab ipso Papebrochio ad Ampliss. Dn. Leibnizium exaratam, e qua constet, Thulemarium de Caroli M. barba vera scripsisse, & Diplomata ista Osnabrugensia genuina esse fidemque mereri, neque jam sibi (*Papebrochio*) dubium amplius movere modice barbata Caroli M. faciem. Conferatur & nummus antiquissimus referens Carolum M. in Patin. hist. Num. c. 13. p. 90. Quod si vero quis hic cogitet, siue magnam Carolus M. siue parvam, seu prorsus nullam habuerit barbam, quid magni referat? is responsum percipiet ex Tenzelio Ann. 1691. p. 87. quod ex Caroli M. barba utique magni pendeant montes, quoniam exinde simul cognosci possit, utrum adscripta ei Diplomata, Statuæ, Monetæ atque alia, quibus nonnulli multum admodum quandoque fidere solent, genuina sint, nec ne? Sed hoc incidenter. *Secundum* exemplum nummorum sibi met ipsis adversantium præbent duo nummi de Cardinali *Alberto Brandenburgico*, qui Archi-Episcopus factus Magdeburgensis & Administrator Halberstadiensis Ann. 1513. Archi-Episcopus itid. & Elector Moguntinus anno 1514. tandem Cardinalis Ann. 1518. Hic signari iussit aureum nummum, ex cuius altera parte imago ipsius erat & circumscriptio: *DNVS. MIHI. ADIVTOR. QVEM. TIMEBO. ÆTAT. XLVIII.* Ex altera parte insigne cum pileo Cardinalitio & inscript. *ALBERTVS. CARDINALIS. ET. ARCHI-EPVS. AN.*
M. D

M. D. XXXV. Alter ejusdem nummus in una sui parte infigne continet & nomen : *ALBERT. CARD. MOG. ARCHIEP. MAGD. HALB. ADM. MARCH. BRAND. 2. C. M. D. XXVI.* in parte altera imago cum pileo Cardinalitio : & Symbolum superius : *DOMINVS. MIHI. ADIVTOR. QVEM. TIMEBO. ANN. ÆTAT. XXXVII.* uti ita descripsit Exc. Tenzel. l. c. an. 1635. p. 534. seq. Jam si utriusque nummi annos ætatis cum annis a nativitate Christi conferimus, denuo discrepantia adparebit, vel aliqualis contradictio : nam pone ann. Chr. 1526. & 1535. ac de me illos ab his, remanent 9. hos jam adde ad annos ætatis XXXVII. conficiet in una summa XLVI. at nummus prior Ann. 1535. habet annos ætatis XLVIII. & revera Albertus hoc stante ann. Chr. 1535. nondum potuit habere annos 48. sed tantum 45. ita, ut annum æt. 46. tum ageret : natus enim fuit d. 20. Junii Añ. 1490. Atque sic horum nummorum alter alteri contradicit. Nisi forsan vel error aliquis Typographi in mense Tenzelii, vel in descriptione, aut aliunde irrepserit. *Tertium* & adhuc recentius argumentum est ex Nummis exequialibus *Bogislai*, Ducis Pomeraniæ, hujus nominis XIV. & ultimi, quos iterum exhibet Tenz. l. c. p. 574. seq. Cum enim nominatus modo Dux, diu jam demortuus, tandem A. 1654. cum solennitatibus sepeliretur, ex mandato Christinæ, Reginae Sueciæ, & Friderici Wilhelmi, Electoris Brandenburgici, taleri percussi sunt, quorum anterior pars effigiem Ducis representabat, ejusq. titulum : *BOGISLAVS. XIV. D. G. DVX. ST. POM. C. & VAND. P. RV. --- C. CO. G. T. J. & B. D.* ; posterior hanc scripturam tantum referebat : *NOVISSIMIS. HONORIBVS. BOGISLAI. DUC. ST. ET. POM. EJUS NOMINIS. 14. ET. VLTIMI. NATI. 31. MART. 1590. DENATI. 10. MART. 1631. HV MATI. 25. MAJ. 1654. CHRISTINA. D. G. SVECORVM. GOTHOR. VANDAL. REGIN. ET. FRIDERICVS. WILHELM. D. G. MARC. ET. EL. BRA. DVCES. POMER. FF.* Præter hos etiam cusi sunt exequiales nummi minores, quibus inscripta seq. *NVMMVS. EXEQUIALIS. OPTIMI. PRINCIPIS. BOGISLAI. DVCIS. STET. POME. EJVS. NOMINIS. XIV. ET VLTIMI. NATI. 31. MART. 1580. DEN. 10. MART. 1637. SEP. 29. MAI. 1654.* Hic aperta est contradictio.

unus enim nummus dicit, Bogislaum natum 1590. alter vero 1587; prior nummus refert mortem in annum 1631. alter ad annum 1637. Quid ergo ad hæc dicendum? nisi iterum error quidam ex accidenti hîc intervenerit.

§. 17.
Ac ea pro-
pter modum
inestimanda
juxta
atq; exco-
lendo studio
numismate-
nendum es-
se.

§. XVII. Quamvis proinde ultro fateamur, ex nummor antiquorum diligentiori consideratione multum sæpe ad recondita Antiquitatis & Historiæ, aut Geographiæ veteris tenebras, accedere lucis, (v. Spanh. de præst. & usu Numism. antiq. diff. 2 p. 49. & diff. 5. p. 340. seqq.) forsân tamen nec injuriî sumus, statuentes, historiâ numismaticam non omne ferire punctum, sed suas & ipsam habere insignes difficultates, suos quoque nævos & defectus, æque, si non magis, ac historiâ, ex literis & libris hausta, his quandoque morbis laborat; ac idcirco in suo quidem pretio illam merito relinquendam, at non ultra modum, ut dictum, extollendam esse. Indeque sententiæ, præcedente §. 12. allegatæ, scilicet historias ad fidem nummorum, non vero nummos ad illarum rationem accommodandos esse, non absolute adstipulari possumus, quin potius, ut historias ad nummorum; sic nummos vicissim ad veritatis historiæ fidem non raro examinandos atque explicandos, & idcirco utrumque inter se studium subinde conferendum, alterumque ex altero, prout res & circumstantiæ requirunt, illustrandum, cæterum nunc relationi historiæ, nunc nummis fide dignis primas heic tribuendas esse, haud absone dixerimus. Quippe quum nummi genuini & probati sint testes omnino veritatis eximii & quasi Historici *συγγεγραφοι*, sive eo ipso tempore cusi, quo Principes vixere, & quo res, quas exhibent, gestæ sunt. Enimvero plus fidei sæpenumero nummis, aut saltèm conjecturis circa illos, tribui, ex huc usque dictis satis, nisi fallimur, colligi potest. Ansam levidensi huic nostro monito dedit Cl. Chifletius de Antiq. num. c. 4. quod veterum & recentiorum nonnulli, & quidem doctissimi etiam viri parum nonnunquam diligenter & feliciter nummis antiquis usi sint, quod inter alia argumento sequenti demonstrat: *Nemo est, inquit, horum studiorum peritus, quem lateat, qualis quantusq; sit Onuphrius Panvinus, (optimus ille antiquitatis restitutor, vir ad omnes Romanas & Ecclesiasticas antiquitates eruendas natus, judicio etiam D. Struvii in Bibl. Num. p. 40.) is tamen in præclaro illo & operoso*

operoso Fastorum Romanorum opere constituit Cesarem Augustum, Divi filium, Patrem Patriæ ex senatusconsulto appellatum fuisse, Non. Febr. añ. V. C. 758. Valerio Messala & Cornelio Cinna Coss. nititurque, hujus rei confirmanda causa, nummo argenteo, atq; Ovidii & Suetonii testimonio. Sed neq; Ovidius, neq; Suetonius, quamvis de Augusti Patris Patriæ appellatione loquantur, annum hunc designant, quo id factum fuisse asserant. Præterea nummus argenteus, quo innititur Onuphrius, magis cum oppugnat, quam ut adjuvet. Nactus sum enim ejusdem generis nummum, in cujus parte una, quæ Augusti vultum exprimit, ita exaratum est: *Cesar. Augustus. Divi. F. Pater. Patriæ*; in postica vero parte, quæ Caji & Lucii personas refert, una cum parvis & hastis, ac Sacerdotiorum insignibus, hæc leguntur. *C. L. Cæsares. Aug. F. Coss. Design. Princ. Juvent. Parmas a. & hastas aureas acceperunt ab equitibus, cum virilem togam sumserunt, quibus mortuis, ea in curia suspensæ sunt, Dione teste, (Lib. 55.)* Illa vero postrema nummi verba Onuphrium satis monere poterant, Cesarem Augustum Patrem Patriæ appellatum fuisse, antequam Cæsar & Lucius, ejus filii adoptivi, mortem obiissent, & non in annum 758. hanc primam appellationem conferendam esse, quo tempore, mortuis Cajo & Lucio, in speciem Imperii per adoptionem Augusti jam venerat Tiberius. Nam cum nummus ille, Cajo & Lucio Coss. designatis, ac Principibus juventutis appellatis, percussus fuerit, aut saltè eo anno, quo extincti, corporaq; eorum Romam transportata sunt, antè adoptionem Tiberii, quo tempore jam Augustus Patris Patriæ appellatione utebatur; multo sane ante, quam putaverit Onuphrius, hanc appellationem ei fuisse decretam, dubium non est: cumq; Valerio Messala legationem Senatûs nomine suscipiente, id factum fuisse dicat Suetonius, arbitrari decreta hujus adpellationis tempus ad Messalæ Volusi consulatûm referendum non esse, sed Messalæ Corvini Oratoris, quem Augusti III. Coss. Collegam fuisse scimus anno Urbis 723. cujus consulatûs meminit Corn. Tacitus. Et quæ ibi porro sequuntur. Post quæ ita concludit: Ex quibus omnibus patet, quod, ut veteres nummi lucem historia afferunt, incerta componunt, erronea detegunt; mendosa coarguunt; ita sine historia exacta cognitione, Auctorumq; lectione, fere inutilem esse veterum nummo-

rum usum, atq; inefficax studium. Quod cæteroquin in se non peramœnum solummodo, sed & utilissimum ad multa subsidium jure habendum, si quidem non doctaminus & erudita manu, quàm prudenter & circumspecte, fideliter item & modeste, ut par est, tractetur. Nec enim certe vulgaris hîc sufficit eruditio, sed vir profecto interioribus veterum studiis & varietate literarum probe instructus ad nummorum id genus tractationem accedat oportet; quique, præter alia, varias fraudum species (a P. Joberto in not. rei numm. apud Tenz. ad ann. 1695. p. 897. expositas,) detegere, regulasq; in hoc studio necessariò observandas, (de quibus repetantur dicta §. 7. hujus c. 2.) scite adplicare noverit. Non possumus non egregie hac de re differentis, simulq; usum huncce nummor. limitantis MEIBOMII ex laudato Progr. excerpere verba: *Neq; tamen dixerim, ita omnia, quæ in nummis notantur, fidem mereri, ut non adulatio Senatûs aut Præfectorum, (loquitur enim ibi de nummis Romanis,) intervenerit, aut ipsi Principes Romani magnifica de se signare fecerint, aut falsa; quod, Neronis aureum nummum intuitus, Alphonsus Rex indigne tulit, ut Æn. Sylvius narrat. Notus est aularum genius, nota calliditas & vafrities. Fiunt nostro etiam ævo eadem, & non dissimulantur tantum clades, sed post magna prælia, victus æque ac victor πυχαιας instituit, & falsis relationibus, cussisq; nummis, victoriæ famam inanem propagare nititur. Quando igitur quoq; in Impp. numismatibus justitiam, libertatem, concordiam, pacem, tranquillitatem, felicitatem, abundantiam, gloriamq; seculi, & reparationem temporum jactari cernimus, non habere fidem illis, citra ulterius examen, tenemur, &c. Et brevi post: Neq; etiam illud dixerim, Inscriptiones nummor. ita esse indubitata fidei, ut non aliquando error sculptoris, literâ omissâ, vel male positâ, vel numero depravato, sensum inverterit; quin admiserim quoq; id, quod notat eruditissimus Antonius Pagi, quosdam nummos Pseudographos reperiri, quibus si fides adhiberetur, tota Imperatorum perverteretur historia, & quæ certissima, falsa haberentur, dissert. hypat. p. 33. Quî enim possit hîc omnis omnino error caveri? Quod si tamen nummos cum aliis documentis, quibus nititur historiæ fides, conferas, ut cum Historicorum MStis codicibus, Diplommatibus, Inscriptionibus; non tantum*

tumibi æque prompte, sed longe facilius peccari posse manifestum est, docetq; quotidiana observatio, in illis sapius vel nomina, vel numeros male annotatos, vel voces corruptas aut omissas, legentes in errorem deducere. Multi vero etiam in Nummis creduntur esse errores, qui revera in illis Archetypis non sunt, sed a male pingentibus, legentibus, & interpretantibus dependent, dum literæ detrita oculos minus curiosos fugiunt: id quod illustrari infinitis exemplis posset. Scio etiam a nonnullis ea de causa rejici plane & contemni hoc studium, quod veteres illi nummi rarius ita integri adpareant, ut vel figuræ recte conspici, vel literæ omnes legi possint, exese plerumq; & vetustate consumptæ, usq; attritæ. Verum, qui Regnum Principiumq; Cimelia adierunt, & in illis ex omni metallo selectos nummos contemplati sunt, de summa plurimorum integritate aliter testabuntur. In multis vero, ex ære, ipsa nobilis ærugo delectat, & semese literæ genuinitatem nummi probant, amulantisq; antiquitatem falsariæ manûs fraudem minus timere jubent. Neq; v. ita fugiunt oculos literæ, ut non, si diligentius & irretorto lumine ipsa ductu evanescentium vestigia persequaris; si non vitra tantum, sed illorum temporum historia adhibeas microscopia, si alios similes nummos opponas, omnia tandem capere, & explicare aliis possis. Quod vero in uno est detritum, in altero est integrum; quod in aureis argenteisque utpote minoribus, ob tenuitatem confusus est delineatum, id in æreis moduli majoris accurate expressum clarissime patet. Objiciunt nonnulli etiam brevitatem, & hinc necessario sequi obscuritatem contendunt. -- (Sed) pauca certe obscura sunt iis, qui Musas amant, & elegantes (a clarissimis viris) nuper editos commentarios diligenter evolvunt, quum singulari quasi fato, huic eruditionis venustæ parti in omni Europa sese dedant summi viri: si quæ v. sunt adhuc incerta & dubia, in iis tamen ingeniosa conjectura delectant, & c. Huc usq; verba Meibomii. Præterea nec nimium temporis huic unice studio numismatico excolendo tribuendum putamus, ab iis præsertim, quibus aliud & magis forsan necessarium ἔργον, in officio videl. sibi demandato peragendum, incumbit; sed relinquendum potissimum iis, quibus hæc functio & inquisitio numismatum antiquor. pariter & recentiorum speciatim commissa est: hi itaque illam decenter ornent, nec ipsi tamen immodico ejus amore, aut vana solum ostentatione ducantur.

Atten-

Attendant hinc, quæso, omnes studii hujus amatores ad judicium meritissimi de orbe literario viri, Dn. TOB. PFANNERI in præfat. Part 1. Observ. Eccles. inter studia, vanitatibus reſerta, præſertim etiam profana Antiquitatis studia, ac ſpecialim Nummarium, recensentis h. m. Quàm non frustra iſta conquæramur, vel ſola hiſtoria rei nummaria documento eſſe poterit, erudita ſane, elegans, atq; non ad delectationem minus, quam celebritatem comparata: aſt, in qua ad qualemcunq; de uno nummo, nummive parte, conjecturam ſuſpicionemve adſtruendam ſæpe tota gentilis ſuperſtitionis camarina (immo vere camarina) movenda, qua quidem tam impenſe occupari neſcio, qui ſalva Numinis pace liceat, adeo Deos iſtos DEasq; exoſi, ut vel ipſorum Nomina ſando uſurpare vetuerit. (v. Tenzel. ann. 1695. p. 492.) Commendamus deniq; omnibus ſtudio huic intentis modeſtam Andr. MORELLII, tam eruditissimi viri, conſeſſionem in fine ſpecim p. 247. --- jucundum hoc & peramœnum eſt ſtudium, modo, qui iſtud colunt, mutuas operas amice conſerant, & modeſtiæ intra limites honeſta ſua, recreationis ingenii gratia, non moleſta contentionis cauſa, inſtituta certamina coherceant. Quid, quaſo, juvat, eeu enormia & piacularia crimina objicere & exprobrare leves errores? quum ſæpe tamen contingat, reprehenſores malevolos rem minus tangere iis, quos tam proterve inſectantur. Nummi ſane plerique monumenta ſunt priſcæ vanitatis; quorum omnium ſi perſpectam habeam rationem & exactam notitiam, nec melior inde evadam, nec extitero dignior. Donum DEI eſt, multa ſcire, & ornat mortales eruditio: ſed propterea haud contemptu aut convitiis licebit proſequi eum, qui ad cognitionem iſtam non pertingit. Gaudeat quilibet ſua Minerva; quandoquidem ſæpe felicior eſt, qui non adeo multa animo & ingenio complexus eſt, eo, qui vaſta eruditionis congerie in diverſa ſtudia raptus, animum ipſe ſuum exruiat.

§. XVIII.

§. 18.
Q. II. De
Guttulis iri
dis opinio
vulgaris
aſſertur.

Appendicis loco addimus Quæſtionem II. quid de Guttulis ſeu Patinis Iridis, vulgo: Regenbogen & Schüſſelein ſit ſtatuendum? Videlicet hanc quoq; materiam in ſcenam producit curioſiſſimus Tenzelius ad Ann. 1689. menſe Septembr.

tembr. p. 896. seqq. it. ann. 1690. mense Majo, p. 437. Hæ guttulæ nimirum varia sortita sunt nomina, dicti enim *Asterisci*, *Gutta Apollinis*, *Gutta Iridis*, it. *Iridis flores*, *spermata solis & iridis*, Germanice *Regenbogen*, *Schüsselein*, *Stern*, *Schoß*, / quas *Tilemannus Gries* L. I. *Münz*, *Spiegels* c. 22. ex aliorum quidem, sed peritorum, ut dicit, hominum nonnullorum relatione, e cælo aëreo aliquando, iride tum valde lucida ac splendorem suum in guttas pluviae a se jactante, elapsas meminit, nec improbabile hoc ipsum putat, ceu meteorum forsan aut prodigium quoddam, ineffabili puta Dei virtute mirabiliter operante, tam in aëre, portentosis pluviis lapidum, sanguinis, frumenti, quàm in terra & metallis, auro, argento &c. prout Soletiam suammet imaginem, faciem sc. flammis circumdatam, lapidibus suo fulgore impressisse observatus sit; nec minus ergo nummos illos pluentes miraculum quoddam divinum existere potuisse, quorum formam & figuram ita describit, ac si veteribus Romanis nummis argenteis similes essent, præterquam quod in extremitate dentati fuerint. Sed confundere Tenzelio videtur guttulas iridis cum Romanis nummis argenteis ferratis, quum illæ nunquam argenteæ, sed semper aureæ fingantur. *Thurneisserus* quoque guttulas illas pro veris effectibus solis vel iridum solarium habet: cujus verba ap. Tenzel. A. 1689. p. 900. hæc sunt, *Dieses sind guldene gang dicke formirte / und wie ein Schüsselein / holechtige Groschen oder Pfenninge. Sollen von Krafft der Sonnen / (durch Würckung influentischer / natürlicher und elementischer Krafft /) wann die Sonne die Regenbogen bescheinet / in puncto der Zusammenkunft der Sonnen. Strahlen und des Regenbogens gehling erschaffen und also geformiret werden / und hernacher herab fallen. Es werden darauff wunderbarliche Figuren und Bildnüssen / deren selten zwey einander ähnlich / judicirt / und mit gar widerwärtigen Sentenzen ausgesprochen.*

S. XIX.

S. 19.
Rejicitur.

Verum displicet, (scribit Julius Reichelt. Dissert. de Amuletis (p. 34. seq.) hac anilis sententia, diese alt-vettelische Zabel und Währlein /) Eruditis, quotquot hac in re consului, qui potius (nummos) eos (esse) a Vandalis in Sicilia cusos conjiciunt, potissimum in hanc sententiam adducti ex triquetra nummi decimi

tertii, & tribus punctis nummorum decimi quarti & decimi quin-
 ti, tria Insula promontoria denotantibus. Pro fabula quoque has
 guttulas habet Drexelius P. II. de Christo moriente c. 7. §. 5.
 hisce verbis: Iris, ut ferunt, cum jam semicirculum suum ex-
 pandit, aurum spargit, & plerumq., ut ajunt, in aquas. Hoc
 iridis donum auream scutellam nominant, (Der Regenbogen ver-
 zettelt ein güldenes Schüsslein /) quæ formam habet auri scutellati
 concavi sive repandi, crassioris nummuli, (Die Schüsslein-
 Pfennig.) Novi ego civem opulentiorum Augustanum, (Hans
 Müller / Mech. Schenken /) qui ejusmodi scutellatos nummulos
 omnes solebat coëmere, quos inspexi. De rei veritate nihil affirmo,
 (immo fabulam censeo,) sed tralatitium hoc iridis donum ad crucis
 mysterium suavius intelligendum applico &c. Plures de hac mate-
 ria observationes suppeditant Ephemerides Naturæ Curiosorum
 Dec. 2. Ann. 3. p. 34. seq. Obs. VII. scil. Dn. D. Christiani Men-
 zelii, Medici Berolinensis, qui fabulam hanc cum erudito Vi-
 ro anonymo, cui calculum addit, ex Physicis rationibus, puta
 ex natura & generatione iridis &c. rejicit, negans, iridi, quæ
 iridi, aurum inesse posse, namq. iridem substantiam non esse, sed ali-
 quid tantum apparens, imo revera nihil, & non-ens, (quod qui-
 dem posterius, iridem nihil prorsus esse, ac non-ens, cujus
 nullæ sunt affectiones, ut ibid. ait, nos quidem haud asserere
 velimus, qui de cætero subtiles hasce de iride controversias Phy-
 sicis examinandas relinquimus; vid. unus instar omnium, ac-
 curatiss. Dn. Joh. Christoph. Sturm, P. P. Altd. quondam
 excellentissimus, in pecul. Diss. de iride) Nec etiam iridem in cer-
 tum cadere locum, sed post partum pluvia nubis imprægnatæ evane-
 scere iterum, sicut faciem in speculo abeuntis. Sed forte (ait,)
 in nubis gremio continebitur? &c. Etsi vero (respondet,) hoc con-
 cederetur, quod scil. Sol ex aurifodinarum exhalationibus nubes im-
 prægnaret, tamen perspicuum non est, quomodo patina, in sculptis
 præcipue figuris & signis, (in aliis quippe stellæ, in aliis Solis, gla-
 dioli, corculi, triquetri effigie extante,) a natura (in aëre) con-
 ficiantur, quin potius imber aureum prorumpat, ut Casaris Matthia
 tempore accidisse mihi nuper narratum. Itaq. nec ab iride, nec a
 nube has patinas decidere posse firmiter mihi persuadeo --- Itaque
 concludo, has patinas ita dictas in terra gremio latuisse, & de or-
 namentis

namque & monilibus vel hominum, vel equorum fuisse. Quæ
quidem de ornamentis & monilibus conjectura Exc. Dn. D.
Luca Schrökio Jur. in Scholio ibi addito p. 39. (Tenz. l. c. p. 906.)
non arridet, propter minus videl. artificiosam illorum elabora-
tionem, Romanis haud adscribendam, & quòd incertum admo-
dum esset, quomodo v. gr. fibularum officio defungi potuerint; nec ideo
constare itidem posse, quomodo arma sua &c. exornare hisce Romani
valuerint, nullo nempe comparente indicio, quo iis affigi potuissent &c.
Idem cæteroquin Dn. Schrökio rationes a prælaudato Anony-
mo allatas, suo robore utiq; pollere judicans, quandam hu-
jusmodi scutellam adducit crassam admodum & drachmas duas
cum novem granis pondere æquantem, ex auro mediæ sortis,
& quod vulgo sic dictum coronarium aurum bonitate superat,
conflatam, inq; semiglobularem figuram, sed excavatam, ru-
di artificio fusam, cujus partem concavam stella septem angu-
lis instructa (Fig. IV. ibid.) occupet, quam semicirculus, ex-
teriore sui parte ferratus, ex uno latere ambiat; prout etiam
in convexa ejus parte stella sexangularis notetur, quam incerto
ordine dispersæ circulares eminentiæ (Fig. V.) circumstant.
Quomodo autem, subjicit, taliter figuratum corpus in aëre gene-
rari queat, non video; allatis a Dn. Menzelio rationibus contra
has iridis patellas alias adhuc superaddens, quas, cum Ephe-
merides laudatæ in paucorum sint manibus, adponere licebit,
scil. quia iris non omnibus eadem adpareat, sed sua cuiq; videat-
ur, inde tot in nube pictos arcus conspici, quot oculi sint, qui ver-
sus eam dirigantur, utq; adeo hoc pacto, ob innumerum fere iri-
dum sibi invicem succedentiũ numerum, plures, immo innumera-
tales guttula aureæ forent, quod vero contra experientiam. Imò,
cum ex guttulis pluvialibus stillantibus, a radiis solaribus illustratis
producatur, singulis etiam quasi momentis novam oculis iridem ad-
parere, succedentibus subinde in delapsarum locum novis aliis ex
nube, in pluvialia illa specula se resolvente. Nec etiam portento-
sas illas pluvias, s. mineralium, lapidum, vegetabilium, anima-
liumq; ex aëre descensum (cujus exempla ibid. vid.) quidquam
his favere: cum ista corpora non ipsis in nubibus aut aëre genita, sed
turbinis vehementioris violentia aliunde abrepta, in aërem sublata,
ac postea alibi ex eo iterum decidua esse prudentiores jam animad-
vertunt.

verterint. Quare etiam si idem cum scutellis dictis, ex loco aliquo, in quo neglecta antea jacebant, ventorum vehementia, qualis, ubi cœlum nube densa in pluviam se resolvente turget, haud est infrequens, in altum sublatis, inque alium dein locum pondere suo delapsis, fieri posset, nondum tamen merebuntur, ut isto iridis propterea elogio mactentur. Quod si v. aureas exhalationes a solarium radiorum virtute, in altum fuisse evectas fingamus, quo motore tamen longius dispersæ illæ atomi uniantur & concrecant, haud liquet; & licet sulphurearum ac nitrosarum particularum in nubibus præsentiam fulmina ex eis erumpentia satis ostendant, ac ita mediantibus istis particularum aurearum liquatio, quam sane moneta aurea vel argentea in sacculis fulmine percussorum abscondita, fusio probabilem reddit, in aëre contingere queat, informis tamen ut plurimum massa potius, quam ita figuratum corpus semper hinc evaderet. Confirmat hanc Dn. Schrœkii sententiam Dn. L. Ros. Lentilius, celebr. Phys. Nordl. in Ephemerid. laudat. Dec. 2. Ann. 5. Obs. 203. p. 417. anonymi cujusdam scriptoris sententiam rejiciens, non dubitantis credere, ejusmodi patellas in nubibus cœu meteoricas gigni, & hinc argumentum capientis statnendi, semen quoddam auri in meteoris latere, quod uti pertinaciter ego (inquit Lentilius,) non negaverim, cum sine dubio panspermia corporum in utero quiescat aëreo, attamen ex patellarum istarum principio id ego minime deduxerim. Præter rationes enim adductas fidem huic aërea chrysogonia maxime dubiam facere, quod istæ patellæ fere in sola nostra Germania reperiantur, cum tamen irides in universo terrarum orbe adpareant. Profecto, si quidquam tale unquam visum fuisset in exteris regionibus, cur Plinius curiosissimus, cur antiqui scriptores, sive Orientales, sive Græci, sive Latini, harum patellarum ne γὰρ quidem literis consignarunt. Nam irides in nostris regionibus tantum esse auriparas, ne quidē cogitare licet. Quocirca ex dictis physicis argumentis excellentissimorum Virorum satis superque adparet, patellas hasce aureas ab iride qua iride vela nube provenire non posse. Forsan autem tales in aëre effectus causis supernaturalibus adscribendi, & prodigiis seu miraculis divinis accensendi? Respondemus: Absit equidem, ut admirandam & omnipotentem Dei virtutem atque efficaciam in natura, in dubium vocemus, aut cum effectibus naturalibus præternaturalem quoque & singularem Dei operatio-

rationem concurrere posse inficiemur; verum enim vero in naturales tamen causas prius utiq; heic inquirendum esse ducimus, quam ut dubiis istiusmodi & superstitiosis magis, quam vero fundamento innixis sæpius credulorum hominum commentis præternaturale quidpiam aut plane miraculum affingamus. Inde Dn. Schrökius l. c. pergens, forte autem, inquit, stellata illa in patinis illis potissimum occurrens figura rudioris ingenii aut rusticane pro sapia aliquem permoverat, ut, cum in reperto fortuito in agro patella talem conspexisset, cœleste aliquod corpus esse debere, hinc superstitiose concluderet, cumq; iridem a Deo in signum gratiæ constitutam sciret, ac post imbrem, arcus cœlestis subiectum, quo latitans prius sub terra scutella à sordibus adherentibus repurgabatur, ut sic nitore suo oculos perstringeret, invenisset, ex ipsa tum visa iride, præcipue si unà dimidiatus ille arcus, stellula latus cingens, comparuerit, descendisse sibi persuaserit; hinc quia humana mens nimia credulitate, rerum in primis naturalium cognitione neglecta, seipsam toties decipit, talismodi effatum invenire fidem passim facile potuit.

§. XX.

Ut a. monetam esse (pergit idem, p. 40.) eò facilius credam, utraq; scutellarum istarum facies, tam concava, quam convexa, signis notata, persuadere aliquo modo potuit; ut non dicam, hanc, convexam videlicet, usu diuturno attritam, concavam autem, tangentium motui non ita expositam, magis integram comparere &c. Consentit Dn. Lentilius l. c. p. 418. hisce verbis: Persuasissimum ego jamdudum habui, has patellas nil aliud esse, quam numismata populorū aut Septentrionalium, aut, inter illos, Germanicorum. Suadet id etiam pondus ipsarum: Cur enim pendant præcise vel duplicem, vel simplicem scutatam vel auream, nisi ex instituto id factum sit, non equidem Naturæ sed Artificis? Nil aliud sunt, quam Numismata. Icones quasdam talium scutellarum, cum annotato simul pondere, vide l. c. & in laud. Diss. Sturm. de Iride ad p. 93. (add. p. 28.) Qui summatus Physicus allatis huc usque argumentis contra fabulosas istas iridis patellas suum quoque calculum addit. Et sententiæ Schröckianæ accedit etiam Joh. Paul. Wulffbain, Med.

§. 20.

Substituta
meliore cō-
jectura, esse
sc. speciem
veterum
monetarū.

Norimb. in Ephem. Dec. 2. Ann. 5. Obs. 159. simile quoddam scutellare corpus sive concavum monetæ genus se possidere scribens, argenteum quidem, sed cujusmodi quoque aurei, mediz scil. ætatis Græcorum Imp. non pauci reperiantur, sicut & modo dictum nummum de Isaacio Angelo Imp. cum Cl. Arnoldo ibidem explicat, ut adeo talis formæ corpora scutellaria non iridis esse foetū, sed numismatib⁹ antiquorū rectius annumerari credat. Quod & nobis proin vero simillimū videtur, vulgo dictas nim. iridis guttulas certæ cujusdam monetæ antiquæ speciem fuisse, tametsi, à qua præcise gente sint cuxæ, adeo liquide non constet. Quumq; alii easdem inter Burgundiorum aut Francorum nummos aureos, alii inter monetas veteres Gothicas (ut conjicit Dn. Schrökus l. c.) alii inter Vandalos - Siculas, rursus alii inter scyphatos Normannorum referant, sicuti etiam conjectura Celebr. Tenzelii huc inclinat, ac si scyphati hi Normannorum (de quibus repete §. 4. hujus cap. 2.) eum in finem cusi fuissent, ut Reges Ministris suis primariis nummos hujusmodi strenx loco donarent. (v. ad ann. 1690. mens. Maj. p. 461.) idcirco nos, in hoc sententiarum divortio, nihil certè definire novimus, præsertim cum ulterius in hanc materiam inquirere nobis haud fuerit integrum, sed versatioribus potius in istarum gentium barbararum historia viris, ut & Antiquariorum integritati rem hanc accuratius indagandam tradimus. Audiamus iterum, quæ Dn. Tenz. ad Ann. 1690. p. 436. erudite de iis conjicit, für eine Münze der alten Nordischen Völker solche fälschlich also genannte Regenbogen, Schüsselein haltend: denn auff den meisten stehe das Dreyeck / welches zum öfftern in den Kunststaben (so haben die Schweden vor Alters ihre Calender / die sie auff Stäbe geschnitten / genennet /) das Solstitium hybernum oder auch æstivum anzeige. Rudbeckius heisse es den Dreyfuß Apollinis oder der Sonnen / dadurch derselben Lauff durch die 3. Jahrszeiten / in welche die alte Schweden das Jahr eingetheilet / angezeigt werde. Et ad object. daß gleichwohl aber der Dreyfuß auf Griechischen Sicilianischen Nummis zu finden wäre; respondet, hoc non ob stare: denn die Sicilianer seyen eben so wohl auß Griechischem und Celtischem Geblüte entsprossen / und müssen also die Antiquarii bißher sehr geirret haben / wenn sie das triquetrum von den 3. Sicilianischen Vorgebürgen verstanden / da doch
der

der Jährliche Sonnen-Lauff dadurch angedeutet werde. Was aber die Regenbogen, Schüssel ein anlange/ so solte mir (spricht Hr. Tenzelius,) nicht schwer fallen/ die darauff befindliche characteres, so wunderbarlich sie auch fallen/ auß denen Kunststaben/ oder Rudbeckii explicationen zu erläutern/ alleine ich überlasse dieses andern zu untersuchen, Et nos pariter.

§. XXI.

Dari autem revera hujus generis nummos s. patellas, a viris modo laudatis aliquot exemplis fide dignis adstruitur, vid. Tenz. 1689. p. 901. 908. Ephemerides Nat. Cur. l. c. p. 34. ; 7. veruntamen nullum quoque est dubium, iisdem monentibus, quin variaz & heic, ut circa alios nummos antiquos, fraudes non raro subsint, ac sæpe effingantur tantum ista, & lucri vel superstitionis fovendæ gratia aliis obtrudantur, simplici maxime & credulo popello, qui falso creditis istis aureis patellis virtutes singulares, & plura, quàm revera merentur, promte attribuunt, quod v. gr. potui injectæ strenuâ propulsandis febribus, aut etiam partui accelerando conferant operam v. Schröck l. c. Quemadmodû talis superstitio in Papatu etiã obtinet numis scutulatis SHelenæ, Const. M. Matris, quos multi de collo suspendûnt, quòd eos cacodæmones fugare, & adversus dolores cordis ac morbum epilepticum, vi mirifica ab ipso Salvatore nostro iis indita, remedium esse sint persuasi. vid. horum quoque mentionem injicientem Tenzel. Anno 1689. p. 921. it. 1692. p. 328. ex Wagens. c. 18. de re mon. vet. Rom. qui p. 81. bene infert: *nemo eorum, quæ in vita accidunt, tam expertus est, ut nesciat, quantum superstitio, imaginationi conjuncta, in morbis quibusdam valeat.* Apud S. Chrysostomum homil. 21. ad Pop. Antioch. legitur, quod quidam etiam veterum Christianorum, si cui male esset, Alexandri Macedonis, capiti aut pedi, alligando nummos, medicinam fecerint: nec tamen ex eo bene pius sanusq. concludat, divinum aliquid inesse nummis Alexandri; quin & eam opinionem graviter Chrysostomus improbat. . Et paulo post: *inest (quidem) ipsi auro vis quædam ad morbos depellendos, (de quo penes Medicos esto judicium,) quam ii, quorum capti sunt superstitione animi, impressæ figuræ imprudenter attribuunt.* Quilibus eheu! superstitionibus multorum hominum, etiam nostra-

§. 21.

*Et notata
superstitio-
ne circa il-
las &c.*

stratum animi occupati, imo pene cuncta ubiq; plena sunt, & quidem non tantum in rebus physicis & curationibus morborum, verum etiam in rebus moralibus ac vita civili. Ad quas fovendas proinde & numi quidam adsciscuntur, aut similia hujusmodi consultò hunc in finem conficiuntur, qualia sunt Sigilla ista 12. signorum cœlestium, it. Planetarum, & cum primis *Sigillum solis*, in lamina aurea, & quidem ipsa die Dominica, (scil. ut nec hæc sacra dies inviolata relinquatur,) lunâ signum leonis primo gradu intrante, sculptum seu signatum, qua ratione autem, figura & charactere, quibusque numeris id fieri debeat, ne adscribere quidem dignamur. Hoc igitur sigillum *fortunato sole gestantem reddere dicunt gloriosum, amabilem, gratum, potentem in omnibus operibus, hominemque comparare (commendare) Regibus & Principibus, elevans eum ad sublimia fortuna fastigia, ac impetrare faciens, quicquid voluerit; sole autem infortunato, facere tyrannum, superbum, ambitiosum, inexplebilem, & malo fine terminantem.* Ex Henr. Cornel. Agrippæ de occulta Philosophia l. 2. p. 217. & Theophrasti Paracelsi l. 7. Archidoxeos magicæ p. 572. Tom. II. Operum ejus. Quamvis Editor ibid. p. 543. non diffiteatur, dubitari a nonnullis, utrum Theophrasti, an vero alterius Auctoris sint libri isti Archidox. Magicæ, esse tamen rebus s. thesibus & principiis Theophrasti (quippe certe non sanioribus,) haud diffformes. Quis vero bonæ mentis sigillum illud solis (idem de similibus esto judicium,) vel detestandæ magicæ, saltè implicitæ & subtilis, (v. Sperling. Instit. Phys. l. 2. c. c. 4.) non suspectum, vel saltè vana ac impia superstitione plenum non jure arguat? Cujus tamen farinæ plura, imo horrenda in allegatis auctoribus leguntur, sancto verbo Dei, & maxime secundo decalogi præcepto aperte repugnantia, ut inde merito talia scripta & opera a viris bonis & cordatis jamdudum reprobata sint. *Sigillis & imaginibus per se nihil efficitur, nisi majori aliqua potentia armatis.* Valde itaque vereor, ne demon aliquis sub istis larvis lateat, ait Exc. Morhofius in Hist. Nat. P. II. c. 8. de Qualitat. occultis. Qui & P. I. c. 16. ubi Paracelsi ejusque sectæ Principia examinat, evolvi poterit. Quod si autem docti aliàs homines ad tantas absurditates, imo impias

impias opiniones delabi possunt, quid? in illis excogitandis juxta ac defendendis toti sunt: ecquid credulum muliercularum populum tot superstitionibus ut plurimum deditum miramur? Inter quas nuper admodum (ut ad iridis guttulas, sub examen hucusque vocatas, denuo revertamur,) vidua quædam simplex & rustica, provectæ jam ætatis, lecto decumbens; in exponendo vitæ suæ cursu, hoc, velut non leve quidpiam, mihi ipsi, Pastori suo, & Præfidi hujus Diss. ultro & sponte sua retulit, in juventute se aliquando tam felicem semet a Deo optasse, ut talem iridis patellam (Himmelrings-Schüsselchen vocabat,) inveniret, quod firmiter persuasa fuerit, nihil non prospere sibi posthæc in vita, divina benedictione, cessurum: cujus etiam voti se, brevi post tempore, in autumno nimirum, compotem factam affirmabat, ostensa mihi simul inventa a se in agro patris sui, in quo tum occupata erat, aurea quadam, eaque nitida, ut scil. humi jacentem repererit, patella, quam & pondere (dimidii nempe scutati,) & formâ eandem propemodum deprehendi cum illa, quæ ab alio mihi est communicata, (vid. Fig. I. in fronte hujus diss.) utriusque nim. parte concava nuda & omni prorsus signatura carente; convexâ autem, in aliqua sui extremitate, tenue indicium figuræ cujusdam ostendente. Sed ecce aliam, cujus videndæ copia, dum prelo hæc committebantur, opportune facta mihi est, patellam auream, (vid. Fig. II.) cum signo † vel x in concavitate, in convexa vero parte cum incognita mihi figura, ejusdem de cætero ponderis cum præcedente; nec dubitaverim, ex satis probabilibus indiciis, in margine & figura, esse eam vere antiquam, non suppositiam patellam, aut fraudulenter effictam, at nec tamen iridis propriæ guttulam, aut fœtum cœlestem seu in aëre progenitum, sed quandam veterum nummorum speciem, neque adeo ad superstitionem trahendam, ut v. g. remedium eam esse credamus pro conservando visu variolis laborantibus, ut exemplo recentissimo puellæ, hac ipsa patella oculis curatæ, id hisce demum diebus comprobare annitebantur. Verum subest haud dubie fallacia, ut vocant, non causæ, ut causæ, aut falsa vehemensque solum imaginatio. Namque etsi auro per se spectato virtutem suam in medicina haud denegamus, boni tamen illi homines hos aliosque effectus patinis illis, non præcise quâ aureis, sed quâ iridis fœtui, respectu formæ aut figuræ illarum, superstitiose ac sine fundamento attribuunt. Id quod confirmari potest & alio exemplo nummi, pro iridis patella habiti, quem itidem conspiciendum mihi præbuit

filia cujusdam opificis, jam defuncti, estq; notabilis admodum nummus, & typo satis artificioso ac singulari, in concava pariter & convexa parte, (vid. Fig. III.) de quo Antiquarii, si libet, judicent, qui & æqualis ferme ponderis cum priore, tametsi ex auro levioris sortis præ illa, pretio floreni ac dimidii æstimata ab aurifabro. En! tamen, ad quid præconcepta opinio ac persuasio homines non adducat, ut credant: quandoquidem dictus ille opifex putatitiam hanc iridis patellam tanti, dum viveret, æstimabat, ut ne 40. vel 50. florenis offerenti eam vendere voluerit, propterea quod omnem unà benedictionem cum illa ex ædibus suis migraturam penitus sibi persuaderet. Alia item, in Fig. IV. delineata, pro novem florenis cuidam oppignorata, ne duorum quidem florenorum valorem exæquat. Cur autem, si persuasio sufficit, creduli illi homines non æque influxui speciali astrorum, puta stellæ cuidam fixæ, aut Planetæ, istarum patellarum generationem adscribere vellent? Aut, quo firmo quis, fodes, argumento ex adductis exemplis concludat, iridis has vèrè esse patellas seu guttulas, non alterius cujusdam causæ Physicæ vel moralis effectus? quum omnium oculis clare pateat, humani illas inventi ac artificii opus, manibusque humanis, cum figuris suis, consultò ita cufas vel fufas esse, nullatenus vero in aère generatas. Et qua, obsecro, certitudine, sperata ex earundem inventionem & possessione prosperitas ac benedictio in temporalibus nititur? Qualis inter hanc & illas, quæso, est connexio? Quæ coherentia? Apage, apage ergo aniles istas & Christiano præsertim homine indignas, veræque cum fidei, tum pietati adversas, atque a sola & unica in vero DEo ac Servatore nostro collocanda fiducia nos abducen-tes nugas & fabulas, quæ quidem in animis multorum hominum adeo altas sæpissime radices jam egere, ut difficulter admodum, & vix per verbi præcones, aut alios, iis eximi, nec, quantumvis omni adhibita opera, & cunctis in medium allatis rationibus, contrarium persvaderi queat. Atque vel hinc cognoscimus, argumentum hoc de iridis patellis suo nec ipsum carere usu. *Ita vero tandem telam nobis propositam, & quidem prolixius, quam ab initio mens erat, diductam, Dei gratia finimus, pro concessis hucusq; viribus clementissimo Numini divino maximas decernentes grates, ob quæ & innumera alia desuper concessa bona ac beneficia sIt soLI trIVnI & sanCto Deo gLoria, aMen.*

F I N I S.

AD Dissert. nostr. Cap. 2. §. 16. p. 57. seq. ex Syntagmate historico Dn. D. Joh. Mich. Heineccii de veteribus Germanorum Sigillis eorumque usu, libro sane eruditissimo, confirmationis ergò, sequentia referre libet: nimirum excellentissimo huic Viro, in examinandis Sigillis Carolinis solide occupato, cardo rei omnino in hac quaestione verti videtur, *num barbam aluerit Carolus Magnus?* quam etiam egregie, ac Tenzelianæ nostræque sententiæ plane conformiter decidit, hisce, inter alia, verbis: *Quod si ceterorum (præter Trevirense) diplomatum subscriptiones atque effigies inspiciamus, invenimus Carolum*

Anno regni VIII. barbatum exhiberi in sigillo (a) Mabil-
loniano.

Anno regni XI. eundem barba destitutum in diplom. (b)
Trevirensi.

Anno regni XXXIII. denuo barbatum sisti in (c) Musivo
Romano.

Anno regni XXXVII. iterum barbatum apparere in sigillo
(d) Osnabrugensi.

Anno regni XLV. barba decora vestitam in diplomate (e)
Corbeiensi.

Unde profecto liquet, Chiffletii sententiam consistere non posse. Non enim sit verisimile, Carolum barbam initio aluisse, mox posuisse, ac deinde iterum pavisse. Quæ cum ita sint, vix dubitandum est, quin eorum sententia, qui Carolum modica barba usum statuunt, alterâ illâ longe sit probabilior. Favet enim Eginhardi testimonium, qui Carolum patrii moris servantissimum fuisse, memoria prodidit. Jam vero antiquos Francorum Reges magnam in alendis barbibus curam posuisse, multis probat laudato libello Dom. Thulemarius, a quibus abiisse Carolum non sit verisimile. Favet porro Musi-

- (a) Vid. L. 5. Tab. 24. p. 389. de R. D. & Dn. Heinecc. l. c. Tab. 3. n. 9. (b) Zylles. P. III. p. 5. 13. Defens. Sanmaxim. & Heinecc. T. IV. n. 1. (c) Spon. misc. antiq. p. 284. & Dn. le Blanc. c. 4. diff. hist. sur quelq. monnoyes de Charlemagne, 4. p. 19. (d) Monum. Paderborn. p. 328. Heinecc. t. 4. n. 2. (e) Mabill. Tab. 25 Heinecc. p. 79. Tab. 3. n. 11, & tab. 4. n. 3.

nam Romanum, quod Sponius & Dn. le Blanc procul dubio accuratius, quam Velferus & Chiffletius, inspexere; favet sigillum diplomatis Osnabrugensis, cujus *Υνωστῶντα* licet in dubium vocarint Carolus de Cointe, Papebrochius, Stephan. Baluzius & novissime P. Bartholomæus Germon, eo quod formulas nonnullas habeat parum a vo Carolino familiares, sed & in computatione annorum cum ceteris Caroli M. chartis non æque conveniat: probatur tamen hoc diploma doctissimo Principum Ferdinando, Episcopo Paderbornensi, Mabillonio, ipsique etiam postea Papebrochio, qui, conspecto in aula Paderb. autographo, sententiam mutavit, ac diploma hoc a vobis suspicione absolvit. Favet effigies Caroli M. tum Patritii Romani elegantissima, quam exhibent Petavius, Chiffletius in *Anastasi Childerici*, Tenzelius in *Vindiciis Conringianis* & (f) *Bibliotheca curiosa*, & Mabillonius in *supplemento Librorum de re diplomatica*. Favet sigillum plumbeum Caroli M. quod exhibet (g) Dominus le Blanc; favent cetera (h) sigilla Mabilloniana, & Corbeienſe, & quod primum est, ipse etiam favet Papebrochius, qui, cum initio Parisiensia, Osnabrugense aliaque, in quibus Carolus barbatus sistitur, sigilla rejiceret, postea mutata sententia, ut jam dixi, Carolum barba modica usum fassus est.

Corrigenda quædam, aut addenda.

In Præfat. p. 6. l. 6. leg. fortuito. In Diff. ipsa pag. 1. lin. pen. del. me fa. p. 3. l. 3. Epictetus, al. Socrates. l. 8. leg. τῶ. p. 9. l. 29. deleatur comma. l. 30. leg. emisse. p. 12. l. 2. add. L. 33. c. 13. l. 17. leg. Fastis. p. 14. l. 23. leg. A. 1364. p. 23. l. 1. omiff. oves (Scaphusina.) p. 26. l. 3. leg. 100000. p. 27. l. antepen. leg. pugnat. p. 33. l. 2. leg. materia. l. 13. leg. haberentur. p. 34. l. 29. leg. monetis. p. 45. l. 24. leg. memoriali. l. 30. leg. spernendum. p. 50. l. 18. del. um. p. 58. l. 5. leg. n. 7. p. 63. lin. n. leg. Regum Principumque. p. 64. l. 12. leg. Deasque. l. 18. leg. sua. l. 31. leg. excruciat. p. 67. l. 20. leg. in aëre. p. 72. add. omnino judicium D. Dan. Sennerti de Theophr. Paracelso, in libro de Chymicorum cum Aristotelicis & Galenicis consensu ac dissensu, Cap. 4. p. 28.

Cetera candori B. L. relinquimus.

(f) ad Ann. 1705. p. 487. (g) l. cit. c. 4 p. 24. Heinecc. tab. 1. n. 9. (h) L. 5. de R. D. tab. 23, 24, 25.

Ringmacher, Daniel, / Tilger, Marcus Paulus, / Clauß, Daniel

Dissertatio Historico-Politica De Nummis cum usu valentibus, tum
memorialibus Quam una cum Quæstione principali, Quid de Historia
Numismatica censendum? nec non alia de vulgo sic dictis Guttulis sive
patellis Iridis, (Von denen fälschlich sogenannten Regenbogen-Schüsselein,)

Ulmæ [1710]

4 Diss. 3480,13

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10966094-6

VD18 14623374